Grundlagenstudien aus Kybernetik und Geisteswissenschaft

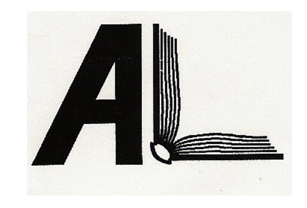
Internationale Zeitschrift für Modellierung und Mathematisierung in den Humanwissenschaften
Internacia Revuo por Modeligo kaj Matematikizo en la Homsciencoj
International Review for Modelling and Application of Mathematics in Humanities
Revue internationale pour l'application des modèles et de la mathématique en sciences humaines
Rivista internazionale per la modellizzazione matematica delle scienze umane

HUMANKYBERNETIK

Inhalt * Enhavo * Contents * Sommaire * Indice

Band 57 * Heft 2 * Juni 2016

Akademia Libroservo

Institut für Kybernetik, Kleinenberger Weg 16 B, D-33100 Paderborn, Tel.:(0049-/0)5251-64200, Fax: -8771101
Email: vera.barandovska@uni-paderborn.de

Verlag und Anzeigenverwaltung **Eldonejo kaj anonc-administrejo** **Publisher and advertisement administrator** **Edition et administration des annonces**

Akademia Libroservo /
IfK GmbH – Berlin & Paderborn
Gesamtherstellung: **IfK GmbH**
Verlagsabteilung: Kleinenberger Weg 16 B, D-33100 Paderborn,
Telefon (0049-/0-)5251-64200 Telefax: -8771101
http://lingviko.net/grkg/grkg.htm

Die Zeitschrift erscheint vierteljährlich (März, Juni, September, Dezember). Redaktionsschluß: 1. des vorigen Monats. - Die Bezugsdauer verlängert sich jeweils um ein Jahr, wenn bis zum 1. Dezember keine Abbestellung vorliegt. - Die Zusendung von Manuskripten (gemäß den Richtlinien auf der dritten Umschlagseite) wird an die Schriftleitung erbeten, Bestellungen und Anzeigenaufträge an den Verlag. - Z. Zt. gültige Anzeigenpreisliste auf Anforderung.

La revuo aperadas kvaronjare (marte, junie, septembre, decembre). Redakcia limdato: la 1-a de la antaŭa monato. - La abondaŭro plilongiĝas je unu jaro se ne alvenas malmendo ĝis la unua de decembro. - Bv. sendi manuskriptojn (laŭ la direktivoj sur la tria kovrilpaĝo) al la redakcio, mendojn kaj anoncojn al la eldonejo. - Momente valida anoncprezlisto estas laŭpete sendota.

This journal appears quarterly (every March, Juni, September and December). Editorial deadline is the 1st of the previous month. - The subscription is extended automatically for another year unless cancelled by the 1st of December. - Please send your manuscripts (fulfilling the conditions set our on the third cover page) to the editorial board, subscription orders and advertisements to the publisher. - Current prices for advertisements at request.

La revue est trimestrielle (parution en mars, juin, septembre et décembre). Date limite de la rédaction: le 1er du mois précédent. L'abonnement se prolonge chaque fois d'un an quand une lettre d'annulation n'est pas arrivée le 1er décembre au plus tard. - Veuillez envoyer, s.v.p., vos manuscrits (suivant les indications de l'avant-dernière page) à l'adresse de la rédaction, les abonnements et les demandes d'annonces à celle de l'édition. - Le tarif des annonces en vigueur est envoyé à la demande.

Bezugspreis: Einzelheft 10,-- EUR; Jahresabonnement: 40,-- EUR plus Versandkosten.

Druck: d-Druck GmbH, Stargarder Str. 11, D-33098 Paderborn

Sehr geehrte Leser,
mit diesem Heft möchte ich mich von Ihnen verabschieden, nach fast 25 Jahren Tätigkeit als Redakteurin. Dazu habe ich ein spezielles Thema aus meinem Fachgebiet Interlinguistik gewählt.

Im Rahmen des 101-sten Universalkongresses von Esperanto (23.-30. Juli 2016) findet eine Vortragsserie über *slawische Interlinguistik* statt, um der Kongressstadt Nitra (Slowakei) zu huldigen. (Das Nitraer Herzogtum wurde im 9. Jhd. Teil des Großmährischen Reiches, eines wichtigen historischen und religiösen Zentrums der Slawen.) Sie finden in diesem Heft die Volltexte der relevanten Vorträge.

Prof. Jouko Lindstedt analysiert Altkirchenslawisch, eine Sprache, die zum Zweck der Christianisierung in Großmähren eingeführt wurde. Sie verbreitete sich in Europa und gilt bis jetzt als internationale Sprache der orthodoxen Christen.

Prof. Aleksandr D. Duličenko gibt einen Überblick über Dutzende von Projekten der panslawischen Sprachen, die dem Altkirchenslawischen von 9. bis 20. Jhd. folgten.

Mgr. Jan van Steenbergen ist aktiver Mitarbeiter in einigen Projekten der gegenwärtigen panslawischen Kommunikation, besonders im Internet.

Prof. Vojtěch Merunka und Prof. Emil Heršak stellen ihre neuslawische Sprache und deren Anwendungsgebiete, u. a. Maschinenübersetzung, vor.

Ich wünsche Ihnen angenehmes Lesen dieses Heftes und allen folgenden, die unter der Leitung der neuen Redakteure zur klassischen kybernetischen Thematik zurückkehren.

Věra Barandovská-Frank

Estimata legantaro,
per tiu ĉi kajero mi deziras adiaŭi vin post mia preskaŭ 25-jara laboro kiel redaktorino. Tial mi elektis specialan temaron kun rilato al mia fako interlingvistiko.

Enkadre de la 101-a universala kongreso de Esperanto (inter la 23-a kaj 30-a de julio 2016) okazos prelegserio pri *slava interlingvistiko,* por omaĝi la kongresurbon Nitra en Slovakio. (La nitraa princlando iĝis en la 9-a jc. parto de Granda Moravio, grava historia kaj religia centro de Slavoj.) En tiu ĉi kajero vi trovos la tekstojn de la koncernaj prelegoj.

Prof. Jouko Lindstedt analizos Slavonon, lingvon enkondukitan en Grandan Moravion cele de kristanigo. Ĝi disvastiĝis tra Eŭropo kaj servas ĝis nun kiel internacia lingvo de ortodoksaj kristanoj.

Prof. Aleksandr D. Duličenko superrigardigas dekojn da projektoj de interslavaj lingvoj, kiuj sekvis la tradicion de Slavono ekde la 9-a jc. ĝis la 20-a jc..

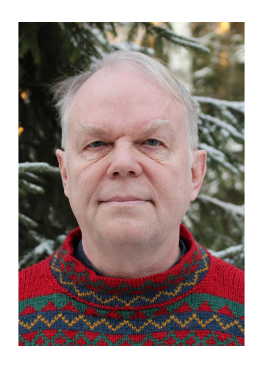
Mgr. Jan van Steenbergen aktive kunlaboras en la projektoj de nuntempa interslava komunikado, funkciantaj ĉefe en interreto.

Prof.-oj Vojtěch Merunka kaj Emil Heršak prezentos sian novslavan lingvon kaj ties uzadkampojn inklude de maŝintradukado.

Mi deziras al vi agrablan legadon de tiu ĉi kajero kaj de ĉiuj sekvaj, kiuj revenos al klasika kibernetika temaro sub la gvido de novaj redaktoroj.

Věra Barandovská-Frank

grkg / Humankybernetik
Band 57 · Heft 2 (2016)
Akademia Libroservo / IfK

Jouko LINDSTEDT

laboras de post 1986 kiel profesoro pri slava filologio en Universitato de Helsinko. Esploris la historion kaj gramatikon de la bulgara, makedona kaj malnov-slavona lingvoj; la Balkanian lingvan areon; kaj Esperanton kiel denaskan lingvon. Membro de la Akademio de Esperanto ekde 1998. Redaktis Hejman vortaron (1999). Estris la esploradon kaj publikigadon (2008) de la Konikova Evangelio, la plej frua evangelia manuskripto en la novmakedona lingvo. Verkas lingvistikan blogon "Lingva tereno" (http://www.lingvatereno.blogspot.fi).

Ĉu Cirilo kaj Metodio kreis novan lingvon?

De Jouko LINDSTEDT, Universitato de Helsinko (FI)

Slavono, la eklezia slava lingvo, sonas jam de pli ol 1100 jaroj en la preĝejoj de la slavaj kristanoj-ortodoksanoj, kaj siatempe ĝi havis gravan historian rolon ankaŭ inter la slavoj katolikaj. Dum Mezepoko kaj la unuaj jarcentoj de la Moderna Epoko ĝi kunligis la plimulton de la slavoj kiel intergenta lingvo, kiu ne apartenis al nur unu nacio aŭ regno. Kvankam ĝi origine baziĝis sur certaj slavaj dialektoj de Makedonio, eĉ la plej malnovaj tekstoj konservitaj montras influon de pluraj slavaj idiomoj, kaj reprezentas evoluintan skriban lingvon kun propra alfabeto, abstrakta terminologio kaj malsimplaj sintaksaj rimedoj. Ni konas la kreintojn de Slavono, la sanktajn fratojn Cirilon kaj Metodion. Kiel multe Slavono estis ilia persona kreaĵo, kiel multe ĝi nur spegulis la vivantan slavan lingvon de ilia tempo? Kaj kia estis la sorto de Slavono dum la pli postaj jarcentoj?

1. La naskiĝo de Slavono

La fratoj Cirilo (826/827–869) kaj Metodio[1] (?–885), el la urbo Tesaloniko en la Bizanca Imperio[2], kreis Slavonon en la 860-aj jaroj de nia erao.

1 Ankaŭ la formo *Metodo* estas uzata en Esperanto.
2 La vera nomo de tiu regno estis la Roma Imperio, kaj la loĝantoj, ankaŭ Cirilo kaj Metodio, estis nomataj "romanoj". Ĉar la regno ne plu inkluzivis la urbon Romo, la pli postaj historiistoj kutimas nomi la regnon alie: "la Orienta Roma Imperio" aŭ "la Bizanca Imperio".

La historiaj fontoj pri tiuj foraj jarcentoj de la frua Mezepoko estas kompreneble malmultaj kaj mankhavaj, sed feliĉe tiuj pri la du fratoj ŝajnas relative fidindaj, en siaj ĉefaj linioj. La legendoj, aŭ sanktulaj biografioj pri ambaŭ estis verkitaj Slavone baldaŭ post ilia morto, fare de iliaj disĉiploj, kaj kvankam ili rakontas pri multaj mirakloj tipaj por la ĝenro, eblas pli-malpli bone distingi ankaŭ verajn historiajn faktojn. Krome, la agado de Cirilo kaj Metodio estas menciata kaj laŭdata en iuj Latin-lingvaj dokumentoj de la Vatikana arĥivo, kaj kritikata en iuj dokumentoj el la teritorio de la frankoj, kaj tiuj okcidentaj fontoj konfirmas la bazajn faktojn de niaj fontoj Slavonaj.

La legendo pri Cirilo estas nomata "La Vivo de Konstanteno", ĉar preskaŭ ĝis sia morto la sanktulo nomiĝis "Konstanteno la Filozofo". (Do, Cirilo ne vere nomiĝis Cirilo; li ankaŭ ne faris la cirilan alfabeton, kiel ni poste vidos!) Laŭ tiu legendo, en la komenco de la 860aj jaroj, la princo de Moravio, Rastislavo, petis la Bizancan imperiestron Mikaelon la trian sendi al Moravio instruistojn, kiuj scias instrui la kristanajn dogmojn en la slava lingvo. Ĉi tiu epizodo kongruas bone kun tio, kion ni konas pri la historia situacio tiutempa. Moravio[3], kies centro troviĝis en la tereno de la nuna Slovakio, estis la unua sendependa regno fondita kaj regata de slavoj. Ĝi jam akceptis la kristanismon, sed de okcidento, de la regno de Orienta Frankio, kiu ne povis proponi slavlingvajn pastrojn al la nova moravia eklezio. La frankaj pastroj agis en la intereso de la franka reĝo, kiu volis subigi Moravion al sia regado. Bizanco, male, ne estis rekte danĝera al Moravio, ĉar inter la du regnoj troviĝis Bulgario, multgenta kaj ĉefe pagana lando regata de la tjurka popolo de prabulgaroj.

La bizanca imperiestro decidis sendi al Moravio la fratojn Konstantenon la Filozofon kaj Metodion, du klerajn virojn el la urbo Tesaloniko. La legendo pri Metodio igas la imperiestron diri: "Vi ja estas tesalonikanoj, kaj ĉiuj tesalonikanoj parolas puran slavan lingvon." Kvankam la urbo Tesaloniko mem estis verŝajne ĉefe greklingva, kaj ni ne scias pri la denaska(j) lingvo(j) de la du fratoj, la ĉirkaŭa kamparo estis ĉefe slavlingva – kia ĝi fakte restis ankoraŭ dum mil jaroj post tio, ĝis la komenco de la 20a jarcento – kaj oni certe havis multajn okazojn aŭdi la slavan ankaŭ ene de la urbo. En tiu tempo la slava estis ankoraŭ konsiderata unu lingvo, eĉ se kun dialektaj diferencoj, kaj tial la sudslava makedona dialekto ĉirkaŭ Tesaloniko povis esti uzata ankaŭ inter la okcidentaj slavoj de Moravio.

Metodio, la pli aĝa el la du fratoj, jam faris karieron unue en la civila administrado de Bizanco, poste kiel monaĥejestro. Konstanteno la Filozofo estis instruisto en la universitato de la imperia ĉefurbo Konstantinopolo kaj fama pro sia lingvoscio, kiu inkluzivis almenaŭ legan scipovon de la hebrea kaj araba. Li jam partoprenis en du gravaj diplomatiaj misioj de Bizanco, unu al la Abasida (Bagdada) Kaliflando, kiu tiutempe estis forta kaj alte civilizita imperio, kaj alia al la ĥazaroj, kies regno troviĝis inter la Nigra Maro kaj Kaspio.

3 Ofte nomata *Granda Moravio* en historiaj studoj; tamen, la epiteto *granda* estas malofta en mezepokaj fontoj kaj, krome, ĝi verŝajne ne aludas al la forto kaj grandeco de la regno, sed signifas 'la origina' aŭ 'la pli fora', kontraste al aliaj regionoj kies loĝantoj nomiĝis moravianoj (ekzistas du riveroj nomataj Moravo, kaj ĉe ambaŭ loĝis slavoj).

Akceptinte la komision de la imperiestro, Konstanteno tuj komencis traduki sanktajn kristanajn teksojn en la slavan, uzante novan alfabeton, la glagolicon, kiu ne similis al iu ajn alfabeto ekzistanta. Laŭ la legendo, Konstanteno kreis la glagolicon danke al dia revelacio, sed ni devas supozi, ke li laboris pri ĝi jam de pli longa tempo. Krome, la tradukado de la sanktaj tekstoj necesigis la kreadon de multaj terminoj kaj sintaksaj turnoj, kiuj ne ekzistis en la parolata slava idiomo, kaj ankaŭ tio postulis tempon. Konjekteblas, ke Konstanteno kaj Metodio laboris pri la nova skribolingvo jam antaŭ ol la peto de la moravia princo atingis Bizancon, sed ni ne scias, por kiu celo.

La revolucio trajto de la nova skribolingvo slava estis, ke ĝi servis ne nur kiel misiista lingvo, uzata por prediki kaj por konverti slavojn al la kristanismo – efektive, la slavoj de Bizanco kaj Moravio jam estis kristanoj – sed ankaŭ kiel liturgia lingvo, uzata eĉ en la plej sanktaj partoj de la diservo. La oficiala politiko de Bizanco ne celis krei novajn nacilingvajn ekleziojn en la proksimaj regionoj de Balkanio. Tial ni devas supozi, ke Konstanteno kaj Metodio havis ankaŭ personan intereson pri la slava lingvo, kiun ili konis de la multlingva medio de sia infaneco en Tesaloniko, kaj ne nur volis agi por la ŝtataj interesoj de Bizanco. Ni vidos, ke tiu ilia propra interesiĝo montriĝos ankaŭ en pli postaj fazoj de ilia agado.

La fratoj alvenis al Moravio en la 863a jaro. Inter la lokaj slavoj ili elektis por si disĉiplojn, al kiuj ili instruis la glagolicon kaj kun kiuj ili daŭrigis la tradukadon de la sanktaj tekstoj kaj komencis krei slavlingvan eklezian organizon. Tamen, jam la sekvan jaron la moravia princo Rastislavo malgajnis batalojn kontraŭ la frankoj kaj la prabulgaroj, kaj kvankam li ne estis detronigita, li devis permesi al frankaj pastroj el Bavario daŭrigi sian agadon en lia regno. Baldaŭ evidentiĝis, ke sen ekstera subteno ne eblis daŭrigi la laboron por la slava liturgia lingvo. Tial, ĉirkaŭ la jaro 866, Cirilo kaj Metodio ekvojaĝis al Romo kun kelkaj siaj disĉiploj, kun la espero ke la roma papo konsekros tiujn kiel pastrojn.

Ĉar ni kutimiĝis al la granda disdivido de la eŭropa kristanismo en la katolikan okcidenton kaj la ortodoksan orienton, la decido de Konstanteno kaj Metodio peti la subtenon de la papo povas surprizi. Tamen, la oficiala divido de la universala eklezio okazis multe pli poste, en 1054. En la administra strukturo de la eklezio estis klare, ke Moravio estas sub la jurisdikcio de la roma partriarko, la papo, ne sub tiu de la konstantinopola patriarko. Oni povas supozi, ke tio estis eĉ la kaŭzo pro kiu Bizanco povis subteni la agadon de la fratoj por slavlingva liturgia lingvo: se Moravio estus ene de la bizanca sfero de intereso, la bizanca imperiestro certe klopodus disvastigi tie la grekan lingvon; sed por simple formi aliancon kun la fora Moravio, jam forte ligita kun la franka sfero, eĉ la uzo de la slava, kiun la moravia princo mem petis, povis utili.

Survoje al Romo, la fratoj restadis kelkan tempon ĉe la princo de la slavoj de Panonio, en la nuna Hungario (la hungaroj alvenis tien nur pli poste, en la fino de la 9a jarcento), kaj instruis sian skribolingvon ankaŭ tie. Laŭ la legendo, poste en Venecio ili devis en publika debato defendi sian lingvon kontraŭ pastroj, kiuj konsideris nur tri lingvojn, la hebrean, grekan kaj latinan, indaj por la plej sanktaj tekstoj de la kristanismo. La legendo igas Konstantenon elokvente defendi la egalecon de ĉiuj lingvoj per jenaj vortoj:

Ĉu la pluvo ne venas de Dio egale al ĉiuj, ĉu ankaŭ la suno ne brilas por ĉiuj, kaj ĉu ni ne ĉiuj spiras la saman aeron? Ĉu vi ne hontas, aprobante nur tri lingvojn kaj ordonante ĉiujn aliajn naciojn[4] *kaj gentojn resti blindaj kaj surdaj? Diru al mi, ĉu vi rigardas la Dion tiel malforta, ke li ne kapablas doni al ĉiuj la samajn rajtojn, aŭ tiel envia, ke li ne volas?*

Poste Konstanteno listigas plurajn orientajn ekleziojn, kiuj uzas sian propran lingvon, kaj tiel montras siajn filologiajn sciojn. Efektive, kiel konvinke argumentis la slavistino kaj esperantistino Nicolina Trunte (Trunte 1997), la kono de la armena lingvo, kies propra alfabeto estis kreita de Mesrop Maŝtoc ĉirkaŭ la jaro 405, estis certe unu el la inspiroj de Konstanteno. En la ĉi-supra defendo de la egaleco de ĉiuj lingvoj, montriĝas ankaŭ liaj konoj pri la kristanaj evangelioj, pri ties interpreto fare de apostolo Paŭlo, kaj pri la filozofiaj argumentoj ĉirkaŭ la bono, malbono kaj la ĉiopovo de la Dio (la tiel nomata teodicea problemo).

En nuntempaj popularaj verkoj, la agado de Konstanteno la Filozofo kaj Metodio estas ofte prezentata kiel defendo de la "orienta multlingvismo" kontraŭ la "trilingva herezo de la okcidento". Sed temas pri iluzio, kiun kaŭzas la simpla fakto, ke nur la jurisdikcio de la roma patriarko (la papo) estas nomata "okcidenta", dum la aliaj tradiciaj ekleziaj organizoj (ne nur la bizanca, sed ankaŭ ekzemple la siria, armena, kartvela) estas nomataj "orientaj". Se la okcidento kaj la oriento estas difinataj tiel ĉi, la oriento aŭtomate fariĝas "plurlingva", kvankam ĉiu el la orientaj eklezioj estus interne ĝuste tiom unulingva kiel la unusola okcidenta. Krome, la trilingvismo ne havis en la okcidento la statuson de dogmo, sed estis nur argumento de iuj teologoj, sekve ĝi ankaŭ ne povis esti religia "herezo" (Thomson 1992).

La vizito al Romo estis sukcesa. La papo Hadriano la dua aprobis la agadon por slava liturgia lingvo, ordonis organizi slavlingvan diservon (meson) en unu el la ĉefaj preĝejoj de Romo, kaj konsekris iujn disĉiplojn de la du fratoj kiel pastrojn. Pri la pozitiva sinteno de la papa administracio ni posedas ankaŭ Latin-lingvajn fontojn. Sed baldaŭ Konstanteno fatale malsaniĝis kaj mortis en 869, en la aĝo de 42 jaroj. Sur sia mortolito li monaĥiĝis kaj alprenis la nomon Cirilo, per kiu la postaj generacioj lin konas. Lia tombo estas en la Baziliko de Sankta Klemento en Romo, ĉar, laŭ la legendo, ĝuste li alportis tien la relikvojn de la Sankta Klemento, mirakle retrovitajn de li dum la pli frua misio al la ĥazaroj. (En Moravio la fratoj do, por tiel diri, havis ostojn en sia valizo…)

Metodio estis resendita inter la slavojn kiel episkopo konsekrita de la papo, kun diocezo inkluzivanta Moravion, Panonion kaj partojn de la nuna Serbio. Lia agado por la slava liturgio estis tamen malfacila, precipe post kiam Rastislavo estis anstataŭigita de Svatopluko kiel la princo de Moravio. La episkopoj de la proksimaj frankaj diocezoj uzis eĉ sian privatajn armeetojn por malhelpi al Metodio, kaj fine ili malliberigis kaj turmentis lin; nur papa interveno savis lin. Ankoraŭ en la 880a jaro la tiama papo (Johano la oka) sendis al Svatopluko buleon (papan dekreton) permesantan la uzon de la slava liturgia lingvo; sed aliflanke li ankaŭ elektis kiel vic-episkopon, rezidantan en Nitro, germanon Wiching, kiu estis konata kiel kontraŭulo de la slava liturgio. Post la

4 Aŭ: lingvojn. Slavono uzas la saman vorton por 'lingvo' kaj 'nacio', kion ne eblas redoni en la traduko.

morto de Metodio en 885, Wiching fariĝis lia posteulo kiel episkopo, kaj la disĉiploj de Metodio estis perforte forpelitaj de Moravio.

La disĉiploj disiris en plurajn slavajn landojn, sed la plimulto de ili trovis rifuĝejon en Bulgario, kiu akceptis la kristanismon jam pli frue, baldaŭ post la komenco de la moravia misio de Cirilo kaj Metodio, kvankam sendepende de ĝi. La caro de Bulgario povis utiligi la novan slavan skribolingvon por sendependigi la bulgaran eklezion disde tiu bizanca. La prabulgara elito de la bulgara regno estis tjurklingva, sed parte danke al la prestiĝo de la nova skribolingvo ĝi rapide slaviĝis. En la bulgara regno ekestis du gravaj literaturaj centroj, unu en Oĥrido, Makedonio, alia en Preslavo, la ĉefurbo de la regno en nordorienta Bulgario.

La oĥrida centro konservis pli longe la glagolican tradicion de Cirilo kaj Metodio, sed en Preslavo oni inventis novan alfabeton, kiun ni nuntempe konas kiel la cirilan. Ĝi baziĝis sur la tiutempa greka alfabeto, al kiu oni aldonis novajn literojn por marki slavajn fonemojn nekonatajn en la greka. Tiujn literojn oni transprenis, kun grafika refasonado, el la glagolico. La cirila alfabeto do baziĝas sur la lingvistika analizo farita de Konstanteno-Cirilo, kvankam ĝi naskiĝis nur post lia morto, en la fino de la 9a jarcento.

La lingvo de Cirilo kaj Metodio estis dum jarcentoj nomata simple “la slava lingvo”, sed por distingi ĝin unuflanke disde la praslava lingvo (la “patrino” de ĉiuj slavaj lingvoj) kaj aliflanke disde la modernaj slavaj lingvoj, kiel ekzemple la slovaka, rusa, bulgara, pola kaj pluraj aliaj, en Esperanto estas uzata la nomo Slavono. La plej malnova fazo de Slavono, proksimume ĝis la fino de la 11a jarcento, estas nomata “la malnova Slavono”, sed en aliaj lingvoj ĝi havas malsamajn nomojn, ekzemple “la malnova slava”, “la malnova eklezia slava”, aŭ “la malnova bulgara”. Post la dekunua jarcento Slavono, kvankam ĝi plu estis konsiderata unu lingvo, disiĝis en diverslandajn variaĵojn, el kiuj la rusa Slavono iom post iom fariĝis la plej grava kaj uzata de ĉiuj ortodoksaj slavoj.

2. Cirilo kaj Metodio kiel lingvoplanantoj

Bedaŭrinde ne konserviĝis por ni manuskriptoj de la tempo de Cirilo kaj Metodio, de la 9a jarcento. La unua parto de la malgranda glagolica manuskripto nomata *Kievaj Folioj* devenas de la 10a jarcento – malgraŭ sia nuna nomo ne el Ukrainio, sed el la okcident-slava teritorio, eble el Panonio. Ĝiaj okcident-slavaj trajtoj povas reflekti la moravian fazon en la laboro de Cirilo kaj Metodio, sed ne atestas multon pri ilia origina tesalonika dialekto. Krome, iuj pli ampleksaj glagolicaj evangeliaj manuskriptoj, almenaŭ la *Zografa Kodekso,* la *Maria Kodekso* kaj la *Asemania Kodekso,* devenas de la fino de la 10a aŭ komenco de la 11a jarcento, el la makedona parto de la bulgara regno, kaj pluportas la heredaĵon de la disĉiploj de Cirilo kaj Metodio, laborintaj en Oĥrido.

Eĉ tiuj plej malnovaj tekstoj prezentas al ni pretan skribolingvon, kun unika alfabeto ne uzita en iu ajn alia lingvo, kun abstrakta leksiko sufiĉa por peri eĉ malfacilajn dogmojn kristanajn, kaj kun malsimpla sintakso, kiu kelkfoje faras la interpreton de la frazoj malfacila eĉ por tia nuntempa leganto, kiu flue parolas iun

modernan slavan lingvon. Evidente tia lingvaĵo ne povis senpere baziĝi sur iu ajn parolata slava idiomo. Ĉu tio signifas, ke Cirilo kaj Metodio kreis por la slavoj kvazaŭ novan lingvon?

Ni komencu per la plej videbla parto de la nova lingvo, la alfabeto. La glagolico ne devenas de iu ajn alia alfabeto. En iuj ĝiaj detaloj ĝi montras influon de la greka alfabeto (kaj kiel argumentas Trunte, ankaŭ de la armena), kaj kelkaj literoj ĝiaj estas klare fasonitaj laŭ la respondaj literoj en iuj aliaj alfabetoj konataj de Cirilo, sed ĝenerale ĝi estas lia tute nova kreaĵo. Sed estus erare prijuĝi ĉi tiun fakton el la nuntempa vidpunkto. Ni kutimiĝis al tio, ke alfabetoj estas adapteblaj al ĉiam novaj lingvoj; la latina kaj cirila alfabetoj ne estas asociitaj kun iuj specifaj lingvoj (eĉ se iuj pro nescio nomas "rusaj literoj" la cirilan alfabeton, kreitan en Bulgario kaj uzatan en multaj lingvoj). Sed en la tempo de Cirilo kaj Metodio la latina alfabeto estis uzata por skribi nur Latinon, la greka alfabeto por skribi nur la grekan, kaj same havis siajn proprajn skribosistemojn ekzemple la armena, la kartvela, la hebrea, la araba. Havi norman skribolingvon nepre signifis posedi ankaŭ propran, sendependan skribosistemon. Tial oni ne bezonas demandi, kial Cirilo kreis por la slava novan alfabeton; li ne povis *ne* krei tian, ĉar lia celo estis krei novan plenrajtan skribolingvon.

Efektive, Cirilo celis altigi la prestiĝon de la nova skribolingvo ankaŭ uzante kristanajn simbolojn kiel konsistigajn partojn de la literoj. Kiel rimarkigis la finna slavisto Georg Tschernochvostoff (1995 [1947]), multaj glagolicaj literoj entenas la kristanajn simbolojn kruco, triangulo kaj cirklo, kaj pluraj literoj estas intence fasonitaj tiel, ke certaj ŝlosilaj vortoj de la kristanismo ricevu harmonian aspekton. Ekzemple la litero por la sono /i/ aspektas kiel la litero por la sono /s/ renversita, por kio estas malfacile vidi ian fonetikan motivon. La afero fariĝas komprenebla se oni scias, ke la nomo de Jesuo estas en Slavono kutime mallongigita *is.* Same, *i* kaj *s* estas la literoj per kiuj komenciĝas la unua teksto tradukita de Cirilo, la prologo de la Evangelio laŭ Johano, kies Slavona traduko komenciĝas *iskoni bě slovo* ("en la komenco estis la Vorto").[5]

Ke oni devis krei novajn vortojn por traduki sanktajn kristanajn tekstojn en la slavan, estas konata fenomeno en ĉiuj novaj skribolingvoj, en kiujn estas tradukataj tekstoj de aliaj skribolingvoj kun pli longa tradicio. Ankaŭ la rimedoj, kiujn la du fratoj kun siaj disĉiploj uzis, estas ĝenerale konataj en tiaj kazoj. Oni povas pruntepreni vorton: la greka *evangélion* 'bona sciigo; evangelio' estis pruntita kiel *evang'elie.* Oni povas fari kalkeon, tio estas, traduki la vorton laŭ siaj partoj, kaj tiam *evangélion* fariĝis *blagověštenije,* laŭvorte "bon-sciigo"; ankaŭ en aliaj vortoj la greka prefikso *eu-/ev-* 'bona' (komparu ankaŭ en Esperanto *eŭfemismo, eŭforio* kaj multajn aliajn) estas regule tradukata per la slava *blago-*. Kaj trie, oni povas doni novajn signifojn al la vortoj jam

5 Ĉi tiu klarigo, kiun Georg Tschernochvostoff unue prezentis en sia magistra verko en la 1947a jaro, estas kelkfoje nomata "la finna teorio pri la glagolico", kaj ĉar Tschernochvostoff mortis jam en 1956, li estas priskribata en studoj aperintaj ekster Finnlando kiel "finna slavisto mortinta juna". Efektive, Tschernochvostoff naskiĝis en 1888, do li ne estis aparte juna ĉe sia morto – li komencis studi slavistikon nur post negoca kariero en privata kompanio. Cetere, li estis ankaŭ esperantisto, menciita en *Enciklopedio de Esperanto* en la artikolo "Finnlando".

ekzistantaj, ekzemple *duhŭ* ‘blovo, spiro’ > ‘spirito’; *grěhŭ* ‘varmego’ > ‘peko’[6]; *nedělja* ‘ne-laborado, laborpaŭzo’ > ‘dimanĉo’. Eblas supozi, ke parto de la kristanaj terminoj, precipe tiuj en la tria grupo, ekzistis jam antaŭ la agado de Cirilo kaj Metodio: endas memori, ke al Moravio la fratoj ne venis kiel misiistoj por konverti la popolon al la kristanismo, ĉar la lando jam estis kristana. Eĉ la frankaj pastroj devis uzi la parolatan lingvon por instrui pri la bazaj ideoj de la nova religio (Trunte 2003: 235).

Cirilo kaj Metodio estis kompetentaj lingvoplanantoj, kaj ili kreis multajn novajn vortojn, kiuj certe tamen sonis duonfremdaj por la ordinaraj slavoj. Estus tamen malfacile argumenti, ke ili faris tion pli amplekse ol aliaj kreintoj de aliaj novaj skribolingvoj aŭ aliaj tradukintoj de sanktaj religiaj tekstoj.

Rilate la sintakson de Slavono, la demando fariĝas pli interesa. En la tiutempa greka (kaj ankaŭ en Latino), la literatura stilo postulis, ke oni uzu kompleksajn frazojn kun multaj subfrazoj, kaj anstataŭ parto de la frazoj oni prefere uzu nur participojn; anstataŭ *la imperiestro kunvokis sian konsilantaron kaj diris…*, oni prefere diru *kunvokinta sian konsilantaron, la imperiestro diris…* (adverba participo, kiel la Esperanta *kunvokinte,* ne ekzistis). Ĉi-sube mi provas paŭsi la sintakson de Slavono en Esperanto, tradukante eron de “La Vivo de Konstanteno”. Al la prepozicio *je* respondas en la originalo kazo nomata dativo – en alia kunteksto oni povus traduki dativon per *al,* sed ĉi tie temas nur pri markilo de subordigo, interpretebla en tiu ĉi kunteksto proksimume ‘post kiam’:

> *Rastislavo, moravia princo, urĝata de la Dio, aranĝis konsiliĝon kun siaj [sub]princoj kaj kun la moravianoj kaj sendis [mesaĝiston] al imperiestro Mikaelo, diranta [do, Rastislavo diris]: “Je niaj homoj forlasintaj paganecon kaj observantaj la kristanan leĝon, ni ne havas tian instruiston, kiu klarigus al ni la veran kristanan kredon en sia [slava] lingvo, por ke ankaŭ aliaj landoj, tion vidantaj, imitu nin.”*

Estas kompreneble malverŝajne, ke iu slavo *parolis* tiel antaŭ la ekesto de Slavono. La modelo de la greka literatura sintakso estas ĉi tie tute evidenta. La malsimpla greka stilo estis verŝajne unue paŭsata en la tradukoj de la bibliaj kaj liturgiaj tekstoj, poste ĝi fariĝis la idealo ankaŭ en tekstoj originale verkitaj en Slavono, kiel en la ekzemplo ĉi-supra. La slavaj disĉiploj de Cirilo kaj Metodio devis do lerni ne nur skribi sian lingvon, sed ankaŭ utiligi tute novan stilon, kiu ne havis modelon en la parolata lingvo. Aliflanke, transiro de la parola al la skriba lingvo estas ĉiam ankaŭ stila transiro, eĉ se ne ĉiam tiel drasta.

Krome, Cirilo ne inventis novajn participajn formojn por la slava lingvo – tiuj, kun sia malsimpla morfologio, jam ekzistis, kaj Cirilo nur disvastigis ilian uzon. Kaj de tempo al tempo Slavonaj tekstoj montras tiajn simplajn sintaksajn trajtojn, kiuj devas havi sian radikon en la parola lingvo: ekzemple la subjunkcio *jako* povas signifi ’kiel, ke, ĉar, kiam, por ke, tiel ke’ kaj traduki amason da malsamaj grekaj vortoj.

Resume, Cirilo kaj Metodio devis plenumi multe da lingvoplana laboro ĝis Slavono iĝis tia esprimpova kaj fleksebla literatura lingvo, kia ni ĝin konas, sed ili ne estis lingvokreantoj pli multe ol iuj ajn kreantoj de novaj skribaj normolingvoj. Estas

6 Kial? Verŝajne ĉar la homo ruĝiĝas kaj de forta honto kaj de forta febro aŭ varmego.

vere, ke ili faris multon en mallonga tempo, sed ankaŭ ĉi tie ni devas esti singardaj kaj eviti hastajn konkludojn. Konserviĝis neniaj dokumentoj skribitaj en pra-Slavono, la origina lingvo de Cirilo kaj Metodio, nek tiaj skribitaj propramane de iliaj senperaj disĉiploj. Almenaŭ cent jaroj disigas la plej malnovajn konservitajn tekstojn disde la Cirila-Metodia tempo. Pro la granda admiro al la du sanktaj fratoj oni emas pensi, ke ĉiuj subtilaj detaloj de la malnov-Slavonaj dokumentoj devenas de ilia plumo, sed ankaŭ eblas, ke tri aŭ kvar generacioj de kleruloj perfektigis la lingvon post ili. Ekzistas eĉ iaj indikoj pri tio. Jam delonge estas sciate (Jagić 1913: 281–421), ke por unusola koncepto troviĝas surprize ofte du aŭ eĉ pli da malsimilaj vortoj en la malnov-Slavonaj tekstoj – efektive, nia ĉi-supra ekzemplo kun du vortoj por 'evangelio' estas tia kazo. Ofte eblas distingi la originan Cirilan-Metodian vorton kun ia certeco, sed ne ĉiam. Ankaŭ la preciza konsisto de la origina glagolico estas nekonata por ni. Bedaŭrinde ni do ne plu povas esplori la originan Cirila-Metodian lingvaĵon en ĉiuj ties detaloj, kvankam ni povas esti certaj, ke ili estis la lingvoplanantoj, kiuj kreis Slavonon en ties ĉefaj trajtoj.

Inter la nunaj parolantoj de la slavaj lingvoj, precipe la kristanoj-ortodoksanoj, Slavono havas ian misteran aŭron pro siaj malsimplaj strukturoj kaj la asocio kun la sankta liturgio, same kiel Latino inter la katolikoj-kristanoj. Oni sentas, ke Cirilo kaj Metodio konstruis preskaŭ esoteran gramatikon por glori la Dion. Sed kompreneble la malnova Slavono ne estis tiom fremda kaj malsimpla lingvo, kiel ĝi aspektas kompare kun la *nunaj* lingvoj de la slava grupo.

La eksplicita idea celo de Cirilo kaj Metodio ja estis doni al la slavoj *propran* skribolingvon. Edukitaj en la bizanca medio, ili ne povis imagi, ke eblus fari skribolingvon sen la sintaksaj malsimplaĵoj similaj al tiuj en la greka – des pli, ke la sanktaj tekstoj de Biblio devis esti tradukitaj kiel eble plej fidele. Sed ili certe ne volis fari por la slavoj skribolingvon, kiu estas pli malproksima de la parolata slava ol la skriba greka lingvo distancas de la parola greka; en ilia tempo, ĉi tiu distanco en la greka estis tamen konsiderinde granda. Post kiam la lingvo de Cirilo kaj Metodio fariĝis sankta por la slavoj-ortodoksanoj, ĝi ne plu ŝanĝiĝis tiel rapide kiel la parolaj slavaj lingvoj, kaj tial daŭre malproksimiĝis de tiuj. Paradokse do, la lingvo kiu celis esti komprenebla por ĉiuj slavoj, fariĝis fine sankta kodo, kiun ĉiuj devis aparte lerni, kaj la diversaj slavaj nacioj poste devis, ĉiu siavoje, krei por si proprajn modernajn skribolingvojn.

3. La adaptiĝema lingvo

Post la 11a jarcento, la malnovan Slavonon do poiome anstataŭis la lokaj variaĵoj de Slavono, ĉiu influata de la loka slava idiomo, precipe en sia prononco. Oni parolas ekzemple pri la serba Slavono aŭ la rusa Slavono. Tamen, por la slavoj-ortodoksanoj ĝi plu restis principe unu lingvo, la slava. Antaŭ la ekuzo de presitaj libroj, multaj manuskriptoj skribitaj Slavone cirkulis de la monaĥejoj de unu lando al tiuj de la alia – kvankam ŝajnas, ke la monaĥoj-kopiistoj preferis kopii de manuskripto skribita en ilia propra variaĵo, se eblis elekto. La itala slavisto Riccardo Picchio proponis la Latinan terminon *Slavia Orthodoxa,* la Ortodoksa Slavio, por priskribi tiun kulturan komunumon bazitan sur Slavono skribata per cirilaj literoj.

Inter la katolikaj slavoj, aŭ en *Slavia Romana,* la Roma Slavio, la rolo de Slavono estis malpli grava, kvankam Cirilo kaj Metodio unue enkondukis sian lingvon ĝuste en la regiono sub la papa jurisdikcio. Slavono tamen restis uzata inter la katolikaj kroatoj, kiuj konservis ankaŭ la originan alfabeton de la tesalonikaj fratoj, la glagolicon. Slavonlingva meso estis celebrata precipe en la dalmatia parto de Kroatio tra jarcentoj, kio estis granda escepto ene de la eklezio rom-katolika uzanta ĉefe Latinon ĝis la Dua Vatikana Konsilio de la jaro 1964. Ŝajnas, ke ankaŭ la nomo "glagolico" devenas de Kroatio. En Slavono oftas la verboformo *glagola* 'li/ŝi diris', precipe komence de la evangeliaj legaĵoj, kiuj komenciĝas per "Jesuo diris" aŭ "la Sinjoro diris". Ĉar la verbo estis nekonata en la parolata kroata, ĝi fariĝis markilo de la eklezia lingvaĵo, eble unue kiel moknomo – la pastroj celebrantaj tiun ne-latinan meson estis nomataj *glagoljaŝi.*

Cetere, ankaŭ la memoro pri Cirilo kaj Metodio paliĝis en Kroatio, kaj almenaŭ ekde la 13a jarcento oni tie kredis, ke glagolico estis kreita de Sankta Hieronimo, do la sama persono, kiu tradukis Biblion latinen longe antaŭ Cirilo kaj Metodio, ĉirkaŭ la jaro 400 (Jagić 1913: 130). Eble oni ankaŭ ricevis papajn permesojn por glagolica meso pli facile alvokante la nomon de Hieronimo, kiu estis tre grava sanktulo en la katolika eklezio, kaj vere devenis de Dalmatio – kvankam liatempe tie ankoraŭ ne loĝis slavoj!

En Kroatio la origina glagolico, ofte nomata "ronda glagolico", ricevis novan formon nomatan "angula glagolico". La origina rondeca fasono de la glagolica estis taŭga, kiam oni skribis manuskriptojn sur pergameno, sed kiam la nova skribolingvo ricevis pli da sociaj uzoj, oni devis ankaŭ ĉizi epigrafojn sur ŝtono, kaj por tio pli oportunaj estis angulaj formoj. Por esplori la mezepokan historion de Kroatio, estas necese koni la angulan glagolicon.

Interesa epizodo en la historio de Slavono estis, ke la imperiestro Karlo la kvara (regis 1346–1378), kiu fondis la faman Universitaton de Prago, ankaŭ venigis kroatajn pastrojn al unu praga monaĥejo, por ke ili enkonduku Slavonon tien. Tio supozeble influis ankaŭ la fruan reformaciulon Johanon Huson (1372–1415), la antaŭulon de la protestantismo, kiu kulturis la ĉeĥan lingvon. La "slava monaĥejo" de Prago tamen ne transvivis la religiajn konfliktojn kaj atakojn kontraŭ la husisma movado komence de la 15a jarcento. Unu aparte bela evangelia libro, skribita parte cirile kaj parte glagolice, transportiĝis de Prago laŭ malsimpla vojo al la franca urbo Remso, kaj iĝis kutimo, ke ĉe sia kroniĝo ĉiuj francaj reĝoj devis fari ĵuron tuŝante tiun manuskripton, konsideratan speciale sankta.

Sed la plej grandan rolon Slavono do havis en la Ortodoksa Slavio. Tie ĝi disiĝis en tri ĉefajn variaĵojn, kiujn oni tradicie nomas la rusa Slavono, la serba Slavono kaj la bulgara Slavono (ankaŭ nomata la mezbulgara, se oni nomas la malnovan Slavonon malnova bulgara). La teritorio de la bulgara Slavono inkluzivis ankaŭ Makedonion. La rusa Slavono ne estis "rusa" en la moderna senco de la vorto, ĉar oni unue uzis ĝin en Kievo, la nuna ĉefurbo de Ukrainio; la radiko *rus-* tiutempe signifis ĉiujn orientajn slavojn, kaj tial estus eble pli klare nun paroli pri "orienta Slavono". Subtipo de ĉi tiu fariĝis la tiel nomata rutena Slavono, kiu estis uzata en la Grandduklando Litovio, precipe inter la belorusoj kaj ukrainoj sed ankaŭ kiel la oficiala skribolingvo de la tuta regno. Sed iom post iom la rusa Slavono, en la malvasta senco de la vorto, forpuŝis la

aliajn Slavonojn kiel la liturgia lingvo ankaŭ ekster Rusujo. Pro la prestiĝo de la Rusa Imperio inter la slavoj-ortodoksanoj, oni komencis kredi, ke ĝuste la rusa Slavono estas plej proksima al la lingvo de Cirilo kaj Metodio. Nur dum la 19a jarcento la filologoj iom post iom retrovis la sudslavajn radikojn de ilia lingvo.

Ĉiuj ĉi variaĵoj de Slavono ne nur estis influataj de la lokaj lingvoj, sed ankaŭ reciproke influis ilin. Inter ĉiuj modernaj slavaj normolingvoj, la rusa entenas la plej fortan influon de Slavono. En la rusa ekzistas ne malmultaj vortoparoj, kie la origine rusa vorto havas konkretan signifon kaj ĝia Slavona paralelaĵo pli abtraktan signifon. Ekzemple, la rusa vorto por 'kapo' estas *golova,* sed por la signifoj 'estro' kaj 'ĉapitro' oni uzas la respondan Slavonan vorton *glava,* kiu same origine signifis nur 'kapo'. Gorbaĉov siatempe famiĝis pro la koncepto *glasnost'* 'publikeco, malfermiteco', kies radiko estas la Slavona *glas* 'voĉo', sed la normala rusa vorto por 'voĉo' estas *golos.* La vorto 'urbo' estas *gorod* en la rusa, sed en iu nomoj, ekzemple *Leningrad* au *Volgograd,* aperas la Slavona *grad.* La vorto por 'lakto' estas *moloko,* sed la Lakta Vojo estas *Mlečnyj Put',* de la Slavona *mlěko* 'lakto'. Kaj tiel plu.

Slavono do montriĝis adaptiĝema komunikilo, portebla de unu slava lando al alia. En la Ortodoksa Slavio, ĝi havis gravan rolon kiel skribolingvo ankoraŭ dum la unuaj jarcentoj de la Moderna Epoko, sed iom post iom dum la 18a kaj 19a jarcentoj ĝin anstataŭis la naciaj skribolingvoj, kaj por ĝi restis nur kelkaj ekleziaj funkcioj. Tiam kiel la specialan meriton de Cirilo kaj Metodio oni jam konsideris ne ĝuste la specifajn lingvajn formojn, kiujn ili uzis, sed ilian konvinkon, klare kaj elokvente proklamitan, ke ĉiuj popoloj rajtas havi sian propran skribolingvon.

Bibliografio

(La literaturo pri Konstanteno-Cirilo kaj Metodio estas tiel abunda, en preskaŭ ĉiuj slavaj lingvoj kaj en la germana kaj angla, ke ne eblas doni specifajn referencojn pri la ĝenerale konataj faktoj de ilia vivo. Tial mi referencis en la teksto nur okaze de pli malmulte konataj faktoj aŭ hipotezoj. Sed bonaj ĝeneralaj fontoj pri la agado de Cirilo kaj Metodio estas, en la listo ĉi-suba: Fontes, Grivec 1960, Trunte 1998 kaj 2003, KME. Jagić 1913 estas malofte konsultata nuntempe, tamen ankaŭ ĝi meritas legadon kiel solida klasikaĵo pri la temo.)

Fontes (1960):*Constantinus et Methodius Thessalonicenses: Fontes,* recensuerunt et illustraverunt Franciscus Grivec et Franciscus Tomšič. Zagreb: Institutum Palaeoslavicum (Radovi Staroslavenskog instituta 4.)

Grivec, F. (1960): *Konstantin und Method. Lehrer der Slaven.* Wiesbaden: Otto Harrassowitz.

Jagić, V. (1913): *Entstehungsgeschichte der kirchenslavischen Sprache.* Neue berichtigte und erweiterte Ausgabe. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung.

KME = *Kirilo-Metodievska enciklopedija* 1–4. Sofija 1985–2003: Bălgarska akademija na naukite.

Thomson, F. J. (1992): SS. Cyril and Methodius and a mythical Western heresy: A contribution to the study of patristic and mediaeval theories of sacred languages. In: *Acta Bollandica* 110. 67–122.

Trunte, N. (1997): Ex Armenia lux. Konstantin-Kyrill und Mesrop-Maštoc'. In: *Palaeoslavica* 5 (Cambridge/Mass). 31–57.

Trunte, N. (1998): *Slavénskyj jazýk. Ein praktisches Lehrbuch des Kirchenvslavischen in 30 Lektionen. Zugleich eine Einführung in die slavische Philologie,* 2: *Mittel- und Neukirchenslavisch.* München: Otto Sagner. (Slavistische Beiträge 370.)

Trunte, N. (2003): *Slověnĭskŭi językŭ. Ein praktisches Lehrbuch des Kirchenslavischen in 30 Lektionen. Zugleich eine Einführung in die slavische Philologie,* 1: *Altkirchenslavisch.* (5a eldono.) München: Otto Sagner. (Slavistische Beiträge 264.)

Tschernochvostoff, G. (1995 [1947]): Zum Ursprung der Glagolica. [Tradukita kaj redaktita de J. Nuorluoto.] In: *Studia Slavica Finlandensia* 12. 141–150.

Received 2016-05-05

Author's address: jouko.lindstedt@professori.fi

Haben Kyrill und Method eine neue Sprache geschaffen? (Knapptext)

Um 860 haben die Brüder Kyrill und Method aus Thessaloniki ein neues Alphabet und eine Schriftsprache für Slawen geschaffen. Das Alphabet bekam später den Namen Glagolitza und die Sprache ist als Altkirchenslawisch bekannt. Da die Glagolitza kein evidentes Modell unter den Alphabeten dieser Zeit hatte, und sogar die ersten altkirchenslawischen Texte stilistisch und syntaktisch auf sehr hohem Niveau standen, das bestimmt im keinen der gesprochenen slawischen Dialekte existierte, leisteten Kyrill und Method offensichtlich viel Arbeit in Sprachplanung und sogar Sprachentdeckung. Andererseits, bei genauerer Beobachtung scheint dieser Prozess ähnlich wie bei der Entwicklung anderer Schriftsprachen zu sein, welche die beiden Brüder schon kannten. Das Spezifikum des Altkirchenslawischen ist seine Mobilität: es entwickelte sich aus dem lokalen Projekt auf dem Gebiet von Thessaloniki zu einer vollständigen liturgischen Sprache in Großmähren, später zur offiziellen Sprache des ersten Bulgarischen Reiches, zur liturgischen Sprache der römisch-katholischen Kroaten, und schließlich (geschrieben im neuen bulgarischen, sog. kyrillischen Alphabet) zu einem interethnischen Kulturträger unter den meisten orthodoxen Christen.

grkg / Humankybernetik
Band 57 · Heft 2 (2016)
Akademia Libroservo / IfK

Aleksandr Dimitrevič DULIČENKO

Li estas habilitita doktoro de filologiaj sciencoj kaj orda profesoro pri ĝenerala kaj slava lingvoscienco en la universitato de Tartu (Estonio), specialisto pri la slavaj mikrolingvoj, i. a. pri la kaŝuba, krome pri la teorio de lingvo, etnolingvistiko, sociolingvistiko, kompara lingvoscienco, historio de lingvistiko kaj nelaste interlingvistiko. Li estas la eldonisto de *Interlinguistica Tartuensis,* scienca periodaĵo publikiganta ekde 1982 tekstojn de la prelegoj de interlingvistikaj konferencoj en Tartu (ĝis nun 9 volumoj). Duliĉenko aperigis pli ol 500 sciencajn publikaĵojn, kiuj estis tradukitaj en dudekon da lingvoj. Aparte gravaj estas liaj verkoj interlingvistikaj, inter ili la ruslingva bibliografio „Internaciaj helpaj lingvoj“ el la jaro 1990, kiu apartenas al la fundamentaj interlingvistikaj fontoj pri lingvoprojektoj ĝis la 20-a jarcento. Lia verko „En la serĉado de mondoligvo“ (2006) estas popularscienca lernolibro de interlingvistiko. Oni povas nomi lin ankaŭ la fondinto de la slava interlingvistiko – disciplino kiu estas ĵus evoluiĝanta.

Pravigo de la slava interlingvistiko: la ideo de slava reciprokeco kaj tutslava lingvo en la historio de slavoj

de Aleksandr D. DULIĈENKO (Tartu, EE)

1. Slava interlingvistiko: esenco kaj problemoj

Slava reciprokeco estas konscio de la slavaj popoloj pri ilia komuna origino, historiaj destinoj, proksimeco kaj kunligiteco de iliaj tradiciaj kulturoj kaj lingvoj. Tiu ĉi ideo komencis formiĝi jam en la mezepoko. En tiu rilato jam delonge ekzistas bezono, fokusita ĉefe en la lingva flanko de la ideo, determini ĝin kiel specialan disciplinon kun historia, kultura kaj socilingvistika ĥaraktero. Tiamaniere, la objekto de slava interlingvistiko povas iĝi tutslava lingvo en sia sistemstruktura kaj funkcia (kaj pli larĝe sociolingvistika) plano, evoluigita por realigi diversajn aspektojn de la menciita ideo kaj samtempe helpi venkon de lingvaj baroj inter la slavoj.

Ĉe tutslavaj lingvoj temas pri racie evoluigitaj projektoj de la tutslava lingvo (lingvoprojektoj) kaj proponoj promocii en la rolon de la interslava komunikilo Slavonon aŭ unu el la slavaj etnolingvoj. En tiuj cirkonstancoj, la slava interlingvistiko estas aŭtonoma disciplino, kiu apartiĝas de ĝenerala interlingvistiko, kiu, siavice, estas subdisciplino de lingvistiko, t.e.: lingvistiko kiel la scienco pri lingvo ← interlingvistiko kiel unu el la branĉoj de lingvistiko ← slava interlingvistiko kiel unu el la disciplinoj de interlingvistiko.

Interlingvistiko okupiĝas pri problemoj de la internacia (aŭ: transnacia) lingva komunikado, al kiuj apartenas: (1) serĉado de internacia lingvo kaj suprenigo de unu el la etnaj aŭ superetnaj lingvoj en tiun rolon, (2) konstruo de tia lingvo konscie, t. e. per artefarita (racia) maniero: ĝis la sepdekaj jaroj de la 20-a jc. estis konstruitaj pli ol 900 lingvoprojektoj de la universala, tutmonda, internacia lingvo, sed praktike realiĝis (sociiĝis) nur Volapuko (1879), poste Esperanto (1887) kaj parte aliaj. (3) En la kompetentecon de interlingvistiko (konkrete ankaŭ slava) apartenas ankaŭ studo de reformoj rilate al la starigo aŭ plibonigo de etna (nacia) literatura lingvo kaj ĝia normigo. Tio konektas interlingvistikon kun lingvistiko normiga aŭ preskriba. Interlingvistiko tiel estas integra daŭrigo de lingvistiko en la direkton de pli granda lingva abstraktado, nome per etna literatura lingvo (pri detaloj vidu Duliĉenko 1995:39-55). Lingvaj projektoj, laŭ intenco de siaj aŭtoroj, povas havi tutecan karakteron, se ili estas antaŭviditaj por ĝenerala (tutmonda) uzado, kaj regionan karakteron, se ili volas kovri certan kulturan kaj lingvan arealon, ekzemple eŭropan, aŭ iun parton de ĝi. En la historio de interlingvistiko konatas konsiderinda kvanto de eksperimentoj krei projektojn de artefaritaj lingvoj surbaze de certa lingvogenetika materialo. En Esperanto estas sintezitaj elementoj de latinida, ĝermana kaj ankaŭ de slava origino, tial oni tiun lingvon pli facile komprenas en Eŭropo. Oni krome faras eksperimentojn kun pli malvasta lingva materialo, do aperas projektoj ekz. kun interromana (tutromana) kaj interĝermana (tutĝermana) celo.

En la slava mondo jam delonge ekzistas projektoj de interslava (tutslava) lingvo, kiuj celas esti uzataj inter slavaj nacioj. La unuaj eksperimentoj pri kreo de projektoj de tutslava lingvo aperis jam en la 9-a jc. dum lingvokonstrua agado de Cirilo kaj Metodio, kreintoj de slava literatura kleriĝo kaj de la unua literatura skriblingvo de slavoj, Slavono. Ĉefe la multjarcenta funkciado de Slavono, kiu estis gepatra de neniu nacio, en sia kvalito de internacia literatura skriblingvo inter slavoj kaj parte eĉ neslavoj (moldavoj, rumanoj) estis sprono al racia procedo krei komunan lingvon.

2. Tutslavaj lingvoprojektoj en la historio de slava interlingvistiko (16-a ĝis 20-a jc.)

Projektoj de tutslavaj lingvoj aperis minimume jam en la 16-a jc. Ĝis la duono de la 20-a jc. ekestis iom pli ol dudeko da ili, en diversa grado de ellaboriteco: kelkaj detale, aliaj en ĝeneralaj karakterizaĵoj. (Ilia priskribo kolektiĝas en: Duliĉenko 1990 kaj Duliĉenko 1995:39-55, Duliĉenko 2007, Ĉurkina 1993:180–195). Krome, teoria valoro de la koncernaj projektoj varias. La menciita cifero kompreneble ne estas absoluta. Pri

tutslavaj projektoj el la fino de la 20-a kaj komenco de la 21-a jc., publikigitaj en la interreto, speciale okupiĝas germana slavisto Tilman Berger (Berger 2004:19-28). Jen tabelo de tutslavaj projektoj ekde la 16-a jc. ĝis la duono de la 20-a jc.

N.	tempo	lingvoprojekto (lingvonomo)	kreinto de de lingvoprojekto	loko (lando, urbo)
	16-a jc.			
1	1583	Slovignsky/slouignisky iazik	Šime Budinić	Kroatio// Roma[1]
	17-a jc.			
2	1657-1666	Ruski jezik	Juraj Križanić	Kroatio// Rusio
	18-a jc.			
3	1790	[ ][2]	G. Sapel	Slovenio
4	1793	[ ]	Blaž Kumerdej	Slovenio
5	1796	[Opšti slovenski jezik]	S. Stratimirović	Serbio
	19-a jc.			
6	1807	[Wspólny język słowiański]	Samuel Linde	Pollando
7	1826	Lingua slavica universalis	Joann Herkel	Slovakio// Budapest
8	1847-1849	Sveslavjanski jezik	Matija Ban	Serbio/ Kroatio Beograd/Dubrovnik
9	1850	Vseslavjanski jezik	Jakob Radoslav Razlag	Slovenio// Graz
10	1853	Sveslavenski jezik	Božidar(Matija)Raić/ Raič (Reich)	Slovenio// Zagreb
11	1863-1865	Uzajemni slavjanski jezik	Matija Majar	Slovenio// Praha
12	≈1872	[Vseslovanski jezik]	Oroslav Caf	Slovenio
	20-a jc.			
13	1907	Neuslawisch	Ignác Hošek	Ĉeĥio/ Kroměříž
14	1912	Slavina (Slovanské esperanto)	Josef Konečný	Ĉeĥio/ Praha
15	1912	Slovanština	Edmund Kolkop	Ĉeĥio / Jevíčko
16	1913-1916	[ ]	Petr Stojan, D. Ĉupovskij	Rusio/ Petrograd
17	1920	Slavski jezik	B. Holý	Ĉeĥio / Nové Město nad Metují
18	1940	Sveslav (Sveslovenski jezik)	Č. Džurdžević	Serbio/ Beograd
19	194…?	Slovan	A. E. Zidek	Usono
20	1954-1958	Mežduslavjanski jezik	Ladislav Podmele k.a.	Ĉeĥio / Praha
21	20-a jc.	Slawsky	?	Briti

1 Kroatio//Roma = La aŭtoro devenas el Kroatio, la verko aperis en Romo.

2 [ ] = Nomo de la projekto nekonata.

Poloj kaj slovakoj proponis nur po unu projekto de tutslava lingvo, kroatoj du, serboj tri, ĉeĥoj kvin, slovenoj ses, do la lastaj du nacioj montris la plej grandan aktivecon en lingvokonstruado surbaze de slava materialo. Ne malfacilas rimarki, ke la provoj proponi tutslavan lingvon venis precipe de sudaj kaj okcidentaj slavoj. La plej fortaj aktivecoj okazis ekde fino de la 18-a jc. ĝis la sepdekaj jaroj de la 19-a jc.. Tio estis tempo de disvolviĝo de burĝaj rilatoj en la slavaj landoj, formado de nacia konscio de slavaj nacioj. Tiuj procezoj estis konektitaj kun batalo de la slavoj por rajto al propraj kulturo, lingvo kaj ekonomia sendependeco. En slavistiko, la ideo de slava reciprokeco estas nomata "la granda ideo". La penso pri unueca deveno de la slavoj, pri ilia parenceco, pri neceso unuiĝi aperis jam en tre fruaj tempoj. Oni kredas, ke jam en la 6-a ĝis la 9-a jc., kiam slavoj vivis en malsamaj regionoj de Eŭropo, disvastiĝis ilia konscio de aparteno al la ununura etno. Koncerne tion evidentas faktoj kiel ekzemple uzado de etnonimo slavoj "slověne, slavjane" kaj lingvonimo "slověnskij jazyk" sur la tuta teritorio okupata de slavoj (L' idea dell' unità 1994; Slovanská vzájemnost 1938; Weingart 1926).

3. Slavono kiel internacia lingvo

Sendube, la ideo de slava unueco plenigis agadon de la fratoj Konstanteno (monaka nomo Cirilo) kaj Metodio, kiuj en la 9-a jc. establis slavan klerecon kaj la unuan slavan literaturan skriblingvon, kiu en Rusio ĝis la komenco de la 20-a jc. nomiĝis "antikva eklezia/malnov-eklezia slava lingvo" (древнецерковнославянский язык) kaj poste ricevis la nomon "malnovslava" (старославянский); bulgaroj nomis kaj ĝis nun nomas ĝin "malnovbulgara". [En Esperanto kutimas la nomo "Slavono", aŭ - ĝis la 11-a jc. - "malnova Slavono". Rimarko de tradukisto.] La aŭtoroj kaj iliaj posteuloj nomis tiun lingvon slava (slověnskij). La lingvonimo "slověnskij jazyk" adresiĝis al ĉiuj slavoj. Tute komence, tiu ĉi lingvo estis intencita por religiaj celoj, por tradukoj de sanktaj tekstoj kaj praktikado de diservoj en la preĝejo, sed poste ĝia uzado ampleksis ankaŭ sciencon kaj literaturon. Tiel ekestis paradokso en slavistiko: en la 11-a jc. kaj poste ĉiuj tekstoj ne plu nomatas "malnovslavaj", sed "ekleziaj slavaj", kvankam, kiel ni ĵus montris, la lingvo estis trapasinta limojn de la preĝeja/eklezia uzo. Tamen, kelkaj esploristoj de malnovslava/eklezia slava problemaro uzas ununuran lingvonimon "malnovslava" (древнеславянский). Per la ideo de bezono de tiu lingvonimo okupiĝis en la 60-aj jaroj de la 20-a jc. la laboraĵo "Pri problemo de la malnovslava literatura lingvo kiel komuna literatura lingvo de sudaj kaj orientaj slavoj " kaj aliaj publikaĵoj de N. I. Tolstoj (Tolstoj, 1961 : 52-66).

Proksimume en la 11-a ĝis 12-a jarcentoj tiu ĉi lingvo multe disvastiĝis inter orientaj kaj parto de sudaj slavoj, poste ankaŭ inter rumanoj kaj moldavoj, kaj plenumante ligan kulturan rolon en parto de la ortodoksa mondo, ĝi iom post iom ricevis specifajn lokajn trajtojn fonetikajn, gramatikajn kaj leksikajn, t.e. en Bulgario bulgarajn, en Serbio serbajn, en Rusio malnovrusajn ktp. Formiĝantaj lokaj variantoj de Slavono, kvankam ili akiradis lokan kolorigon, tamen ne perdis la trajtojn de la lingva unueco. Tio kontribuis al vasta uzado de tiu lingvo inter multaj popoloj de la ortodoksa mondo

kiel lingvo-peranto en la kampo de kulturo kaj ankaŭ en aliaj sferoj de la vivo. Ne estas duboj pri tio, ke tiu lingvo dum pluraj jarcentoj fortigis la spiritan unuecon de la slavoj. Ekestis en ĝi riĉa literaturo. Krom en la religia ĝenro, Slavono estis uzata praktike en ĉiuj ĝenroj, la plej populara estis la eklezia oratora, kaj evoluiĝis ankaŭ sekulara literaturo: historiaj skribaĵoj, tradukitaj romanoj, poezio, dramo, satiro. En kelkaj partoj de Slavio la lingvo uziĝis ankaŭ en jura kaj negoca praktikoj.

Slavono travivis ĝis hodiaŭaj tempoj kiel lingvo de diservoj. Ĝia origine superetna destino esti la eklezia lingvo en slavaj kaj poste en kelkaj neslavaj landoj (Rumanio, Moldavio), kaj ĝenerale artefarita naturo de ĝia gramatika sistemo, plilarĝigo de ĝiaj funkcioj lige al eniro en sekularajn sferojn de vivo inter la orientaj kaj parte sudaj slavaj popoloj permesas al ni inkludi tiun ĉi malnovslavan literaturan lingvon ankaŭ en la gamon de temoj de slava interlingvistiko. Pri tio, ke ĝi kiel lingvo de internacia disvastigo en la ortodoska mondo havas paralelojn kun la latina lingvo kiel internacia lingvo de la katolika eklezio, skribas Kurz (Kurz 1958: 13–35).

4. Ekesto kaj disvolviĝo de ideo de slava reciprokeco kaj tutslava lingvo ĝis la 19-a jc.

Ideo de la slava unueco estas klare reflektita en la malnovaj slavaj skribaj dokumentoj. Ekzemple, en "Rakontoj pri la pasintaj jaroj" (Повести временных лет, 12-a jc.), la kronikisto Nestor parolas pri slavoj kiel pri etna grupo kun propra lingvo. Samtempe estas respektata ia etna gradeco: ekzistas ĝenerala slava etno kun ĝenerala nomo kaj ĝiaj subdividoj.

4.1. Jurij Križanić kaj lia ideo de la slava unuiĝo kaj tutslava lingvo

En la 17-a jc., kiam la raciismo evoluigis teoriajn bazojn de apriore filozofia lingvoprojektado, ekestis kaj firmiĝis la penso pri diversa alproksimiĝo al la konstruo de komuna lingvo. Raciismo, kritikante malperfektecon de etnaj lingvoj, ĝenerale malatentis tiujn lingvojn. Intertempe kreskis konscio, ke vivanta lingvo jam estas preta modelo por konstrui pli perfektan lingvon. Ni nur bezonas "plibonigi" tian lingvon aŭ, apogante nin sur aro de aliaj vivantaj aŭ "mortaj" lingvoj, krei novan superlingvan sistemon, kiu reflektus la plej komunajn kaj gravajn trajtojn en la kampoj de gramatiko kaj vortaro. Fondinto de tiu ĉefa tendenco de interlingvistiko ĝenerale kaj slava aparte estis Jurij Križanić (1617/1618-1683), devena de Bosnio, granda slava patrioto kaj respektata humanisto, unu el la plej elstaraj figuroj de la socia kaj politika pensado de Kroatio kaj Rusio de la 17-a jarcento. Križanić travivis eksterordinaran vivon. Li alvenis en Rusion kun la celo konvinki la rusan caron preni sub siajn flugilojn ĉiujn slavojn, subprematajn de siaj najbaroj. Tamen, komence de la jaro 1661 venis neatendita turno en la vivo de Križanić: li estis arestita kaj ricevis caran dekreton pri elpelo. "Kaj la cara dekreto ordonis al li esti en Tobolsk ĉe tiuj caraj aferoj, ĉe kiuj decas. Kaj oni ordonis doni al li kiel manĝomonon sep rublojn kaj duonon pomonate" (Puŝkarev 1984:109).

La ĉefa verko de Križanić, eseo "Politiko" estas siaspeca panoramo de vivo kaj perspektivoj de la rusa ŝtato, kiel ili montriĝis al li (Križanić 1965). Li laboris de mate-

no ĝis nokto, atendante ke la caro konatiĝos kun liaj verkoj kaj nuligos sian decidon. Nur en 1676, post la morto de la caro Alexej Miĥailoviĉ, Križanić estis pardonita. "Jurijon la Serbon (tiel oni tiam nomis lin en Rusio) la caro liberigis de malhonoro kaj ordonis lin kaj aliajn ekzilitojn lasi iri al Moskvo kaj doni al ili ĉarojn" (Puŝkarev 1984:154). En 1678 li iris eksterlanden kune kun dana senditaro, kaj forlasante Rusion por ĉiam, li alvenis al Varsovio kun trupoj de Jan Sobieski, kiu iris en batalon kontraŭ la turkoj, okazonta ĉe Vieno. La 2-an (12-an) de septembro 1683, Križanić estis mortigita ĉe la sieĝo de Vieno. Tiel finiĝis la dolorplena kaj vaganta vivo de unu el la plej grandaj slavaj pensuloj de la 17-a jarcento, kiu estis revinta pri kunigo de la slavaj popoloj. Kaj li estis irinta tra la dornoj de la lingvistika solvodecido de la ideo pri slava unueco.

En la opinio de Križanić, kunigita slavaro povus sukcese evoluiĝi nur se ĝi havus komunan lingvon. Antaŭuloj de Križanić evoluigintaj la ideon de slava unueco (sudaj slavoj Vinko Pribojević en la 16-a jarcento, Mauro Orbin/Orbini komence de la 17-a jc. k. a.), estis konvinkitaj, ke ĉiuj slavoj parolas la saman lingvon, ke en ĉiuj partoj de Slavio la lingvo estas unueca. Križanić male konsciis pri la lingva fragmentiĝo de la slavoj, kaj lia tasko estis establi, apogate sur la konkretaj lingvoj, ilian komunan lingvon kaj realigi lingvan unuigon de ĉiuj slavaj popoloj. Li ne nur detale prilaboris sian projekton de tutslava lingvo, sed ankaŭ realigis ĝin en praktiko - preskaŭ ĉiuj el liaj verkoj estas skribitaj en tiu lingvo. La ideo de tutslava lingvo kaj klarigo de la esenca karaktero de la lingvo aperas en du verkoj de Križanić, "Objasnenje vivodno o pisme slovienskom" el 1661 (Križanić 1891:17-72), kiu povas esti tradukita malglate kiel "Konkluda klarigo pri la slava skribo" kaj "Gramatično izkazanje o ruskom jeziku" el 1666 - "Gramatika prezento de la rusa (= slava) lingvo" (Križanić 1848). La lasta eseo prezentas gramatikon de slavaj lingvoj, kies finaj konturoj formiĝis ĉe Križanić kaj estis sisteme skizitaj en Tobolsk. Troviĝante "sur la rando de la mondo", li estis devigita mem "sen helpo kaj sen konsilo de aliaj", sen vortaroj kaj aliaj libroj ellabori sian interlingvistikan kreaĵon.

Li komprenis, ke la evoluo de la lingvo devas iri per la vojo de ties plibonigo. En sia unua laboraĵo li skribis: "Nek unu lingvo estis en pratempo, en sia komenco, perfekta." Plibonigo de la lingvo - jen tasko, kiun devas solvi la homo. Križanić kredis, ke disvolvita, bone normigita lingvo antaŭenigas socian progreson. En sia verko "Politiko" li skribas pri tio: "Ni devas fari korektojn kaj plibonigi nian lingvon, por ke ni povu protekti nin de malbona konateco kaj okupiĝi pli sukcese per scienco kaj ĉiuj publikaj aferoj" (Križanić 1965:467). Plie, en la rigardo de Križanić al la lingvo reflektiĝs la ideoj de raciismo: "La perfekteco de la lingvo, " - li skribas en "Politiko" - "estas la plej necesa instrumento de saĝeco kaj eble la plej grava signo de ĝi" (Križanić 1965:466). Malsimile al la okcidenteŭropa raciismo, Križanić imagis intence reguligitan lingvon kiel nedetrueblan komplekson, kiel la solan sistemon, kies uzo devus kontentigi la bezonojn de reala komunikado kaj bezonojn de pensado. Konfido de Križanić, ke lingvon eblas prilabori, plibonigi kaj rekonstrui, plifortiĝis per la fakto, ke ĉe la slavoj jam dum pluraj jarcentoj estis funkcianta eklezia slava literatura kaj skriba lingvo - la sama inter-

nacia lingvo inter la slavaj popoloj, kiel ankaŭ inter rumanoj kaj moldavianoj, kiel la Latina en okcidenta Eŭropo. La eklezia slava lingvo ne estis vere parolata lingvo, ĝia artefarita karaktero estis bone konata al ĉiuj kulturaj personecoj, inklude de Križanić.

La eklezia slava lingvo estis ankoraŭ komence de la 17-a jc. kodigita per la gramatiko de Meletios Smotrickij. Tiu ĉi gramatiko ne kontentigis Križanić, ĉar ŝajnis al li, ke Smotrickij rekomendis tro multajn grekajn elementojn kaj modelojn. Križanić konceptis la gramatikon de sia tutslava lingvo kiel liberan de neslavaj elementoj, sed samtempe plibonigitan, por ke ĝi kontribuu al la unuiĝo de la slavoj kaj ilia socia progreso. Ne eblas preteratenti, ke Križanić bone komprenis, ke dialektoj kaj literatura lingvo ne estas la sama afero. En la antaŭparolo al sia gramatiko li skribas, ke la grekoj, malgraŭ sia dialekta fragmentiĝo, uzis komunan skiblingvon kaj bone komprenis unu la alian. Precize la samo devas esti farita ankaŭ kiam temas pri la slavoj. Malgraŭ tio, ke ili havas aron da dialektoj, ili povas havi unu komunan lingvon, kompreneblan al ĉiuj: "Kaj mi decidis paroli per komuna lingvo, por ke ĉiuj komprenu", li skribas. Por sia tutslava lingvo, nomita Ruski jezik, Križanić aplikis du skribsistemojn - slavan (kirilan) kaj latinan. Unue li skribis kelkajn siajn verkojn en sia lingvo, inkluzive de ambaŭ gramatikaj (vidu pli supre) kaj poste li verkis en ĝi sian libron "Politiko". Li ne eksplicite klarigis, kial estis aplikataj du alfabetoj. La kirila alfabeto estas donita en la formo de la malnova eklezia, sed ĝi havas multajn ŝanĝojn: fakte ne estas ъ, konserviĝas ь, aldoniĝas *j* ktp. La latina alfabeto estas plej simila al tiu de la pola lingvo, kun karakterizaj *w* [v], *sz* [ŝ], *cz* [ĉ](malmola). Por moligi konsonantojn estas uzata la pola maniero – kombinoj de la tipo *ie* (wsiech 'ĉiuj'), sed ankaŭ la *y* (ot nyich 'de ili') kaj aliaj karakterizaĵoj. Kaj la gramatiko kaj la ortografio varias. En gramatika kaj leksika nivelo, la tutslava lingvo estas sintezo de elementoj de diversaj slavaj lingvoj. Laŭ anticipaj indikoj, la leksika konsisto de la lingvo inkluzivas ĉirkaŭ 10% da rusaj, la saman procentaĵon de la eklezi-slavaj kaj kroataj (serbo-kroataj) vortoj, sekvas la fontoj pola, ukraina kaj aliaj.

Entute, la tuta stoko da vortoj de ĉiuj slavaj lingvoj estas proksimume 60%. Granda nombro da vortoj estis kreita de Križanić mem, kun uzo de komunaj slavaj sufiksoj kaj prefiksoj: *oprawniki* 'komizoj', *nazorniki* 'gardistoj', *měrnik* 'mezuristo', *lawnik* 'juĝisto', *rast* 'procento', *ustawi* 'leĝoj', *mudróst* 'scienco', *umitel* 'arto' kaj *umitelnosti* 'scioj' k. a.. Križanić desegnis precipe multajn kunmetitajn vortojn de la tipo *samowladstwo* 'autokratio', *jedinowladstwo* 'monokratio', *ljudoder* 'tirano', *ljudoderstwo* 'tiraneco' kaj tiel plu. Li enigis siajn ŝanĝojn en la gramatikon, klopodante sekvi la logikon kaj principojn de racieco kaj efikeco. Li konsideris, ekzemple, "eraro" de la slava gramatiko tion, ke la kategorio de viraj substantivoj enhavas nomojn kun la finaĵo *-a,* kaj sekve li proponas uzi ne "pijanitsa" sed "pijanits" (drinkemulo), ne "voznica" sed "voznik" (koĉero), do sammaniere kiel ĉe ĉiuj viraj substantivoj de la tipo de rusaj "человек" (homo), "кузнец" (forĝisto), "пожарник" (fajroestingisto). En pasintaj tempoj en la slavaj lingvoj ne ekzistis nur singularo kaj pluralo, sed ankaŭ dualo (per ĝi estis esprimataj unue paraj objektoj kaj poste ĉiuj aĵoj prezentataj en la kvanto de du). Križanić venas per logiko de sia argumento al la konkludo, ke tiu nombro jam estas tro arkaika, kaj li

rekomendas uzi la pluralon anstataŭe (kaj tiel eĉ okazis en la historio de la plimulto de slavaj lingvoj). Ne nur en la leksiko, sed ankaŭ en la morfologio de la tutslava lingvo de Križanić troviĝas kreaĵoj de diversa origino. Tio povas esti videble demonstrata sur ekzemplo de deklinacia paradigmo de la persona pronomo en la 1-a persono singulara "mi":

Kazoj	Ruski jezik de Križanić	Rusa eklezia slava lingvo (laŭ Smotrickij)	Rusa lingvo	Serbokroata lingvo
nominativo	*jâз, jâ*	*азъ*	*я*	*jâ*
genitivo	*ме́не, ме; менә, мә*	*менеŷ*	*меня*	*мѐне, ме*
dativo	*ме́ни, ми; мнеу́*	*мнеу́, ми*	*мне*	*мѐни, ми*
vokativo	*ме́не, ме; менә, мә*	*мене́, мә*	*меня*	*мѐне, ме*
instrumentalo	*ме́ноjи; мно́jи*	*мно́ю*	*мною*	*мнôм*
ablativo	*ме́ни; мнеу́*	*w мне*	*мне*	*мѐни*

La distribuo de kazo-komponantoj de paradigmo de la pronomo "mi" en la kolumnoj "Ruski jezik de Križanić", "Rusa eklezia slava lingvo", "(reala) Rusa lingvo" kaj "Serbokroata lingvo" montras, ke multaj el la komponantoj trovas sufiĉe distingajn paralelojn en la rusa eklezia slava, rusa kaj serbokroata lingvoj - "ruski jezik" kvazaŭ sintezas elementojn de ĉiuj tri lingvoj, vidu nominativon *jâз, jâ* - en la rusa eklezia slava *азъ*, kaj en la rusa kaj la serbokroata *я/jâ.* En genitivo reflektiĝas, unuflanke, plena kaj enklitika (mallonga) formoj de la serbokroata (*ме́не, ме - мѐне, ме*) kaj la plena formo de la rusa eklezia slava (*мене́ — меня*)), aliflanke ni trovas paralelon kun la rusa lingvo (*мене – меня*). Restas unu mallonga formo *мә*, kiun ŝajne Križanić mem elpensis. Ni aldonu al tio ankaŭ unu el la formoj de instrumentalo por trovi koincidon, kiu estas en slavaj lingvoj preskaŭ neebla: *ме́ноjи*, kio permesas opinii ĝin konscie, artefarite kreita formo (en la slovena lingvo existas simila, sed ne identa formo *menoj*). Analizo de sekvaj kazoj povas esti efektivigita memstare.

Estas necese mencii, ke Križanić ne sukcesi plene meti en praktikon ĉiujn konsilojn kiujn li donis en sia gramatiko. Lia "Ruski jezik" abundas je gramatikaj, leksikaj kaj vortfaradaj variantoj. Kaj tio ne estas hazardo: li tutan tempon "fingrumis" lingvo-elementojn, klopodante atingi la plej oportunajn, necesajn, perfektajn. Samtempe, lian alproksimiĝon al la selektado de materialo kaj elementoj influis baroko - movado en arto kaj literaturo de la fina 16-a kaj 17-a jarcentoj. En la sintezo de diversaj elementoj de la slavaj lingvoj reflektiĝis karakteriza baroka tendenco al diverseco, uzo de diversaj fontoj, tendenco al iu mallerteco (vidu: Daničić 1871:159-198 ; Marković 1876; Škerović 1936; Kuznecov 1987; Duličenko 1989:71-90; kaj al.) Tamen, kiel prave konsideris la plej granda slavisto de la dua duono de 19-a kaj frua 20-a jarcentoj, akademiano Vatroslav Jagić, ke "la gramatiko de Križanić atestas pri granda akreco de menso" (Jagić

1917). Pola slavisto Alexandr Bruckner nomis la tutslavan lingvon de Križanić "ekstreme granda eksperimento en la historio de lingvistiko" (Bruckner 1887:22). Križanić mem kondutis kritike al sia laboro, sed li estis certa en unu afero: "Glacio de malfacilo" - li skribis – "estos detruita por tiuj laboremuloj, kiuj venos post mi", kaj tie, kie troviĝas neglektoj aŭ mankoj, la posteuloj povas "kaj aldoni, kaj ripari" (Duličenko 1987: 71-90).

La tutslava lingvo de Križanić reprezentas aposterioran lingvosistemon, kiu ne plene koincidas kun ajna slava lingvo, inkluzive de la eklezia slava. En la estonteco iros la saman vojon ankaŭ sekvaj konstruantoj de projektoj de la tutslava aŭ interslava lingvo. Jen specimeno de la tutslava lingvo de Križanić (pro teknikaj kialoj ĝi ne reflektas la supersignojn):

Teksto de Križanić	Traduko en la rusan lingvon	Traduko en Esperanton
Iazika sowerszenost iest samo potrebno orudie k' mudrosti, i iedwa ne stanowito iee zname. Czim kiy narod imaet izradneyi iazik, tim prigodnee i witwornee razprawlyaet remestwa i wsakije umitelyi, i promisli. Obilie besedi, i legota izgowora, mnogo pomagaet na mudrich sowetow izobretenie, i na wsakich mirnich i ratnich del leznee obwerszenie.	'Совершенство языка — самое необходимое орудие мудрости и едва ли не главный ее признак. Чем лучше язык какого-либо народа, тем успешнее и удачнее занимается он ремеслами и разными искусствами и промыслами. Обилие слов и легкость произношения очень помогают созданию мудрых планов и более удачному осуществлению разных мирных и ратных дел'.	Suvereneco de la lingvo estas la plej necesa armilo de la saĝeco kaj ĝia preskaŭ plej grava karakterizaĵo. Ju pli bone ordigitan lingvon havas iu nacio, despli sukcese kaj lerte ĝi okupiĝas pri metioj kaj diversaj artoj kaj komercoj. Riĉeco de vortoj kaj facileco de esprimado multe helpas al ellaboro de saĝaj planoj kaj al pli sukcesa okazigo de aferoj pacaj kaj militaj.

La ideo de interslava lingvo, kiu kunigus slavajn popolojn kulture kaj lingve, akompanas la tutan slavan historion. Ĝia utopismo fariĝas pli kaj pli evidenta rilate al tio, kiom propraj literaturaj lingvoj de la slavaj popoloj plifortiĝas en ĉiuj sferoj de la vivo kaj pliboniĝas strukture. Kaj tio okazas ĉe la granda plimulto da ili ĉefe en la 19-a jarcento. En la tempo de Križanić, tia lingvo kiel tutslava ne povis esti konsiderata kiel absoluta utopio: intencita unuavice por literatura kaj skriba komunikado, ĝi povintus esti uzata sammaniere kiel aliaj, ofte fremdaj literaturaj kaj skribaj lingvoj (ekz. la Latina kaj simile), aparte de la vivanta parola komunikado. En la 19-a jarcento, slavisto A. Budilović kredis ke la tutslava lingvo de Križanić povus esti uzata en Kroatio kaj en la sama maniero en Serbio, kie tiutempe funkciis kiel literatura skriba lingvo la t.n. rusa-slava lingvo - sintezo de elementoj rusaj, eklezi-slavaj kaj serbaj (Budilović 1892: 318).

5. Ideo de la slava reciprokeco kaj de la tutslava lingvo en la 19-a jarcento

En la 19-a jc., la ideo de slava reciprokeco trovis ankoraŭ pli grandan disvastiĝon kaj dume akiradis pli grandan signifon ne nur en la orientslavaj landoj, sed ankaŭ inter okcidentaj kaj sudaj slavoj. En tiu jarcento, sudslavaj kaj okcidenstlavaj popoloj tra-

vivadis aron da gravaj politikaj kaj kulturaj eventoj, inter kiuj speciala loko estis okupita de la movado por nacia reviviĝo. Unu el la plej gravaj temoj de tiu movado estis krei literaturajn lingvojn bazitajn sur la popolaj fontoj. Ĉe la serboj faris tiun laboron Vuk S. Karadžić (1787-1864), ĉe kroatoj Ljudevit Gaj (1809-1872), ĉe slovakoj Ľudovít Štúr (1815-1856) kaj aliaj. Tamen, la novaj ideoj ne tuj trabatalis sian vojon. Ofte la diskutado pri la fundamento de la nacia literatura lingvo iris trans la kadro de naciaj temoj kaj inkludis la slavan ideon. En la spirito de la lingva unueco agadis pola leksikografo Samuel Bogumil Linde, ellaborinte projekton de la tutslava (ĝeneralsalva) lingvo (vidu Lewaszkiewicz 1980).

Inter sudaj slavoj, la ideo de lingva, literatura kaj politika unuiĝo estis ege grava. Kiel ĝenerala lingvo ofertiĝis aŭ fandado de ĉiuj sudslavaj lingvoj en unu, aŭ ilia konverĝo (pli ekzakte alproksimiĝo) surbaze de la serbo-kroata lingvo. Kaj tie estas rimarkindaj provoj krei la t. n. iliran lingvon, siaspece ununuran sudslavan lingvon por la kroatoj, slovenoj kaj serboj. Populara estis en la 30-aj ĝis 40-aj jaroj de la 19-a jarcento inter sudslavaj popoloj (speciale inter kroatoj kaj slovenoj) la *iliria movado*, t. e. sociopolitika kaj kultura movado, kies ĉefa celo estis krei "Grandan Ilirion", kosiderante, ke la nunaj sudaj slavoj estas supozeble posteuloj de la iliroj - la populacio de praa Ilirio. La esenco de la ilira sociolingvistika strategio estis la sekva: ĉiuj sudslavaj popoloj reprezentas certan etnan unuecon, kies disvolviĝanta lingvo devus esti laŭpaŝa konverĝo de vortprovizo kaj gramatiko, fine rezultanta en ununuran iliran lingvon. En la realeco, kiel bazo de tia lingvo estis opiniata la serbo-kroata lingvo, t. e. la lingvoj de serboj kaj kroatoj, dum la slovena restadis iom sur la periferio. Tiu ĉi tipo de lingvokonstruado estis limigita al sudslavaj lingvoj, kvankam estis krome antaŭvidata kompletigo de aliaj slavaj lingvoj, precipe la rusa.

De tie malfermiĝis sekva etapo al kreo de la tutslava lingvo. En propagandema maniero kaj teorie, la ideon defendis multaj aktivuloj de la slovena kaj kroata kulturo, komencante per Stanko Vraz kaj finante per liaj posteuloj. Tiel, en la meza 19-a jarcento en Zagrebo, subtenanto de la ideo de tutslava lingvo Radoslav Razlag eldonadis la revuon "Zorja", en kiu pridiskutiĝis la demando pri bazoj de tia lingvo, kaj Božidar Rajić eĉ eldonis verkon "Enkonduko al la tutslava gramatiko". Samtempe aperis proponoj kaj projektoj, prenantaj kiel bazon ajnan de la ekzistantaj slavaj lingvoj (vidu sube). Serbo A. Orešković eĉ proponis krei organizaĵon "Slava Unio", kies gvidanto estus la rusa caro. En la 19-a jarcento ekestis la unuaj slavaj asocioj (kaj kluboj), verdire, unue sub la influo de "rusofilio" – simpatio al ĉio rusa kaj strebo kuniĝi ĉirkaŭ la rusa ŝtato. Tia estis la "Rusa-pola societo" en Vilno, asocio "Slava falko", filio de la "Unuiĝintaj slavoj" en Kievo (1818), filio "Kompatindaj slavoj" (1819) k.a.. Kontraŭ la caro estis fokusita kompanio "Kamaradaro de ŝatantoj de slaveco" en Lvivo (1821-1826), kiu starigis al si la celon konservi kaj publikigi slavajn literaturajn dokumentojn, konatiĝi kun literaturo kaj historio de aliaj slavoj, (re)starigi ligojn inter ili kaj simile. "Asocio de unuiĝintaj slavoj" (Общество соединенных славян, 1823), iniciita de la fratoj Andreo kaj Petro Borisov en Novgorodo-Volynsk, havis kiel celon "tutslavan revolucian unuigon" en unu

republikon, kie ĉiu slava nacio havus sian propran konstitucion kaj kie respektiĝus sociaj rajtoj. En la evoluo de tuslava ideo ludis signifan rolon *slavaj kongresoj*. La unua kongreso okazis en 1848 en Prago, organizita de ĉeĥa burĝaro kun la celo organizi nacian movadon de la slavaj popoloj ene de la Aŭstra Imperio. Pozitiva aspekto de la Kongreso estis proklamo de "Manifesto por la eŭropaj popoloj", kiu kondamnis nacian subpremadon, esprimis postulon de egaleco de ĉiuj antaŭ la leĝo; ĝi proponis la ideon de kunlaboro de egalrajtaj popoloj. Tiuj postuloj envicigas la slavan kongreson de 1848 en la nombron de gravaj okazaĵoj en la slava kaj eŭropa historio. Ne malplie, partoprenantoj de la kongreso adoptis aŭstroslavisman pozicion, kiu signifis apogon de la Habsburga monarkio (slavaj popoloj devus resti parto de Aŭstrio). La kongreso ne kompletigis sian laboron, ĉar ĝin interrompis ribelo.

En 1867 en Moskvo, antaŭ la malfermo de "Etnografia ekspozicio" kun la celo montri la similecon de kutimoj kaj tradicioj de slavaj popoloj, estis okazigita la sekva slava kongreso. Tiu konatigis rusan publikon kun la slava problemo kaj vekis simpation por la slavoj ĉe diversaj sociaj tavoloj de la lando. Post la kongreso kreskis simpatio de Rusio por la slavoj de Aŭstrio-Hungario kaj tiu de la slavoj en Aŭstrio-Hungario por Rusio kaj la rusa lingvo; estis pliigita helpo de slavaj komitatoj kaj asocioj de Rusio al slavaj naciaj societoj kaj individuaj slavaj aktivuloj eksterlande (sendado de literaturo, periodaĵoj, materia helpo en trejnado kaj tiel plu). La ideo de slava reciprokeco konsiderinde disvastiĝis inter ĉiuj slavaj popoloj.

5.1. Ján Kollár kaj literatura reciprokeco de la slavoj

En 1826, slovako Ján Herkel' publikigis latinlingvan libron, kiu prilaboris lian projekton de *lingua slavica universalis,* “universala slava lingvo”. En la alfabeton, bazitan sur la latina skribo, estis transprenitaj kelkaj kirilaj literoj pro esprimo de sibilantaj konsonantoj. La aŭtoro provis fari sian lingvon "transparenta", t. e. komprenebla al la slavoj, kiel montras la sekva frazo en tiu "universala slava lingvo": *Za starego vieku byla jedna kralica, koja mala tri prelepije dievice: milicu, krasicu a mudricu ...* Estas esenca, ke Herkel' kredis, ke lia lingvo devus esti "komuna organo de slavaj literaturoj" (Herkel' 1826).

Evidente, ĉi tiu ideo ne restis nerimarkita. Ĝi reflektiĝis en la imago de slava unueco, kiun esprimis kaj defendis Ján Kollár (1793-1852), slovaka poeto de la erao de la Slovaka Nacia Reviviĝo, filozofo kaj teologo. Li subtenis la ideon de literatura reciprokeco de la slavoj – al li apartenas ankaŭ la termino de literatura reciprokeco, kiun li kutime uzis, en la formo "slava reciprokeco" - slovake *slovanská vzájomnost* kaj en la ĉeĥa *slovanská vzájemnost*. En 1824, en la poemo "Sláwy dcera" (Filino de slavo, la titolo kaj fragmento prezentiĝas en la malnova slovaka skribmaniero; Kollár 1852: neniu paĝoindiko), li laŭdis la unuecon de la slava tribo, kaj ĝi parolis pri la neceso de spirita unueco de ĉiuj slavoj: "*Co jsi ty*? *Rus*; *co ty*? *Serb; co ty*? *Čech*; *co ty? jat' Polak iestem; Dítky moje: swornost! Nechte to, mluwte Slawjan." (Kio estas vi? Ruso; kio vi?*

Serbo, kio vi? Ĉeĥo; kio vi? Mi estas polo; Infanoj miaj: konkordon! Lasu tion, parolu slave.)

Kvazaŭ por konfirmi la unuecon de slava gento, Kollár provas klarigi la originon de la makroetnonimo "slavoj" de la vorto *sláva* (en la originalo *Sława*) 'gloro'. Al tiu temo li dediĉis tutan libron, eldonitan en 1839 (Kollár 1839). Kollár skribis pri slava reciprokeco unuafoje en la libro "Rezonado pri nomoj, originoj kaj antikvaĵoj de la slava popolo kaj ĝiaj radikoj" (1831), kaj pli detale en la artikolo "Rezonado pri literatura reciprokeco" (1831): *"Se ni, la slavoj, volas havi nacian literaturon kaj kleriĝon, tiukaze inter ni devas ĉesi ekzisti la nun ekzistanta memstareco kaj egoismo, en ilian lokon devas veni nacia reciprokeco < ... > - ne estas politika, sed literatura ligo inter ĉiuj kvar gravaj slavaj radikoj (nacioj); dum ĉiu slava radiko (nacio) restus ĉe sia dialekto (lingvo), ĝi ankaŭ konus, aĉetus kaj legus librojn kaj literaturon de aliaj slavaj popoloj <... >. Politike povas kaj devus slavoj distingiĝi < ... > , sed necesas havi unuecan literaturon, se ili deziras ne spirite vegeti kiel ĝis nun, sed flori kaj alporti ankaŭ fruktojn al sia nacio, kio postulas respondecon de granda nacio."* (eld: Kollár 1929). Tiel, kontraste al Jurij Križanić, Kollár komprenis slavan reciprokecon ne kiel politikan unuiĝon, sed unuavice kiel literaturan (spiritan) union de la slavoj surbaze de "kvar ĉefaj dialektoj" – rusa, "ilira" (aŭ "iliria"), t. e. serbo-kroata, pola kaj "ĉeĥoslovaka", t. e. ĉeĥa. Estis proponata literatura agado en tiuj "dialektoj", en la sekva paŝo oni devus lerni la "malgravajn" lingvojn, t. e. ukrainan, slovenan, bulgaran, soraban kaj aliajn. La sciencistoj kaj precipe lingvistoj devus koni ĉiujn slavajn lingvojn.

Por atingi literaturan reciprokecon, kaj por ke ĉiu slavo fiere povu diri "slavus sum, nihil slavici a me alienum esse puto" ("Mi estas slavo, nenio slava estas fremda al mi"), Kollár opiniis necesa organizi internacian merkaton de slavaj libroj, interŝanĝon de publikaĵoj, starigon de la slavaj (kaj slavismaj) fakaroj en universitatoj, eldonadon de komuna slava antologio kaj ĵurnalo, de vortaroj kaj gramatikoj, de naciaj materialoj inklude de parolaj popolaj kreaĵoj. Parenteze, preskaŭ ĉio tio poste estis diversgrade realigita. En la lingva senco, laŭ Kollár, el la slavaj dialektoj (lingvoj) oni devus forigi fremdlingvajn pruntaĵojn, unuigi gramatikan derivadan funkcion de iuj de ili, plibonigi ortografiajn sistemojn k. a..

La ideo de literatura reciprokeco de slavoj havis progreseman signifon por tiu tempo kaj por la proksimaj jardekoj de la 19-a kaj 20-a jarcentoj. Racia estis en ĝi la strebo de Kollár unuigi la slavojn spirite surbaze de lernado de slavaj lingvoj, interŝanĝo de libroj, ktp.. Utopiaĵo ŝajnas por tiu tempo kaj por estontaj generacioj la antaŭkondiĉo, laŭ kiu estis necesa lerni kvar slavajn lingvojn kaj poste ĉiujn aliajn (kio, kompreneble, estas malfacila ne nur por la edukita persono); apenaŭ eĉ nacioj, kiuj parolas "minoritatajn" lingvojn, konsentus kun tia ilia rolo. La ideo de literatura reciprokeco de Kollár inspiris multajn slavajn gvidantojn en la Ĉeĥa Respubliko kaj en aliaj slavaj landoj. Jam en 1845, la verkoj de Kollár estis tradukitaj en la serban kaj poste en aliajn slavajn lingvojn.

5.2. Matija Majar, lia rigardo al la problemo de slava reciprokeco kaj lia projekto de "reciproka lingvo"

Matija Majar (1809–1892) estis slovena pastro, unu el la ĉefaj figuroj de la kultura historio de slovenoj kaj de la slovena nacia reviviĝo, aŭtoro de pluraj verkoj pri slava reciprokeco. Liaj opinioj pri slava reciprokeco estas esprimataj en du ideoj:

1. La ideo de "sudslava lingvo", ankaŭ nomita "ilira";
2. La ideo de kultura unueco de slavaro surbaze de tutslava lingvo.

La projekto de ilira lingvo estis ĵus menciita supre. Tie ĉi ni aldonu, ke Majar estis unu el la ardaj subtenantoj de tiu ideo, li pledis por proksimigo inter la lingvoj slovena, kroata, serba kaj bulgara, tiel ke tio finfine gvidu al la komuna lingvo, per kies helpo, kiel li kredis, la sudslavaj popoloj povus unuiĝi kaj rezisti al la fremda premo kaj influo. Krome, la lingvistika "ilira" ideo, laŭ Majar, kaŭzus disvolviĝon de la slavaj kulturo kaj scienco. En sia "gramatiko por slovenoj" (Slovnica za Slovence) li artefarite proksimigis formojn de konjugacio kaj deklinacio de la slovena lingvo kun tiuj de la serba, la kroata kaj la bulgara lingvoj. En 1848, en la artikolo "Ilira-slava lingvo" li skribis, ke por krei tian lingvon necesas uzi slovenajn formojn nur ĉe ok okazoj, ekzemple: konjunkcio *i* (kiel en la serbokroata), anstataŭ *in* (kiel en la slovena), respektive la prepozicion *u* anstataŭ *v* kaj simile. En kelkaj postaj studoj Majar argumentis, ke necesas alproksimigi sistemojn de ortografio, gramatikajn elementojn kaj vortojn de sudslavaj lingvoj, pro kio en ĉiu el tiuj lingvoj bezonatas fari taŭgajn plibonigojn.

Tiurilate signifa verko, en kiu estis teorie pravigitaj la principoj kaj estis donitaj praktikaj konsiloj pri alproksimigo kaj eĉ fandado de la sudslavaj lingvoj, estis liaj "Reguloj, kiel formi iliran dialekton kaj ĝenerale slavan lingvon" (1848). De la ideo de "literatura sudslava lingvo" Majar venas al la penso de neceso krei la tutslavan lingvon, kiun li konceptis en malsamaj manieroj. Do, en la libro "Reguloj, kiel formi iliran dialekton kaj ĝenerale slavan lingvon", bazita sur la ideoj de Ján Kollár kaj Stanko Vraz, li skribis ke anstataŭ "14-16 lingvoj" por slavoj postulendas unu literatura lingvo. Veras, ke tia komuna literatura lingvo ŝajnis al li, krom Slavono, kiel "la kvar ĉefaj dialektoj" - ĉeĥa, pola, ilira (= serbokroata kaj slovena) kaj rusa. Ĉiujn dialektojn li dividas en subdialektojn, kiujn li nomas per la temino "langoj" (slovene *jezikiči*) kreita de li mem; ekzemple iliran dialekton li dividas en slovenan, kroatan, serban kaj bulgaran subdialektojn. Necesas, ke subdialektoj alproksimiĝu al dialektoj kaj en la fino ili devas formi komunan slavan lingvon. Tiamaniere, la kreo de komuna slava lingvo antaŭvidis laŭpaŝan konverĝon de gramatikaj, leksikaj kaj aliaj elementoj de ĉiuj slavaj lingvoj.

Verŝajne rimarkante nerealismon en praktiko de tiu maniero, Majar en la jaroj 1863-1865 aperigis projekton proponantan krei tutslavan lingvon artefarite, prenante en konsideron ĝeneralajn kaj plej karakterizajn elementojn de la slavaj lingvoj. Li nomas tian lingvon *узаjемнi jезiк/ uzajemni jezik* (komuna/reciproka lingvo), foje aldonante la karakterizon "slava". Laŭ la lingvonimo oni povas diveni, ke Majar proponis uzi du skribsistemojn - kirilan kaj latinan. Ĉi tio reflektiĝis en la titolo de la ĉefa libro de Ma-

jar: "Узајемні правопіс славјанскі, to je: uzajemna slovnica ali mluvnica slavjanska", t. e. "Reciproka slava ortografio, nome reciproka slava gramatiko" (Majar 1863-1865). La libro konsistas el pluraj partoj pri: la slava lingvo ĝenerale, skribo kaj ortografio, morfologio kaj sintakso, leksiko. En la gramatika rilato, Majar estis gvidata per la principo de "komuneco" de formoj kaj per la principo de ilia "praveco", komparante ĉion kun la formoj de praslavaj kaj vivantaj slavaj lingvoj. Ni montras tion pere de ekzemplo de paradigmo de prezenca konjugacio de la verbo "porti":

persono	Praslava lingvo	"Reciproka lingvo" de Majar
Singularo 1. 2. 3.	*nes-ô* *nes-eš-i* *nes-etъ*	*нес-у ; нес-ем* *нес-еш* *нес-ет ; нес-е*
Dualo 1. 2. 3.	*nes-evě* *nes-eta* *nes-ete*	*нес-ева ; нес-еве* *нес-ета ; нес-ете* *нес-ета ; нес-ете*
Pluralo 1. 2. 3.	*nes-emъ* *nes-ete* *nes-ôtъ*	*нес-емо* *нес-ете* *нес-ут ; несу*

En la futuro interplektiĝas du tendencoj: konservi la praslavajn - malnovavslavajn aspekto-formojn kaj samtempe esprimi ĝian novan staton por iuj personoj: la unua tendenco korespondas al la fakto de disponebleco de dualo kaj ĉiuj ĝiaj formoj (konservita nur en la lingvoj slovena kaj soraba) kaj ankaŭ de formoj de la dua persono de pluralo. La duan tendencon reflektas la unua kaj la tria persono de singularo, kie aperas, agorde kun la malnovaj fleksioj - rektaj posteuloj de la praslavaj fleksioj (*-у* [u], respektive *-ет*) - kaj novaj formoj *-ем* kaj *-е,* respektive por la unua kaj tria personoj (por kontrolo servas la stato en la lingvoj serbo-kroata, slovena, same en la pola kaj la 3-a persono ankaŭ en la ĉeĥa); l-a pers. pl. *-емо* kaj 3-a pers. pl., por kiu Majar rekomendas uzi kaj la malnovan, kaj la novan fleksion laŭ elekto, t. e. *-ут* [ut](el la praslava *-ôtъ*) kiel en Slavono kaj en la rusa, kaj *-у*[u] kiel en la serbokroata, slovena, ĉeĥa kaj pola. Kiel ni vidas, por Majar la komparo de slavaj lingvoj montriĝis necesa kiel metodo por selekti tiujn elementojn kaj formojn, kiuj posedus ĝenerale slavan karakteron aŭ reflektus la staton de la plimulto de slavaj lingvoj – ĉio tio por ke la "reciproka slava lingvo" ja estu "reciproka" (komuna) kaj sen ajnaj malfacilaĵoj de disvastiĝo inter ĉiuj slavoj.

Majar uzis komparadon kiel teknikan manieron por konstrui slavan lingvan perspektivon, kvankam utopian eĉ por lia epoko. Estas grave noti, ke la bildo de la hipoteza futura slava lingva unueco kiel "reciproka slava lingvo" ĉe Majar estis formita kaj subtenata per konscio de lingva unueco de la pasinteco - malnovslava kaj kompreneble praslava. Se eblas rekonstrui la lingvan pasintecon (kion faras la kompara historia gramatiko de la slavaj lingvoj, komencante per la laboro de sloveno Franjo Miklošić en la mezo de la 19-a jarcento), la venonta unueca lingva estonteco de la slavoj devus esti

konstruita. Krom selekti elementojn kaj formojn de la slavaj lingvoj, Majar ankaŭ okupiĝis per la kreo de artefaritaj elementoj. Li intuicie aplikis en tiu laboro kelkajn el la principoj de interlingvistika aposteriorado. Jen eta specimeno de la "reciproka slava lingvo" de Majar: *То сем дал својему отчіму і твојеј мачіхе; он льубі својего пасінка і твоју внучку. (Tion mi donis al mia duonpatro kaj al via duonpatrino; li ŝatas sian duonfilon kaj vian nepinon.)*

Por propagandi sian "reciprokan lingvon", Majar eldonadis en la jaroj 1873-1875 specialan revuon nomitan *Slavjan* ('slavo'). En ĝin li metis artikolojn skribitajn en la kirila kaj latina alfabeto en la "reciproka slava lingvo", en la denaska slovena, rusa kaj aliaj lingvoj. Iĝinte kulaboranto de la rusa "Imperia asocio de ŝatantoj de naturscienco, antropologio kaj etnografio" (Императорское общество любителей естествознания, антропологии и этнографии) kaj aktiva membro de la "Asocio de ŝatantoj de la rusa literaturo ĉe la Imperia Moskva Universitato" (Общество любителей российской словесности при Императорском Московском университете), Majar ne ĉesis promocii sian lingvon. Li nomis sian lingvoprojekton "reciproka slava lingvo", kio plene korespondas al la indiko de la ideo de slava reciprokeco. Ĝi estas la sola tia precedenco en la historio de slava interlingvistiko. Majar havis posteulojn inter la sudaj slavoj, sed lia laboro estis vaste konata eĉ ekster la sudslavaj landoj.

La tutslavaj ideoj de Majar estis utopiaj, ĉar la formado kaj disvolviĝo de ĉiuj literaturaj lingvoj de la sudaj slavoj (escepte de la makedona) en tiu tempo jam estis akirantaj forton. Nome en la 70-aj jaroj de la 19-a jarcento, kiam la normo de la slovena literatura lingvo, denaska de Majar, esence estis stabiligita, komencis disvolviĝi la unueca slovena literaturlingva procezo. Tiu procezo mem okazis ne sendolore. Projektoj de Majar eĉ reflektis momentojn de krizo en la historio de formado kaj de la slovena kaj de aliaj sudslavaj literaturaj lingvoj (Duličenko 2007: 13-27; Duličenko 1992: 431-444).

6. Etnolingvo kiel tutslava (interslava) komunikilo

Por la rolo de transetna (aŭ: intereetna) komunikilo dum la pasintaj pli ol du jarcentoj estis prezentitaj diversaj lingvoj: kaj tiuj elirintaj el aktiva uzo, sed ludintaj signifan rolon en la kultura evoluo de la mondo, kaj tiuj efektive funkciantaj. Interlingvistiko pristudas ankaŭ tiun ĉi manieron solvi la problemon de internacia lingva komunikado. En Eŭropo, por tiu ĉi rolo en diversaj tempoj estis elektita la Latina, krome eŭropaj lingvoj kiel la Franca, la Germana, kaj ekde la lasta jarcento ĝis niaj tagoj - la Angla. En slava interlingvistiko, tiu ĉi flanko de la problemo estis ankaŭ diskutata dum multaj jardekoj jam en la 19-a jarcento. Por la rolo de tutslava lingvo ofertiĝis pluraj slavaj lingvoj. La plej grava reprezentanto de la ĉeĥa nacia reviviĝo *Josef Jungmann* (1773-1847) ĉe la komenco de sia aktiveco forte pledis pri neceso de unu komuna slava lingvo: *"Mi estas sincera ĉeĥo kaj mi amas mian popolon, sed mi estas preta oferi eĉ la Ĉeĥan por la slava literatura lingvo, ĉar mi bone scias ke, en kiu ajn dialekto ni skribus, ni ĉiam ankoraŭ restas slavoj"* (Bělič 1974:128). Tamen, Jungmann ne nomis iun specifan slavan lingvon, kiu, en lia opinio, povus servi kiel tutslava. Verdire, li kredis ke

"slavaj dialektoj iam kunfandiĝos" kaj tiam "ni de la rusoj, kaj ankaŭ ĝi [la rusa lingvo] de ni transprenos altnivelan lingvon." Aktivulo de la slovaka reviviĝo Martin Hattala (1821-1903), apogante la ideon de la literatura reciprokeco de J. Kollár, estis kontraŭ la artefarita kreo de tutslava lingvo, kaj por tiu rolo li antaŭvidis la serbokroatan lingvon kiel "la plej belan el la slavaj lingvoj". Samtempe, iuj el liaj samlandanoj vidis en la rolo de tutslava la rusan lingvon (Karol Kuzmány, Michal Hodža kaj al.).

Unu el la gvidantoj de la slovaka reviviĝo *Ľudovít Štúr* (1815-1856) en sia libro "Slavoj kaj la mondo de estonteco" skribis: "*En la demando pri la komunslava literatura lingvo povas ekzisti elekto nur inter la malnovslava (eklezia slava), kaj la rusa lingvoj. Sed la malnovslava estas jam ekster uzo, preskaŭ mortinta, mankas fleksebleco kaj ekscito de la vivanta lingvo, kaj ni bezonas vivantan vorton. Restas do nur la rusa lingvo kiel ekskluzive taŭga por tio, ĉar ĝi estas la lingvo tre granda, de la sola memstara kaj sur vasta teritorio reganta slava tribo < ... > Plie, el ĉiuj slavaj lingvoj ĝi estas la plej riĉa, forta kaj belsona, markita per povo. La serba lingvo, laŭ tiuj kvalitoj, troviĝas sur la dua loko. Per tio ni ne volas tamen diri, ke post la adopto de la komunslava literatura lingvo oni ne plu ion skribu en unuopaj dialektoj, precipe [oni skribu] poeziajn verkojn*" (Štúr 1867:188).

En la 19-a jarcento, slovenoj estis aparte aktivaj en la diskuto pri la kvalitoj de tiu aŭ alia slava lingvo por fari ĝin tutslava komunikilo. Oroslav Caf, kiu mem laboris sur projekto de tutslava lingvo, adresiĝis al la partoprenantoj de la slava kongreso en Prago en 1848 kaj petis ilin elekti "ajnan slavan dialekton" en la tutslavan rolon. En 1849 I. Poklukar skribis, ke la rolon de tutslava lingvo povus plenumi la serba lingvo. En 1849-1851 Peter Hicinger proponis kiel tutslavan preni Slavonon, ĉar ĝi, en lia opinio, ne nur ne pereis, sed ankaŭ retenis "ĉiun radikojn kaj ĉiujn formojn" proprajn al multaj slavaj lingvoj. Kiel unuan paŝon al Slavono en la rolo de tutslava lingvo, Hicinger rekomendis lerni la kirilan alfabeton. Hicinger tamen poste forlasis la ideon kaj esprimiĝis pri rekono de la rusa kiel tutslava lingvo. Andrej Blaivais (1851) insistis akcepti en tiu rolo la eklezian slavan lingvon. Sub la influo de simpatio al Rusio ("rusofilio"), en Slovenio populariĝis la ideo pri la rusa kiel tutslava lingvo. Tiel, Fran Celestin kaj Fran Podgornik kredis, ke la rusa pleje taŭgas por kulturaj tavoloj de la loĝantaro kaj por uzo en scienco kaj en literaturo. Tiu opinio estis apogata ankaŭ de iuj aliaj gvidantoj de la slovena klerigo. En la rolon de tutslava lingvo estis proponita ankaŭ slovena lingvo, tamen, jam komence de la 20-a jarcento, kiel raportite de la viena gazeto "Slava jarcento", sur kies paĝoj tiutempe okazis sufiĉe ekscitita debato lige kun la eblaj manieroj solvi la problemon de tutslava komunikilo. Rusofilaj ideoj estis fortaj ankaŭ en Serbio. Tiel, A. Orešković rekomendis la kreadon de "Slava Unio" sub la gvidado de Rusio. Kio koncernis la lingvon de la Unio, ĝi povintus esti la rusa. Tiu ideo estis ankaŭ apogata de M. Polit-Desančić, partopreninto de la slava kongreso en 1867 en Moskvo. Parolante pri la granda rolo de Rusio en la oriento kaj inter la slavoj, la aŭtoro proponis kiel komunan slavan lingvon la rusan lingvon, sed samtempe li precizigis: ĝia uzado ĉe aliaj slavoj devus esti limigita al scienco. Serba rusofilio postvivis ĝis la 20-a jarcento.

En 1901, membro de la Serba Akademio de Sciencoj *Ljubomir Stojanović* en la artikolo "Slava komuna lingvo", publikigita en serba lingvo en la viena gazeto "Slava jarcento", skribis ke la slavoj, por rezisti la germanojn, estu "sub la protektorato de Rusio". Respondante al rusa slavisto V. I. Lamanskij, kiu rekomendis la adopton de la rusa lingvo ankaŭ kiel la komuna lingvo de ĉiuj slavoj, Stojanović skribis, ke por la disvastigo de la rusa lingvo inter slavoj oni devas fari multajn praktikajn paŝojn: En Rusio ne estas organizaĵo, kiu okupiĝus pri disvastigo kaj propagado de la rusa lingvo en la mondo (kiel oni faris en Francio por propagandi la francan lingvon); bezonatas unuavice eldonado de rusaj libroj por slavoj: gramatiko, krestomatio, libroj sciencaj kaj instrulibroj, periodaĵoj, necesas plivastigi la merkaton kun libroj ktp. (Stojanović 1901: 2–12). Notinda estas ankaŭ la debato kiu ekbrulis sur la paĝoj de la serba gazeto "Slava penso" en 1940 lige kun aperigo de projekto de artefarita lingvo "Sveslav" (Vseslav) de Ĉ. Djordjević. Kritikistoj de la projekto malakceptis la ideon de artefariteco de la interslava lingvo. Iuj el ili subtenis la ideon, ke elektiĝu la serbo-kroata lingvo, dum aliaj kredis ke "la plej praktika solvo estas la elekto de la rusa lingvo en la rolon de tutslava".

En Rusio ne ekzistis unusenca opinio koncerne la rolon de la rusa lingvo kiel supozata komuna de ĉiuj slavoj. Ĉefe, ĉi ideo allogis la panslavistojn, kiuj rekomendis unuiĝon de la slavoj sub la egido de Rusio (panslavismo kiel ideologia tendenco estis tipa por la malfrua 19-a kaj komenca 20-a jarcentoj). La plej grandaj reprezentantoj de panslavismo estis aparte sentemaj, kiam ilin atingis la informo, ke inter la sudaj kaj okcidentaj slavoj de tempo al tempo prezentiĝas proponoj por la rusa kiel tutslava lingvo almenaŭ en la kampoj de kulturo kaj scienco. Estas evidenta, ke en la rusaj periodaĵoj kaj sciencaj verkoj de la dua duono de la 19-a jarcento, la demando de la tutslava lingvo-rimedo diskutiĝis tre aktive, dum la plimulto de la aŭtoroj rekomendis por tiu rolo la rusan lingvon, ili diversmaniere akcentadis ĝiajn estontajn funkciojn inter la slavaj popoloj: kiel "unueca komunslava lingvo", "unueca diplomatia lingvo de la slavoj", "komuna literatura lingvo de la slavoj" , "la internacia lingvo de la slavoj", "internacia scienca lingvo de la slavoj", "internacia lingvo de la scienco", "unueca komuna literatura kaj diplomatia lingvo" ktp..

Historiisto *M. P. Pogodin* (1800-1875) skribis en 1839, post sia reveno el la vojaĝo tra slavaj landoj, ke la rusa lingvo "per si mem, sen iaj perfortaj rimedoj, pli aŭ malpli frue fariĝos komuna slava literatura lingvo". Por helpi tion, li proponis fari kelkajn praktikajn paŝojn: publikigi komparan gramatikon kaj vortarojn de slavaj lingvoj, kolektojn de popolkantoj, proverboj kaj diraĵoj, slavan antologion, skribi la historion kaj geografion de la slavaj ŝtatoj kaj, fine, organizi eldonadon de la tutslava revuo.

En rusofilaj rondoj aparte aktivis historiisto-slavisto *V. I. Lamanskij* (1833-1914), kiu skribis multajn verkojn pri tiu temo. En sia libro "Serbio kaj sudslavaj provincoj de Aŭstrio (el la notoj pri slavaj landoj)" (1867) li esprimis la ideon, ke ŝajne nur la rusa lingvo povas savi sudajn kaj okcidentajn slavojn de fremdaj influoj, dum li tamen rekonis la bezonon subteni ankaŭ ĉiujn aliajn slavajn lingvojn: *"Ne antaŭvidante por la sudaj slavoj de Aŭstrio ajnan eblon liberiĝi de la spirita subordigo per itala, germana kaj*

madjara (hungara) klerigo, literaturoj kaj lingvoj, ni estas devigataj montri kiel unuran elireblon el tiu ĉi malĝoja situacio la neceson akcepti la rusan lingvon kiel organon de scienco kaj supera klerigo, kiel lingvon diplomatian, kune kun konservado de ĉiuj dialektoj kaj literaturaj verkoj por lokaj bezonoj" (Lamanskij 1864:35). Lamanskij krome proponis starigi premion por tiuj kiuj konvinke solvos la problemon "pri la ĝenerala [komuna] literatura lingvo por ĉiuj slavoj". La rusan lingvon kiel la komunan slavan lingvon vidis ankaŭ N. J. Danilevskij (1822-1885), P. A. Kulakovskij (1848-1913) , T. D. Florinskij (1854-1919), kaj A. F. Hilferding (1831- 1872) eĉ disvolvis en 1871 la projekton de komuna slava alfabeto surbaze de la kirila (Hilferding 1871).

Multan laboron surkampe de la studoj pri problemoj de slava interlingvistiko faris slavisto *A. Budilovič* (1846-1908). La pinto de lia esplorado en tiu direkto estis la duvoluma monografio "Komunslava lingvo en la vico de aliaj komunaj lingvoj de malnova kaj nova Eŭropo", precipe ĝia dua volumo dediĉita al komunslava lingvo mem (Budilovič 1892). Ĝenerale, liaj verkoj pri la komuna slava lingvo estis tre ofte eldonataj en la 70-aj jaroj de la 19-a jarcento. La gvida motivo de ĉiuj publikaĵoj estis la sama: la rusa lingvo devus fariĝi la komuna lingvo de ĉiuj slavoj. En la artikolo "Pri literatura unueco de nacioj de la slava tribo" li prezentis kelkajn argumentojn en favoro de la rusa lingvo: ĝi estas "rekta posteulo" de Slavono (en tiu verko nomata "tutslava"), por ĝi la rolo de tutslava lingvo "estas problemo de povo <...>, sed por ĉiuj aliaj slavaj dialektoj kaj naciecoj tio estas problemo de ekzisto"; aliaj naciecoj kaj dialektoj, en kontrasto al la rusa lingvo, "disfalis en fragmentojn"; kio koncernas la provojn fari artefaritan tutslavan lingvon, tiuj estas por Budilovič nur neseriozaj, "infanaj provoj," ktp.. En sia polemika verko titolita "En kiu maniero eblas kaj dezirindas alproksimiĝo de slavoj surbaze de la komuna lingvo?" la aŭtoro pritraktas la teorion de literatura reciprokeco de J. Kollár, la teorion de artefarita kreo de tutslava lingvo (J. Križanić, M. Majar) kaj, fine, teorion de promocio de unu el la oftaj slavaj lingvoj en la rolon de la komuna lingvo. La lasta teorio montriĝas esti por Budilovič la plej perspektiva. Li estas certa ke *"se la unuopaj malgrandaj lingvoj de la slava okcidento kaj sudo ne aliĝas al nia literatura aŭ, pli precize, lingva unio, tiam ili estonte devos pli ol nun tre intime alproksimiĝi al la komunaj lingvoj de okcidenta Eŭropo, precipe al la germana kaj la itala, kaj postiome iĝi iliaj dependaj satelitoj"* (Budilovič 1877:1-15). En la unua volumo de "Komuna slava lingvo <...>" la aŭtoro esploras la situacion en rilato kun la formado de la "komunaj lingvoj" greka, latina, itala, hispana kaj aliaj eŭropaj ne-slavaj lingvoj. Laŭ la logiko de Budilovič, tiu analizo provizas bazon por analogie esplori la slavan mondon, al kiu, kiel ni jam notis, estas dediĉita la dua volumo de la studo. Komence oni parolas pri "dialektaj rilatoj de la slavoj", pri la sorto de Slavono, poste estas observata "disvastiĝo de la serba, ĉeĥa kaj pola lingvoj en la zono de najbaraj slavaj dialektoj", post kio la aŭtoro referencas al la rolo de la rusa lingvo. Esence, la lastaj du ĉapitroj de la monografio estas dediĉitaj al "Prezentiĝo de la rusa lingvo en la rolo de komuna lingvo en la slava oriento" kaj "Teoria ellaboro de la problemo de komunslava lingvo".

Kritikon pri la opinioj de Budilovič prezentis literatursciencisto *A. N. Pypin* (1833-1904), aperiginte sur la paĝoj de la revuo "Heroldo de Eŭropo" ampleksan studon titolitan "Teorio de komunslava lingvo" (Pypin 1892: 762-804, 302-341). Utilas nun pli detale rigardi la bazajn principojn kaj eldirojn de Pypin. La komuna lingvo de la grekoj, kredis Pypin, formiĝis sub la influo de diversaj kondiĉoj, kiuj alproksimigis grekajn tribojn: unueca stato, konstanta interago de triboj, grava komuna agado (militoj k. s.), konscio de la komuna deveno, komuna religio kaj nacia vivo, apero de la plej grandaj verkoj de la greka poezio kaj arto ĝenerale, evoluado de klerigo. Esence la samaj kondiĉoj kaj faktoroj influis la latinan kaj multajn novajn eŭropajn ne-slavajn lingvojn. Tamen, *"kolektitaj analogioj el historio de komunaj lingvoj de la malnova kaj nova Eŭropo neaplikeblas al rusa-slava mondo, kiu estas tro dividita geografie, historie, en rilato al religio kaj politiko < ... > Male, la slavaj-rusaj rilatoj devas esti studataj en siaj specialaj kondiĉoj, por kiuj aliaj lingvoj kaj popoloj ne prezentas ekzemplon."* (Pypin 1892: 328 ff .) Budilovič, laŭ Pypin, kvankam li komprenas la esencon de ĉi tiuj kondiĉoj, li ĝenerale ne donas al ili sufiĉan gravecon kaj akrigas la fokuson sur la lingvan aspekton de la problemo. Rimarkinde pli grandan lokon okupas polemiko rilatanta al la komunslava lingvo. Pypin detale prezentis la rezonadon de Budilovič pri tri manieroj solvi la lingvan problemon de la slavoj. Same kiel Budilovič, li konsideras nerealisma praktikan efektivigon de la ideo de literatura reciprokeco kaj de artefarite kreita tutslava lingvo. Tamen, Pypin samtempe konsentas kun la aŭtoro de la verko en kelkaj konkretaj kazoj. Tiel, la ideo de literatura reciprokeco de Ján Kollár ŝajnas al li utopia, ne nur pro tio, ke la reciproka studado de pluraj slavaj lingvoj kaj literaturoj estas preskaŭ neebla; la ideo mem, li skribis, estis naskita ĉe la tagiĝo de "printempo de la slava reviviĝo" kaj "*ideo pri unu komuna lingvo, kiu nun estas neeviteble konsiderata la rusa, estis [tiam] malproksima, interalie pro tio, ĉar lingvoj serba, ĉeĥa kaj pola estis lingvoj de politike neliberaj nacioj, kaj la rusa lingvo estis en tiu tempo ankoraŭ iom malmulte konata, do eĉ la slava enhavrilato de ĝia literaturo estis tre malriĉa*" (p. 794). Pypin nek akceptis la interpretadon de Budilovič pri la projekto de artefarita slava lingvo de J. Križanić surbaze de riĉiĝo kaj plibonigo de la rusa. Budilovič estis konsiderinta la alproksimigon de Križanić "tute konvena" kaj praktike akceptebla; krome, se tiu lingvoprojekto ankoraŭ sukcesus esti enkondukita en la socion, tiam Križanić "devancus Lomonosov[on] je cento da jaroj kaj estus konsiderata fondinto de ne nur la komunrusa, sed ankaŭ de la komunslava klereca lingvo". Pypin kontraŭe kredas, ke Križanić "*ne povis fari tion nur pro tio, ke li ne naskiĝis kiel ruso, sed kiel kroato, kaj krome li ne posedis artistan talenton. Lia propra lingvo suferis je neperfekteco kaj ĝi estis pli grandparte kroata ol rusa"* (p. 797).

Analizante la lingvoprojekton "Uzajemni jezik" (reciproka/komuna lingvo) de M. Majar, Budilović opiniis la proponon de tiu ĉi slovena nacia reviviganto, ke oni konscie sekvu la vojon de konverĝo ("reciprokeco") de slavaj lingvoj, sufiĉe akceptebla. Pypin tamen kontraŭis tion: *"Evoluigo de komuna lingvo < ... > malpli verŝajne dependas de bona volo aŭ eĉ arda sopiro de kelkaj filologoj kaj naciaj subtenantoj, sed esence pli de*

fundamentaj gvidantaj kondiĉoj de la nacia vivo, de la fortoj politikaj, sociaj kaj klerigaj" (p. 799-800). Tiamaniere, Budilovič ne ŝajnis esti simpatianto de la ideo de artefarita tutslava lingvo, sed li akceptis certagradan konscian reguladon de slavaj lingvoj en la senco de ilia konverĝo, dum Pypin siavice malakceptis tion. Kaj do restas nekomprenebla, kiel la "fortoj politikaj, sociaj kaj klerigaj" povas kontribui al la evoluigo de komuna lingvo. Pleje multis diferencoj inter Pypin kaj Budilovič rilate al la tria vojo krei tutslavan lingvon, t. e. promocii unu el la vivantaj slavaj lingvoj, kiu en tiu kazo estis la rusa. Pypin okupiĝis pri tiu demando longe antaŭ la monografio de Budilovič, en speciala artikolo "Literatura panslavismo" (1879). En sia kritiko de kelkaj situacioj li alvenas al la argumentoj jam prezentitaj en tiu ĉi artikolo. Budilovič kredis ke precipe la rusa lingvo posedas ĉiujn objektivajn kondiĉojn por fariĝi ligo inter la slavaj popoloj kaj tiel savi la plej malgrandajn de ili de germaniigo kaj aliaj ne-slavaj influoj. La rusa lingvo jam estas komuna inter ĉiuj orientaj slavoj – en nuntempa kompreno inter ukrainoj kaj belorusoj; krome, ĝi ankaŭ unuigas/ integrigas multnombrajn tie vivantajn neslavajn popolojn. Se la sudaj kaj okcidentaj slavoj libervole akceptos la rusan lingvon, ili havos plenan liberecon mem starigi ĝian rolon en *"kampoj de scienca kaj arta literaturo, internaciaj kaj internaj rilatoj, uzado administra kaj lernej-eduka, laŭ propra deziro tian [rolon], kian havu la komuna lingvo"*. Komuna slava lingvo iĝos kontraŭpezo al la germana lingvo kaj al la multjara procezo de germaniigo de fragmentiĝintaj slavaj popoloj. Budilovič instigis samtribanojn forigi la antaŭjuĝojn pri tio, ke la komuna lingvo subpremus aliajn slavajn lingvojn (en lia terminologio «частные языки» - unuopaj/privataj lingvoj). Kontraste, kun la komuna lingvo, la aliaj slavaj lingvoj kreskos eĉ pli sukcese. Li tamen ne klarigas, kial okazos tiel.

Male al Budilovič, Pypin pensis, ke "*la problemo de tutslava lingvo precipe estas, evidente, problemo ne fundamenta, sed duavica. Unuavice prezentiĝas problemo de politika kaj kultura situacio de la triboj mem, kaj poste jam eblus starigi demandon pri lingvo, kiu povus servi en tiu situacio < ... > . [Budilovič] uzas dubindajn historiajn analogiojn kaj rekte konkludas, ke la komuna slava lingvo devas ekzisti kaj ke ĝiaj propagantoj estas la veraj amikoj de slavismo, dum tiuj, kiuj rilatas al tiu lingvo kun duboj aŭ pensoj pri endanĝerigo de memstareco de unuopaj triboj, estas malamikoj de la vera slaveco"*(p. 304). Pypin ne konsentas kun la negativa takso de aktivecoj de reformisto de la serba literatura lingvo Vuk Karadžić, kies kvazaŭ "centrifugaj" paŝoj malfavoris al la "slava-rusa-serba lingvo", kiu tiam ekzistis en Serbio. La kritikisto prave observas, ke surbaze de tiu lingvo, kiel ankaŭ surbaze de la eklezia slava en Rusio, *"vera literaturo neniel povus evoluiĝi <...> kaj pro sia integra nacia kresko ĝi devus malakcepti tiun lingvon <...>. Vuk ludis ĉe la serboj tiun rolon, kiun ĉe ni plenumis Lomonosov, Karamzin, Puŝkin, alproksimigante la lingvon de libroj al vivanta parolo. La "centrifuga" agado, kiu laŭ Budilovič montriĝas malamika al komenco de unuiĝo, estis fakte necesa faktoro de evoluo <...>, kion, esence, montris ankaŭ plua historia evoluo"* (p. 307).

Budilovič ĝojiĝis pri la "tutslava programo" de A. I. Dobrjanskij, deklarita en lia libro "Rigardo al problemo pri komunslava lingvo" en kiu la aŭtoro prezentis la opinion,

laŭ li, pruvitan kaj tiam komune akceptatan ĉe slavoj (krom poloj), ke la komunslava lingvo povas kaj devas esti la rusa. Sed por tio estas necese "purigi" la vortaron de la rusa lingvo de germanismoj kaj aliaj fremdlingvaj elementoj; al aliaj slavoj li rekomendas ne krei novajn terminojn por iliaj lingvoj, sed preni ilin el la rusa; fondi en Rusio "komunslavan filologian akademion" kun la tasko evoluigi komunan grafikan sistemon, purigi la lingvon, verki slavan historion, enciklopediojn kaj simile. Dobrjanskij proponis programon de enkonduko de la rusa lingvo unue en la sistemon de edukado kaj poste en aliaj areoj, depende de la politika situacio kaj la ĉeesto aŭ foresto de rilatoj kun Rusio kaj aliaj slavaj popoloj. Pypin parolas pri senperspektiveco de la Dobrjanskij-programo, ĉar tiu ne respektis la "aktualan staton de la tiutempa slava politika vivo kaj klerigo" (p. 319).

Kia ŝajnas esti por Pypin la perspektivo de la "tutslava" rusa lingvo? Tiu perspektivo estas por li asociita kun la eblo de lia "literatura unuiĝo de la slavaj triboj", bazita sur la rusa lingvo. Ankoraŭ en 1879, kritikante la "literaturan panslavismon" li starigis jenan demandon: *"Kiu el la slavaj dialektoj povus plej efektive servi por tia [literatura] unuigo – tiu demando devas esti solvita, laŭ nia opinio, favore al la rusa lingvo".* Kaj li plue pripensas: "Sed de deziro kaj eblo estas longa vojo al efektivigo". Kiuj argumentoj favore de tiu solvo tiam ekzistis? Laŭ Pypin, "*konatiĝo kun la rusa lingvo kaj ankaŭ ĝia ellerno ne enhavus grandajn problemojn por aliaj slavoj – tiuj problemoj estus ĉiukaze multe pli malgrandaj ol ĉe lernado de ajna fremda lingvo, germana, franca, angla*" (p. 340). Kaj plue:" *La rusa literaturo en la vico de nuntempaj slavaj [literaturoj]estas sendube la plej riĉa. Rusio estas ununura forta slava ŝtato, al kiu turniĝas esperoj de unu parto de triboj kaj malkonfidaj timoj de alia parto, al kio en ambaŭ kazoj aldoniĝas granda signifo por la slava estonteco – sufiĉa motivo por ne-slavoj konatiĝi pli profunde kun la granda kunrilata nacio, kaj aliflanke, se vere eblas komunslava etna kaj politika afero, ĝi devus havi sian komunan organon, kiu plej verŝajne povus iĝi la rusa lingvo. Sed nura ekstera grandeco de ŝtato kaj ties politika influo, nura supereco de Rusio super aliaj slavaj landoj ankoraŭ ne reprezentas tiujn internajn kondiĉojn, kiuj helpus al la rusa lingvo iĝi komunslava <...>. La ununura agadkampo restas triba parenceco kaj interesoj de edukado/klerigo"* (samloke). Budilovič tuj reagis al kritiko de Pypin, akuzante lin de okcidentismo - lia artikolo en la revuo "Славянское обозрение" (Slava superrigardo) nomiĝas: "Problemo de komunslava lingvo en okcidentisma kulturo" (1892). Resumante tiu akran polemikon, necesas noti la jenon: Pypin prave riproĉis al Budilovič subtakson de la politikaj kaj soci-kulturaj faktoroj en la problemaro de la tutslava lingvo .

Sur tiu ĉi kritika fono, opinioj kaj rekomendoj de Budilovič fakte havas pli romantikan kaj sekve idealisman karakteron. Sed ni ne okupiĝos pri tio, kion ĉion imagis al si tiu ĉi aŭtoro, kiujn malfacilaĵojn renkontus enkonduko de la komunslava lingvo inter aliaj slavaj lingvoj. Alie li ne finus la lastan ĉapitron de sia verko per jenaj vortoj: *"Simile al la programo de Štúr [pri la tutslava estonteco de la rusa lingvo] en la postmorta "Sendaĵo de la bordoj de Danubo" ankaŭ la programo de Adolf Ivanovič Dobr-*

janskij, kiel sperto de longa kaj fama vivo, restas por ni sankta testamento, kies plenumo kaŝiĝas en la malhelo de estonteco" (Budilovič 1892:357). Graveco de la monografio de Budilovič estas precipe en la fakto, ke li sukcesis kolekti valoran materialon pri la problemo de la slava lingva uneco – materialon dissemitan en malfacile alireblaj fontoj kaj aperintan tra jarcentoj en diversaj landoj. Dum pli ol jarcento, kiu pasis ekde la publikigo de tiu monografio, rigardo al la problemo de slava unueco en multnombraj verkoj spertis signifan ŝanĝon. Sed ĝis nun ni ne havas verkon, en kiu ĉi tiu granda ideo estus interpretita de la vidpunkto de la moderna slava interlingvistiko. Se la opinioj de Budilovič pri la praktika apliko de la ideo ne enhavis la tutan spektron de la necesaj faktoroj kaj estis plejparte utopiaj, tiam ni ne forgesu, ke nura starigo de la problemaro sur la (socio)lingvistikaj pozicioj ja funkciis kaj daŭre funkcias por subteni kaj eĉ fortigi la ideon de slava reciprokeco. Tion atestas la fakto, ke la eldono de libroj de Budilovič estis kun granda intereso (kvankam ne senkritike) bonvena en la slava mondo. Fragmentoj de ili estas ankaŭ tradukitaj al iuj aliaj slavaj lingvoj.

7. Ideo de la interslava lingvo en la 20-a jarcento

Tiamaniere, en la lastaj jardekoj de la 19-a jarcento, la ideo de slava reciprokeco kaj tutslava lingvo estis problemo aktive diskutata en intelektulaj rondoj de slavaj landoj. Ne hazarde, P. A. Kulakovskij en sia verko dediĉita al analizo de provoj solvi tiun problemon (1885) esprimiĝis: "*Ideo pri tutslava literatura lingvo ankoraŭ troviĝas en la stato de evoluo kaj kresko"* (Kulakovskij 1885:52). La unua triono de la 20-a jc. atestas daŭron de intereso pri la ideo de la slava reciprokeco kaj ĝia lingva aspekto (kvankam jam klare montriĝas, ke la politika situacio dividas la slavojn, apartigante ilin al unu ol al la alia ŝtata unuiĝo). Rusa lingvisto kaj interlingvisto P. E. Stojan priskribis la cirkonstancojn de tutslava ideo komence de la 20- jc.: "*La problemo de tutslava lingvo montriĝas nun la plej granda temo inter slavoj kaj la estonteco de slava unueco plene dependas de ties solvo*" (Stojan 1914:3). En tiu kunteksto notindas, ke, en 1904, proponante temojn por la unua internacia kongreso de slavaj filologoj kaj historiistoj, Jan Baudouin de Courtenay inter la 16 asignitaj dediĉis unu al slava interlingvistiko: "Pri la slava 'reciproka' (internacia) lingvo de Matija Majar kaj Oroslav Caf" (Baudouin de Courtenay 1904:14). Tiu fakto ankaŭ montras, ke la ideo de tutslava/interslava lingvo daŭre okupas la mensojn en la scienca komunumo.

Komence de la 20-a jc., la problemon aktivigis la internacia gazeto "Slava jarcento", aperinta en Vieno, en kiu, parenteze, oni sugestis uzi anstataŭ lingvonimo "tutslava lingvo" terminon "interslava lingvo". En la diskutoj oni malakceptis la ideon de artefarita interslava lingvo. Aŭtoroj inklinis al la penso, ke la lingvorimedon unuigantan la slavojn oni devus serĉi inter la slavaj lingvoj. Plejparto de ili proponis por tiu rolo la rusan lingvon (vidu la titolojn de artikoloj en la revuo, de tipo "La rusa lingvo - slava cemento" kaj simile), kaj nur surbaze de la kirila alfabeto (artikoloj kiel "Kirila alfabeto kiel tutslava skribo" kaj aliaj). Estas rimarkinde, ke ankaŭ Baudouin de Courtenay skribis en tiu gazeto pri la sorto de la rusa lingvo. "*Historio montras al la rusa lingvo rolon multe*

pli gravan, ol estas la rolo de spirita ligilo inter la slavoj. Laŭ naturo de la aferoj, sub politikaj kaj geografiaj kondiĉoj, kaj plue laŭ sia forta disvastiĝo, tiu ĉi lingvo devas evolui en proksima estonteco ĝis la grado de tutmondeco kaj iĝi ligilo kuniganta Azion kun Eŭropo en kultur-literaturaj rilatoj" (Baudouin de Courtenay 1901:4-5). Tiel do, Jan Baudouin de Courtenay kiel unu el la unuaj sciencistoj montris la estontan funkcion de la rusa lingvo – unuflanke kiel tutmonda lingvo kaj duaflanke kiel transkontinenta komunikada ponto inter Eŭropo kaj Azio. Tiu ĉi sociolingvistika aspeko de la rusa lingvo ne estis ĝis nun sufiĉe ellaborita, nek de nuntempa sociolingvistiko, nek de la slava interlingvistiko.

Menciindas, ke komence de la 20-a jc. ĝis la tridekaj jaroj la ideo de la slava reciprokeco en diversaj landoj estis apogata per la apero de specialaj esploroj kaj interkonsiliĝoj pri tiu temo, kaj per publikigo de periodaĵoj kun tutslava orientiĝo, kiel ekz. en Krakovo revuo "Slava mondo" (Świat słowiański) , en Zagrebo "Slava penso" (Sveslavenska Misao / Свеславенска мисао). Kaj en 1930 en Zagrebo eĉ aperis sub la elokventa titolo "Tutslava almanako". Ĉesis nek la laboro en kreado de artefaritaj lingvoprojektoj inter la slavoj. Tiel, ĉeĥoj kaj slovakoj kreis plurajn novajn lingvojn por komunikado inter la slavoj; jen la novslava lingvo de J. Hošek (Neuslawisch, 1907), Slavina de J. Konečný (Slavina, 1912), slava lingvo/Slovanština de E. Kolkop (Slovanština, 1912-1913), slava lingvo de B. Holý (Slavski jezik, 1920). Nek forvelkis lingvokonstruado inter la sudslavoj. En 1912, la ljubljana revuo "Scio" (Znanje) disdonadis inter siaj legantoj "demandaron pri lingva konverĝo de jugoslavoj" - siaspecan provon revivigi la ideon el la mezo de la 19-a jarcento, nome krei komunan sudslavan "iliran" lingvon. En 1940, en Serbio Ĉ. Djurdjević eldonis lingvoprojekton "Sveslav" (tutslava lingvo), kiu tamen ne trovis subtenon en la scienca komunumo (vidu Duličenko, 1990). La prognozoj pri perspektivoj de la rusa lingvo, faritaj en la 19-a jarcento, kiel tiuj de A. Budilovič kaj N. A. Pypin estis nur parte plenumitaj en la dudeka jarcento.

Decida rolo de Sovetunio komence de la Dua Mondmilito kaj formado de la komunumo de socialismaj landoj, kiu inkludis ĉiujn slavajn landojn, estis gravaj faktoroj por la internacia disvastiĝo de la rusa lingvo en la dua duono de la dudeka jarcento, inkludante ankaŭ ne-slavajn landojn de socialisma orientiĝo. En ĉiuj ĉi tiuj landoj la rusa lingvo iĝis deviga objekto en lernejoj kaj en mezlernejoj, ĝi estis vaste uzata en interŝtataj rilatoj, kulturo kaj scienco. Certagrade komencis realiĝi la antaŭdiro de Jan Baudouin de Courtenay el la frua dudeka jarcento: la rusa lingvo iĝis unu el la laborlingvoj de la UN kaj tial akiris la oficialan statuson de la internacia (tutmonda) lingvo, kaj samtempe ĝi eniris la t. n. " klubon de la mondaj lingvoj".

En tiu tempo, la ideo de racia konstruo de interslava lingvo estis preskaŭ estingita. Ni povas prezenti nur unu sufiĉe bone ellaboritan manuskriptan skizon de interslava lingvo, kiu estis kreita en la mezo de dudeka jarcento en Ĉeĥoslovakio, sub gvido de Ladislav Podmele kaj liaj kolegoj (Mežduslavjanski jezik, 1954-1958), surbaze de gramatika kaj leksika materialo de la plimulto de slavaj lingvoj. La kreintoj klopodis reflekti la plej komunajn trajtojn de la slavaj lingvoj, uzitajn en internaciaj komunaj leksi-

kaj kaj morfemaj elementoj, ili artefarite kreis vortojn, aplikante komunslavajn vort-kreajn rimedojn kaj modelojn. Jen specimeno de mallonga teksto de la korespondado de la aŭtoro de ĉi tiu artikolo kun profesoro Ladislav Podmele:

Mežduslavjanski jezik	traduko
Dragi drug, blagodarim Vas za Vaše interesne pismo iz 3.II.1974. Vi krasivo ocenili moju rabotu v oblasti mežduslavjanskega jezika <...>. Izučit mnogi slavjanski jeziki veliko trudno delo, no izučit mežduslavjanski jezik, ktori je ne toliko prirodni, naturalni, no tože pravilni, znači že možno jego prakticki i aktivno bistro izučit. Eto interesuje ljudi, ktori bi mogli bistro srazumivat se s Slavjanami <…>.	Kara amiko, mi dankas vin pro via interesa letero el la 3-a de februaro 1974. Vi bele aprezis mian laboron en la kampo de interslava lingvo <…>. Ellerni multajn slavajn lingvojn estas granda pena laboro, sed ellerni interslavan lingvon, kiu estas ne nur natura, natureca, sed ankaŭ prava, signifas, ke oni povas ĝin praktike kaj aktive rapide ellerni. Tio interesas homojn, kiuj povus rapide interkompreniĝi kun slavoj <…>.

En la lastaj jardekoj de la dudeka jarcento, lige kun la disvolviĝo de interreto, projektoj de interslavaj lingvoj aperas pli ofte. Germana slavisto T. Berger (Berger 2004:19-28) analizis la lastajn projektojn, inkluzive *Glagolica, Proslava, Ruslavsk, Slavisk, Slovio,* ktp.. Koncerne de ilia enkonduko en la praktikan vivon ekzistas preskaŭ neniu ŝanco. Similaj eksperimentoj apartenas al la sfero de socia utopio. Ne malpli ili ŝajnas reflekti sopiron pri la perdita lingva unueco de la slavoj. Eĉ en la tempoj post la disfalo de la praslava lingvo, la sendependa disvolviĝo de slavaj lingvoj ne kreis inter ili nekompreneblecon. Ankoraŭ en la jaro 1900, akademiano V. Jagić skribis en la revuo "Slava jarcento", ke nek germanoj, nek Romanoj, nek finn-ugroj komprenas unu la alian tiom kiom slavoj, kaj konkludis: "Ĝi estas nia privilegio tutmonde." Oni povus pensi, ke ĉi tiu "privilegio" instigas al la serĉo de ĉiam nova kaj nova lingvaĵo, kaj tio signifas spiritan proksimiĝon de la slavoj. Sed la socia utopieco de tia agado ne devas kaŝi la teorian signifon de la slavaj lingvoprojektoj, kiuj povas esti konsiderataj kiel speco de lingvaj modeloj, en kiuj reflektiĝas centro kaj periferio de la strukturo de modernaj slavaj lingvoj.

“Perestrojko" en la 90-aj jaroj de la 20-a jarcento en Sovetunio kaj poste en la slavaj landoj kondukis al ilia disfalo: el Sovetunio [= Unio de Sovetaj Socialismaj Respublikoj] eliris Belorusio, Rusio kaj Ukrainio, Ĉeĥoslovakio estis dividita en Ĉeĥion kaj Slovakion, kaj sur la loko de Jugoslavio aperis Serbio, Montenegro, Kroatio, Slovenio, Makedonio, Bosnio kaj Hercegovino (kun la "Republika Srpska"). La disigo estis tragika, speciale por Jugoslavio, kiu ŝanĝiĝis de floranta lando por multaj jaroj en la lokon de sangaj bataloj inter la frataj slavaj nacioj. La kolapso de Sovetunio kondukis al malfortigo de la antaŭe konkeritaj pozicioj de la rusa lingvo kiel lingvo de interslava kaj internacia (tutmonda) komunikado. Kontraŭe al la opinio de A. S. Budilovič, la sudaj kaj okcidentaj slavoj, tiel kiel en la 19-a jarcento, preferas studi okcidentajn lingvojn, ne nur la germanan aŭ la francan, sed pli la anglan. Tio estas bizara maniero de la komuna lingvo de la "nova Eŭropo".

Tamen, la fremdiĝo inter la slavaj popoloj (pli precize: inter iliaj regantaj elitoj) kaŭzita per la supre menciitaj eventoj, ankoraŭ ne enterigis la ideon de slava reciprokeco. Ekzistas ĝiaj esprimoj en la moderna vivo de la slavaj ŝtatoj, pri kio atestas, ekzemple, festivaloj de slava literaturo kaj kulturo en honoro de la unuaj slavaj misiistoj Cirilo kaj Metodo, regule okazantaj en Bulgario kaj ekde 1986 ankaŭ en Rusio. En 1995 estis fondita la internacia unio "Tutslava konsilio", kiu starigis la taskon de unuiĝo de komunaj organizaĵoj de slavaj landoj sur libervola bazo , ĝi pledas por la fortigo de kulturaj, politikaj kaj ekonomiaj rilatoj inter la slavaj ŝtatoj kaj popoloj, por intereso pri konservado kaj evoluigo de la slava civilizo kiel integra parto de la eŭropa kaj la monda komunumo. Ekde la 90-aj jaroj okazas "tutslavaj kongresoj", kiuj determinas la evoluon de internacia slava movado. Komence de la dudekunua jarcento, en slavaj landoj laŭgrade reviviĝas intereso pri la rusa lingvo kiel internacia komunikilo. Daŭras la aktiveco de la "Internacia komitato de slavistoj," fondita en la dudeka jarcento, kuniganta sciencistojn, ne nur slavajn, sed ankaŭ tiujn de ne-slavaj landoj, por prilabori la problemojn de slavaj historio, lingvoj, kulturoj, literaturoj, kaj tiel plu, inkluzive de problemoj de slava reciprokeco en ĝia historia, kultura kaj lingva esprimoj (Duličenko 2003: 282-285).

Literaturo

Бодуэнъ де-Куртенэ о будущей роли русскаго языка, [w:] *Славянскій векъ*, Вена, 1901, № 17, 3–5.

Бодуэнъ де-Куртенэ И. А., 1904, [w:] *Первый съездъ славянскихъ филологовъ и историковъ*, Санктъ-Петербургъ, 13–14.

Брикнеръ А., 1887, *Юрій Крижаничъ. Глава 2-ая*, [w:] Русскій вестникъ, Москва, т. 190, 9–51.

Будиловичъ А., 1877, *О литературномъ единстве народовъ Славянскаго племени*, [w:] *Славянскій сборникъ*. Т.II . Санктъ-Петербургъ, 1–15.

Будиловичъ А., 1892,*Общеславянскій языкъ въ ряду другихъ общихъ языковъ древней и новой Европы. Т. II. Зарожденіе языка на славянскомъ Востоке*. Варшава; krome: H. Keipert. A. S. *Budilovičs «Общеславянский язык» (1892),* [w:] *Ars philologca. Festschrift für Baldur Panzer zum 65. Geburtstag. Hg. K. Grünberg und W. Potthoff.* Frankfurt am Main etc., 1999, 69–80.

Гильфердингъ А., 1871, *Общеславянская азбука съ приложеніемъ образцовъ славянскихъ нарŠчій*, Санктъ-Петербургъ.

Дуличенко А. Д., 1990, *Международные вспомогательные языки*. Таллинн, 1990.

Дуличенко А. Д., 1995, *Международные искусственные языки: объект лингвистики и интерлингвистики,* [w:] *Вопросы языкознания*, Москва, № 5, 39–55.

Дуличенко А. Д., 2003, *Всеславянский язык и идея славянской взаимности в истории славян.* [*Программа курса*], [w:] *Славянские языки: от прошлого к настоящему.* (Slavica Tartuensia VI). Тарту, 282–285.

Дуличенко А. Д., 2007, *История интерлингвистики*. Москва.

Крижанич Ю.,1965, *Политика*, Москва.

Крижаничъ Ю., 1891, *Обоасньеное виводно о писме Словенскомъ*, [w:] *Чтенія въ Императорскомъ Обществе исторіи и древностей россійскихъ при Московскомъ университете*, Москва, книга 1-я, 17–72.

Крижанищъ J., 1848, *Граматично изказанје об руском језику*, [w:] *Чтенія въ Императорскомъ Обществе исторіи и древностей россійскихъ при Московскомъ университете*, год 4-й, Москва, книжка 1-я.

Кузнецов С. Н., 1987, *Теоретические основы интерлингвистики*. Москва.

Кулаковскій П., 1885, *Очеркъ историческихъ попытокъ решенія вопроса объ единомъ литературномъ языке у славянъ*, [w:] *Мефодіевскій юбилейный сборникъ*. Варшава, 1885; оттиск: (2) + 56 с. + (1) с.

Ламанскій В., 1864, *Сербія и южно-славянскія провинціи Австріи*, Санктъ-Петербургъ.

Маркевичъ А.,1876, *Юрій Крижаничъ и его литературная деятельность. Историко-литературный очеркъ*, Варшава.

Первольфъ И., 1888, *Славяне. Ихъ взаимныя отношенія и связи. Т. II. Славянская идея въ литературе до XVIII века*. Варшава.

Пушкарев Л. Н., 1984, *Юрий Крижанич. Очерк жизни и творчества*. Москва.

Пыпинъ А., 1892, *Теорія общеславянскаго языка*, [w:] *Вестникъ Европы*, Петербургъ, кн. 4, 762–804; кн. 5, 302–341.

Стояновичъ Л., 1901, *Общеславянскій языкъ*, [w:] *Славянскій векъ*, Вена, № 5, 2–12.

Стоянъ П., 1914, *Славянство и эсперанто*. Саратовъ.

Толстой Н. И. *К вопросу о древнеславянском литературном языке как общем литературном языке южных и восточных славян*, [w:] *Вопросы языкознания*, Москва, 1961, № 1, 52–66.

Чуркина И. В., 1993, *Проблемы создания общеславянского языка в конце XVIII–XIX вв. Национально-политический аспект,* [w:] *История, культура, этнография и фольклор славянских народов. XI Международный съезд славистов. Братислава, сентябрь 1993 г. Доклады российской делегации*. Москва, 180–195.

Шкеровић Н. П.,1936, *Ђуро Крижанић. Његов живот, рад и идеје. (Српска Краљевска академијаю Посебна издања. Књ. CIX. Философски и филолошки списи. Књ. 28*), Београд.

Штур Л., 1867, *Славянство и миръ будущаго*, Москва.

Bělič J., 1974, *Jungmannovy představy o možnosti jazykového sjednocení Slovanů*, [w:] *Acta Universitatis Carolinae, Philologica 3–4, Slavica Pragensia XVII*, 115–132.

Berger T., 2004, *Vom Erfinden slavischer Sprachen*, [w:] *Germano-Slavistische Beiträge. Festschrift für P. Rehder zum 65. Geburtstag*, München, 2004. S. 19–28.

Daničić Gj. 1871, *Gramatika Gjurgja Križanića. (Rad JAZU. Knj. XVI)*, Zagreb, 159–198.

Duličenko A. D., 1989, *Sveslovenski jezik Juraja Križanića u kontekstu slovenske interlingvistike*, [w:] *Јужнословенски филолог*, Београд, 1989, т. XLV, 71–90.

Duličenko A. D., 1992, *Фран Миклошич и Матия Маяр Зильский: от языка праславянского к языку всеславянскому*, [w:] *Miklošičev zbornik. (Obdobja 13)*. Ljubljana, 431–444.

Duličenko A. D., 2007, *Slovanska in slovenska interlingvistikater problematika lingvokonstruiranja vzgodovini slovenskega knjižnega jezika*, [w:] *Razvoj slovenskega strokovnega jezika. (Obdobja 24)*, Ljubljana, 13–27.

Herkel I., 1826, *Elementa universalis linguae Slavicae*, Budae.

Jagić V., 1917, *Život i rad Jurja Križanića. O tristogodišnjici njegova rođenja (Djela JAZU. Kń. XXVIII*), U Zagrebu.

Kollár J., 1839, *Sláwa bohyně a původ gména Slawanůw čili Slawjanůw*. W Pešti.

Kollár J., 1852, *Sláwy dcera*. We Wídni.

Kollár J. 1929, *Rozpravy o slovanské vzájemnosti. Usp. M. Weingart*. V Praze.

Kurz J., 1958, *Církevněslovanský jazyk jako mezinárodní kulturní (literární) jazyk Slovanstva*, [w:] *Československé přednášky pro IV. Mezinárodní sjezd slavistů v Moskvě*, Praha, 13–35.

Lewaszkiewicz T., 1980, *Panslawistyczne osobliwości leksykalne S. B. Lindego i jego projekt stworzenia wspólnego języka słowiańskiego.* Wrocław etc.
L'idea dell'unità e della reciprocità slava e il suo ruolo nello sviluppo della slavistica. / Идея славянской взаимности и ее роль в развитии истории славистики. Red. S. Bonazza, G. Brogi Bercoff, Roma, 1994.
Majar M., 1863–1865, *Узајемнi правопiс славјанскi, то je uzajemna slovnica ali mluvnica slavjanska.* V zlatnom Pragu.
Slovanská vzájemnost. 1836–1936. Sborník prací k 100. výročí rozpravy Jana Kollára o slovanské vzájemnosti. Usp. J. Horák. Praha, 1938.
Weingart M., 1926, *Slovanská vzájemnost. Úvahy o jejích základech a osudech*. Bratislava.

Ricevita 2016-03-13

Tradukita kaj reduktita en la redakcio de grkg/Humankybernetik

Adreso de la aŭtoro: aleksd@list.ru

Begründung der slawischen Interlinguistik : die Idee der slawischen Wechselseitigkeit und gemeinslawische Sprache in der Geschichte der Slawen (Knapptext)
Slawische Interlinguistik wird als selbständige linguistische Disziplin mit langer Tradition und historischer Begründung vorgestellt. Die gemeinsame kulturelle, religiöse und sprachliche Tradition der Slawen (dt. Fachausdruck: „slawische Wechselseitigkeit“) inspirierte während Jahrhunderten mehrere Autoren, eine gemeinsame Sprache zu kreieren. Als historischer Vorläufer galt das im 9. Jh. entstandene Altkirchenslawisch. In der Zeit des Humanismus beginnend, entwickelte sich besonders im 19. Jh. eine Bewegung für slawische nationale Wiederbelebung, die entweder mit künstlich geschaffener gemeinsamer Sprache, oder mit Offizialisierung einer schon existierenden Nationalsprache (meistens Russisch) als gemeinsame Zwischensprache gerechnet hat. Es werden die Ideen und Sprachvorschläge von einigen Gelehrten besprochen (u. a.: Jurij Križanić, Matija Majar, Ján Kollár, L'udovít Štúr, Ljubomir Stojanović, V. N. Lamanskij, A. Budilovič, A. N. Pypin, Baudouin de Courtenay), als auch die neuesten, im Internet verbreiteten Projekte erwähnt, die der modernen slawischen Interlinguistik viel Material liefern.

grkg / Humankybernetik
Band 57 · Heft 2 (2016)
Akademia Libroservo / IfK

Jan VAN STEENBERGEN

estas nederlanda lingvisto, ĵurnalisto, tradukisto kaj interpretisto. Li studis en universitatoj en Amsterdamo kaj Varsovio, specialiĝis pri orienteŭropaj studoj kaj muzikologio. Li okupiĝis pri hipoteza lingvistika konstruo de nordslavaj lingvoj *Vuozgašchai* (Vozgian) kaj *Wenedyk* kaj estas ĉefa iniciinto de la tutslava lingvo *Slovianski,* kiu iĝis parto de interreta projekto *Medžuslovjanski* (Interslavic) kun centoj da membroj. Van Steenbergen ricevis en 2013 medalon "Josef Dobrovský" pro siaj kontribuoj al la slavaj kulturo kaj scienco. Li nun gvidas laborojn sur kreado de elektronika tutslava vortaro kaj administras retpaĝon pri slavaj planlingvoj http://steen.free.fr/interslavic/index.html

Constructed Slavic languages in the 21th century

by Jan VAN STEENBERGEN, IJmuiden (NL)

1. Constructed languages and the Internet

Playing with language is probably as old as language itself. Just like there are people who write poems or build model trains, there are also people who create languages – out of sheer passion, as an intellectual exercise, or just as a hobby. In the past, it was usually done silently and privately, as this strange craft was neither well-known nor broadly accepted. Reaching a larger audience was something the average language creator could only dream about. The only way to accomplish it was publication in a book or magazine, which, in general, was possible only if the language were justified by the higher purpose of international communication. As a result, virtually all known languages created after 1800 were international auxiliary languages. We can, however, safely assume that these languages are only the tip of a gigantic iceberg. Who knows how many others have created languages without ever sharing them with the rest of the world? The birth of the Internet marked the beginning of a world in which language creators were no longer dependent on paper, organizations, publishing houses and editorial boards. Everyone now had the chance to share their creations, knowledge and opinions with anyone who cared to read them.

Not surprisingly, the number of constructed languages increased exponentially. Forgotten languages were rediscovered and hundreds of new languages appeared, most of them created for fictional worlds, as linguistic experiments or for aesthetic pleasure. In a relatively short time span language construction gained recognition as an art form in its own right. Constructed languages gained a place in popular culture, becoming standard ingredients in fantasy/sci-fi productions like *Lord of the Rings*, *Avatar*, *Game of Thrones*, *Penny Dreadful* and even the Indian film *Baahubali*. In 2005 the *Language Creation Society* was founded, offering various facilities to members and acting as an intermediary between them and their potential employers.

International auxiliary languages were affected, too. The new possibilities for interaction resulted in countless newsgroups, mailing lists and other Internet communities that enabled creators, users and learners to easily find each other and keep their projects alive without the help of organizations and printed matter. A relatively new phenomenon was also the emergence of collaborative projects, languages created by a group instead of one author.

This article will deal with the question how these developments have left their mark on one particular corner of the world of constructed languages, namely those based on Slavic.

2. Fictional Slavic languages

Before the digital age, fictional Slavic languages were unknown, but given the diversity and number of new constructed languages seeing the light, this was bound to change. And indeed, over a hundred new language projects have been presented, varying from full-fledged languages to mere sketches.

Particularly noteworthy among them are languages inspired by the absence of a separate North Slavic branch. The oldest of these was *Sevorian/Sievrøsku* (1992), the language of a fictional island in the Baltic Sea. Three other languages can be found in the alternate history project *Ill Bethisad*: *Vozgian/Vŭozgaščhai* (1996), *Nassian/Našica/Nasika* (2001) and *Skuodian* (2002). Worth mentioning are also five languages by Libor Sztemon: *Slavëni, Seversk, Slavisk, Lydnevi* and *Mrezian* (2000-2001). A North Slavic language of slightly later date is *Novegradian* (2006) by Martin Posthumus, an impressive and elaborate language set a highly detailed fictional context. At last, among dozens of Slavic languages created by members of the Polish Forum of Language Creators (*Polskie Forum Językotwórców*), several North Slavic languages can be found as well, carrying names like *Gárðnenskú jøsyk*, *Onegskoi ezeik*, *Rodsku jezuk*, *Jazyč süovškij* and *Svenska mova*. All these North Slavic languages are vastly different, but what most of them have in common is that they assume Scandinavian, Uralic and/or North Russian influence.

Another remarkable project is *Siberian* (*Сибирской говор*) by Yaroslav Zolotaryov, a Russian blogger from Tomsk. It was presented in 2005 as a new East Slavic language based on (partially extinct) dialects from Siberia and Northern Russia. In the years 2006-2007 it even had its own Wikipedia project with the prefix *ru-sib*, causing immense controversy within the Wikipedia community, until it was finally deleted in

November 2007. Zolotaryov later admitted that the whole project had been a hoax[1]. Still, its development was continued and currently the dictionary has over 38,000 words.[2]

3. Auxiliary Slavic languages

Since the fall of communism in Eastern Europe and the dissolution of the Soviet Union, Czechoslovakia and Yugoslavia, the belief in a Pan-Slavic or multi-Slavic super state has been a marginal phenomenon at best, but the immense possibilities for international communication offered by the Internet spawned a renewed interest in a language understandable to all Slavs nonetheless. The concept was all but new at the time – Meyer identifies 11 Pan-Slavic languages published before the 1990s,[3] as well as several unpublished projects – but in the early days of the Internet these languages were largely forgotten. The topic at the intersection between Slavistics and interlinguistics had been ignored entirely by the former or merely discussed in the context of the genesis of national languages in future Yugoslavia. In the case of interlinguistics the situation was only marginally better: Pan-Slavic language projects clearly fell outside its main scope of interest (languages for global use), and if the literature mentioned them at all, it was mostly as a curiosum. Which is perhaps not that surprising after all: although some of these projects were highly elaborate and used in various publications, they were isolated efforts by individual people, and none of them ever had a considerable following. It is mostly thanks to the outstanding work of prof. Duličenko that we have been allowed to learn about them at all.

During the first fifteen years of the 21th century, the number of Pan-Slavic language projects has more than doubled. All in all, I have been able to identify ca. 40 new projects,[4] although it should be said that most of them are mere sketches, consisting of a very incomplete grammar description and perhaps a few sentences. This can also be said about the first project I have found, *Meždunarodski jazik* by the Dutchman Hans Kamp, published in or before 1999. In the years 2001 and 2002, however, four projects of more substance appeared on the Internet.

3.1. The years 2001-2005: Slovo, Slovio, Proslava and Glagolica

The first of these projects was called *Slovo* (also referred to as *Slověnskyj język* or *Slověnščina*). It was the collaborative work of three authors: Štefan Vítězslav Pilát, Piotr Mazur and Georgi Ognesláv Michov. The language was based on reconstructed Proto-Slavic and reminiscent of projects from the 19th century. It had seven noun cases, distinction between hard and soft declensions, a dual number and an alphabet that included letters like **ě**, **ę**, **ǫ** and **ă** (in Cyrillic: **ѣ**, **ѧ**, **ѫ**, **ъ**) and four soft consonants (**l’**, **ń**, **t’**, **d’**). Its website contained much information about etymology and a thoughtful but incomplete grammar with noun, pronoun and adjective paradigms, but lacked a description of

1 http://meta.wikimedia.org/wiki/Talk:Proposals_for_closing_projects/Closure_of_Siberian_Wikipedia# Zolotaryov_ reveals_the_truth
2 http://volgota.com/
3 Meyer (2014), p. 158.
4 A full list can be found on http://steen.free.fr/interslavic/constructed_slavic_languages.html.

the verbs. The project had a Yahoo! group, where a dictionary of nearly 1700 words could be downloaded.

Also introduced in the first half of 2001 was *Slovio* by Mark Hučko, a Slovak émigré from Switzerland, who had been working on it since 1999. It had a complete grammar and a dictionary with several thousands of words. Unlike most previous projects, *Slovio* was a highly simplified language with a schematic structure that was nearly identical to *Esperanto's*. It had neither gender nor cases, fully regular plurals, a single model for conjugating verbs and a rather minimalist phonology consisting of 20 consonant and 5 vowel phonemes. Orthography was strictly ASCII-based, and to avoid diacritics Hučko introduced the digraphs **sx**, **cx**, **zx**, **gx** and **wx** as a replacement for **š**, **č**, **ž**, **dž** and **šč**. Whether *Slovio* was really intended to serve as a Pan-Slavic language remains unclear: although Hučko never made a secret of his radical Pan-Slavic convictions, the *Slovio* website suggests that it was primarily meant for global use, as a rival to *Esperanto*.

Proslava ("holiday") was introduced in the first half of 2002 by a Ukrainian American, Juraj Doudi, as an "easy Slavic language for traveler" *[sic]*. Its website contained a very incomplete grammar description in the form of a lesson, a few sample sentences and a dictionary of ca. 550 words. The language itself was based on the modern Slavic languages, used a Latin orthography inspired by English, and made the impression of being mostly improvised. It had gender and cases, but used them rather inconsistently.

At last, *Glagolica* appeared on the Internet in March 2002. The author was a Czech, "Slavoboj" Richard Ruibar, whom Berger identifies as a moderate Pan-Slavist.[5] Like *Slovo*, it was based on Proto-Slavic, but also visibly influenced by the author's native language. It had a reasonably complete grammar with fifteen different noun declensions (without the dual though), but only one adjective declension and a relatively simple system for conjugating verbs. There was also a small dictionary of 635 words. *Glagolica* used the Latin alphabet, including **ě**, six soft consonants (**ľ**, **ň**, **ť**, **ď**, **ŕ**, **ś**) and acuted vowels to distinguish vowel length.

Relations between the authors of these projects were friendly. There was an intensive exchange of thoughts and authors appreciated each other's work on their websites. Yet, the three smaller projects were discontinued after 2002, probably because *Slovio* was by far the most developed among them. As a result, *Slovio* was the only Pan-Slavic language available during the subsequent years. It became a reasonably well-known project, attracted some media attention, and its website stood at the centre of a network of ca. 40 websites that used and/or promoted *Slovio*.[6] It also became the first Pan-Slavic language in history with a community, consisting of 10-15 users and perhaps two dozens of interested bystanders.[7]

Initially, the "Slovio movement" was the exclusive domain of Pan-Slavists in émigré circles. But the more *Slovio* was noticed by linguists and people in the Slavic

5 Berger (2004), p. 21, p. 27.
6 Van Steenbergen (2016), p. 19.
7 Ibidem, p. 22.

countries, the more it was criticized for its artificiality and its word stock, which was perceived as being overly dominated by Russian. Hučko rejected every proposed reform, accusing his critics of jealousy and anti-Slavic agitation instead. As a result, *Slovio's* support crumbled, and its monopoly position ended in December 2005, when a Slovak going by the name Iohannes launched a new schematic language project under the name *Slavido* (later renamed *S-lingva* and *Sloviensk*). The base of this language was Slavic, but it had strong Latinate elements as well, probably due to influence from *Ido*.

3.2. The years 2006-2010: Slovianski, Slovioski and Novoslověnsky

In March 2006, a group of people decided that reforming *Slovio* was no longer a viable option and initiated a new language, *Slovianski*, instead. The purpose was to create a language that would approximate the natural Slavic languages as closely as possible using the simplest possible means. Initially, it was developed in three different forms: a naturalistic version with six cases (*Slovianski-N*), a pidginesque version without cases (*Slovianski-P*), and a short-lived schematic version (*Slovianski-S*), all three "dialects" sharing the same orthography, phonology and vocabulary. The primary design criterion was equal treatment of all three branches of Slavic, which resulted in a "voting" system for weighing their respective input. Latin and Cyrillic were treated equally as well. The former used the Latin alphabet with **š**, **ž** and **č**, but without **y**, and with an apostrophe for marking soft consonants (**ь** in Cyrillic).

The atmosphere between *Slovianski* and *Slovio* was notoriously bad, but attempts were also made to bridge the gap by combining a modified form of *Slovianski* grammar with *Slovio's* larger dictionary. In February 2009 a new project was started, initially under the name *Slavju Slovio* („Slavic Slovio") but soon renamed *Slovioski*. Like *Slovianski*, it was a collaborative project with three authors, developed in three versions ("levels").

Also in 2010, a new language project was published by the Czech computer scientist Vojtěch Merunka under the name *Novoslovienskij* ("Neoslavonic", later renamed *Novoslověnsky*). This language was based on Old Church Slavonic, but also inspired by *Glagolica* and *Slovianski*, using the latter's vocabulary for modern concepts.[8] It had a complex grammar (including seven cases, fourteen different noun classes, a dual number and three past tenses), but a relatively simple phonology (originally without **y**, but with **ie**, later written **ě**).

3.3. The years 2011-2016: Interslavic

During the first decade of the 21th century, it was often taken for granted that an auxiliary language had to be simple. Even though *Slovianski* had gender and cases, its initial declensional and conjugational patterns were highly simplified. However, both *Slovianski* and *Slovioski* showed an increasing tendency towards moving away from simplicity and favouring natural solutions instead. This development was strengthened by the positive reception of *Novoslověnsky*. Simplicity, as it turned out, was not much of

8 Merunka (2010), p. 15, p. 19.

an issue for users at all; what really counted was that the language was understandable and felt familiar.

It was also understood that rivalry would not benefit any of the projects, and that different standards could be confusing for potential learners. This resulted in a close co-operation between the three projects, including a common dictionary, a common news portal, a common wiki and two largely overlapping user communities. In 2011, *Medžuslovjanski* ("Interslavic") was chosen as a common moniker. To overcome the disadvantages of having three separate standards for Interslavic, a new grammar was written, based on all three projects.

From that moment onwards, *Slovianski* and *Slovioski* have been discontinued as projects separate from Interslavic. *Novoslověnsky*, on the other hand, has continued its existence as a parallel standard. Nevertheless, even though *Novoslověnsky* is not strictly a collaborative project, Merunka's openness to ideas from his group has resulted in both versions gradually drawing closer to each other over the years.

Other projects have not played a role of any significance in this period. *Slovio* activity died out at the beginning of 2011, other projects had vanished by then. Two new projects were launched: *Venedčina* (Nikolay Kuznetsov, 2012) and *Novoslovnica* (Egor A. Karpov, 2014), both essentially more archaic versions of *Novoslověnsky*, but neither of them proved viable enough.

4. Characteristics of Interslavic

4.1. An attempt at classification

Interslavic is a typical example of a community-based project, which appears to be the main source of its vitality. The language is not a hermetic set of rules dictated by an author or even by community consensus, it is simply what its users make of it. Most users do not strictly follow the rules of *Slovianski*, *Novoslověnsky* or any other grammar. They choose their tools eclectically and mix them according to their own taste and needs, adding elements of improvisation as well. Apparently, this is the true nature of Interslavic: it is not a fixed system of rules, but a range where users can move freely within certain limits.

A typical characteristic of Interslavic is that its components can easily be applied to any of the ethnic Slavic languages. This makes the learning process significantly different from the way natural languages or languages like *Esperanto* are learned. Rather than learning it from scratch, it is a matter of gradually transforming one's own native language into Interslavic. As Majar put it: *pisati uzajemno* ("writing reciprocally").[9] In other words, Interslavic is like an onion with different layers. The outer layer is essentially any Slavic language adapted to be more intelligible to other Slavs. This is what Ladislav Podmele called *žargon protinaučni* ("anti-scientific jargon"), the type of language that evolves spontaneously in Inter-Slavic contacts.[10] The middle layer can be any form of Interslavic that is strongly coloured by either one's native language or whatever

9 Matija Majar Ziljski, Uzajemni Pravopis Slavjanski, to je: Uzajemna Slovnica ali Mluvnica Slavjanska (Prague, 1865), pp. 5-7.

10 Věra Barandovská-Frank, "Lingvopolitiko kaj interslavismo de Ladislav Podmele", in: Grundlagenstudien aus Kybernetik und Geisteswissenschaft 54 (2013) no. 4, p. 185.

is known about the language of the addressee. The third layer, the core, would be the scientific representation of the language that is objectively in the very middle of the Slavic languages.

The obvious question in view of the above is whether Interslavic can be considered a language at all, and if so, whether each individual project should be treated as a separate language. The answer to the first question is unequivocally affirmative: Interslavic exists in different forms that depend largely on the country or region one hails from, yet all these different forms have many shared features and are mutually intelligible. Just like the natural Slavic languages, Interslavic is a continuum of various closely related dialects. In other words, it behaves like any other language.

The second question is harder to answer. It cannot reasonably be argued that, for example, *Slovio* is the same language as *Novoslověnsky*. Therefore, schematic languages and other languages that use Slavic words but not Slavic grammar must be excluded. Most Pan-Slavic language projects, however, are distinctly naturalistic, and their differences depend on the following factors:

- the dominant input language (f. ex. Old Church Slavonic, Russian)
- the sub-dominant language (usually the author's native language).
- the scale between archaic and modern
- the level of simplification
- international vocabulary vs. Slavic purism
- the knowledge and preferences of the author.

In terms of morphology, most naturalistic projects are nearly identical. There are, of course, minor differences when it comes to for example the dual number, the vocative, athematic nouns, the locative singular of masculine nouns (**-ě**, **-i** or **-u**) or the ending of verbal nouns (**-nje**, **-nie** or **-nije**), but such differences are reflexions of personal taste rather than inalienably part of a particular grammar. Besides, none of these differences would have any significant impact on a written text or considerably affect intelligibility otherwise. In fact, most differences pertain not even to the language itself, but to its written representation. Since all naturalistic projects are based on the same material, operate within the same continuum and stay within the same range of possibilities, I argue that they cannot be treated as separate languages at all, but only as different proposals for standardizing the very same language.

Another relevant question is whether Interslavic should be considered a *constructed* language? Before the 20th century, authors certainly did not believe so. In their view, there was only one Slavic language with several highly divergent dialects, a process they hoped to reverse by using a modernized form of Old Church Slavonic as its literary standard. Languages like Modern Hebrew and revived Cornish, that bear much similarity to this idea, are generally considered natural languages. On the other hand, the fact that Interslavic has never had native speakers in any of its proposed forms, would rather qualify it as a constructed language, or, to be more precise, as an artificially constructed *Dachsprache*.[11]

11 Jan van Steenbergen, "Medžuslovjanski, umětny język ili prirodny?", *Izviestija.info*, 16 January 2012.

4.2. Flexible grammar

Typically, authors of constructed languages emulate existing standard languages and therefore take a rather prescriptive approach: they offer a single norm and unless a change is officially ratified, it will be considered an error, a deviation of that norm. That is why artificial languages often have different iterations, but rarely anything that can be called dialects. History has made it abundantly clear that this approach will not work for Interslavic. In part, this is due to the number of people involved. Collaborative projects have major advantages over solo projects (for example, they are less biased towards the native language of a single person), but colliding ideas and preferences often lead to long, fruitless discussions that hamper progress. Besides, as people come and go, the dominating point of view within a group may suddenly switch from one side to another. To prevent the project from falling apart, a high degree of flexibility is required not only from the group, but also from the language itself.

Interslavic grammar has been written from a more descriptive point of view. It is primarily based on *Slovianski* and *Novoslověnsky*, but also on older projects like *Slovo* and Majar's *Uzajemni Pravopis Slavjanski*, and on comparative research of the natural Slavic languages. The main premise is that every choice is based on equal treatment of all branches of Slavic, and should be understandable to all Slavic speakers. Sometimes it happens that multiple options work equally well. For example, verbs on **-ati** can have the present tense endings **-ajų**/**-aješ** (Old Church Slavonic and East Slavic) or **-am**/**-aš** (West and South Slavic). Both are treated equally, because there are no good reasons why one of them should prevail and the other should be considered incorrect or substandard. In some other cases, valid alternatives are explicitly given to the preferred solutions. This approach is not a novelty in itself: the same thing has been done in the past as well, for example by Herkel', Bambas and Majar.

Furthermore, grammar has been simplified by eliminating irregularity as much as naturalism allows. This makes it relatively easy for people who already know a Slavic language, but difficult for those who are not accustomed to grammatical gender, noun declensions with hard/soft and animate/inanimate distinctions, verbal aspect, etc. For non-Slavic beginners, tourists and occasional users, a highly simplified variation has been developed, *Slovianto*. It is intended for communication on a very basic level, and grammar is reduced to the absolutely necessary.

What goes for grammar, goes for the lexicon as well. Interslavic is based on two types of vocabulary that are crucial for the intercomprehensibility between two languages: common inherited vocabulary and international vocabulary. In both cases, the main criterion is that words are recognizable for speakers of all or most branches of Slavic. However, some users dislike international vocabulary for being un-Slavic and prefer replacing it with words of Slavic origin, even if that entails introducing artificial neologisms. For that reason, the dictionary often offers alternatives. To distinguish between broadly used words, less broadly used words, archaic words and artificial words, all words are assigned a level indicating their frequency in the Slavic languages.

4.3. Basic and extended orthography

One of the main design criteria is that Interslavic can be written on any Slavic keyboard. For that reason, it does not have an official orthography. Instead, it uses a "prototype orthography" that can be freely adapted to one's possibilities and preferences. In the case of the Latin alphabet, the basic set consists of 25 letters (including **š**, **ž** and **č**, as in Slovene). The basic Cyrillic alphabet includes **j** (taken from Serbian) and **ь** (taken from East Slavic and Bulgarian).

In addition, there is an extended set of fourteen optional letters, known as *Naučny medžuslovjanski* ("Scientific Interslavic"), consisting of the letters **å**, **ć**, **ď**, **ě**, **ę**, **ľ**, **ń**, **ò**, **ŕ**, **ś**, **ť**, **ų**, **y** and **ź**. They represent phonemes in Old Church Slavonic and Proto-Slavic that developed in different directions, which makes them instrumental in defining the differences between the modern languages. For example, Russian *pjať*, Polish *pięć*, Slovak *päť* and South Slavic *pet* are all variations of the same word, represented in Interslavic as *pęť* ("five", from OCSl. *пѧть*). If we assume that these additional letters may vary in pronunciation, it becomes clear that the differences between these variations are hardly more significant than those between British and American English. In written text, these letters can be helpful when it comes to understanding words. On the other hand, however, they are impractical, because they require a special keyboard definition, and also make the language harder to memorize. That is why they have been selected in such way that the diacritic can always be omitted.

5. Perspectives for the future

Thanks to the Internet, a huge number of fictional and auxiliary Slavic languages have appeared. Although the former are far more numerous than the latter, only a few of them really have some critical mass. Nevertheless, as long as people enjoy creating languages, the number of fictional Slavic languages is likely to increase, with a true masterpiece popping up every once in a while.

In the case of Pan-Slavic languages, we witness a shift from solo projects towards collaborative projects during the early years of the 21th century, followed by a tendency towards their integration, and also an increasing tendency to favour naturalism over simplicity. Both tendencies have culminated in the project called Interslavic. In essence, Interslavic a continuation of similar projects from the 19th century, but with the crucial difference that it has a dictionary (over 15,000 words in 2016). A major achievement is also that the Interslavic community numbers more than a thousand people, of whom several hundred are actual users – probably the largest user base of a constructed language after Esperanto and Interlingua. Undoubtedly, new Pan-Slavic projects will continue to be presented, but the more Interslavic grows, the harder it will become for other projects to compete with it.

The main challenges for the years to come are threefold. First of all, it will be interesting to see if the ongoing integration process will make it possible to establish a single norm for Interslavic instead of continuously developing and promoting two separate norms. Secondly, the fact that most materials on Interslavic are written in English defies the very purpose of Interslavic, therefore translations into other (Slavic) langua-

ges are a precondition for its success. Language-dependent learning materials will be needed as well. And at last, the possibilities have to be examined for expanding its use into various fields. Whether Interslavic will ever gain some official status, depends on factors that we can neither predict nor influence. For now, all we can hope for is that Interslavic will gain recognition for being what it is: a unique language with a fascinating history that covers 350 years since the year Juraj Križanić finished the first Interslavic grammar ever written.

References:

Barandovská-Frank, Věra (2011): Panslawische Variationen, in: Cyril Brosch & Sabine Fiedler eds., *Florilegium Interlinguisticum. Festschrift für Detlev Blanke zum 70. Geburtstag.* Peter Lang Internationaler Verlag der Wissenschaften, Frankfurt am Main, pp. 209-236.

Berger, Tilman (2004): Vom Erfinden slavischer Sprachen, in: M. Okuka, U. Schweier (Hrsg.): *Germano-Slavistische Beiträge. Festschrift für P. Rehder zum 65. Geburtstag.* München, pp. 19-28.

Berger,Tilman (2009): Potemkin im Netz. Slovio und die Pseudo-Panslawen, in: *Osteuropa*, 12/2009, pp. 309-323.

Mannewitz, Cornelia (2011): Nordslavisch, in: Cyril Brosch & Sabine Fiedler eds., *Florilegium Interlinguisticum. Festschrift für Detlev Blanke zum 70. Geburtstag.* Peter Lang Internationaler Verlag der Wissenschaften, Frankfurt am Main, pp. 237-246.

Merunka, Vojtěch (2010): *Jazyk novoslovienskij.* Praha

Merunka, Vojtěch (2012): *Neoslavonic zonal constructed language.* České Budějovice

Meyer, Anna-Maria (2014): Slavische Plansprachen auf dem Weg ins 21. Jahrhundert, in: junOST: *Beiträge zur ersten Schweizerischen Konferenz Junger Slavistinnen und Slavisten* Zürich, pp. 394-409.

Meyer, Anna-Maria (2014): *Wiederbelebung einer Utopie. Probleme und Perspektiven slavischer Plansprachen im Zeitalter des Internets.* Bamberger Beiträge zur Linguistik 6. Bamberg: Univ. of Bamberg Press.

van Steenbergen, Jan (2016): "The Slovio myth", in: *Fiat Lingua*, 05/2016. Fiatlingua.org.

Солакова, Дора (2010): Съвременни опити за създаване на изкуствен общославянски език, in: *Езиков свят – Orbis Linguarum*, Issue no.2/2010 (Югозападен Университет "Неофит Рилски", Blagoevgrad, 2010), pp. 246-251.

Рупосова, Л. П. (2012): «История межславянского языка», in: *Вестник Московского государственного областного университета* (Московский государственный областной университет, 2012 no. 1), pp. 51-56.

Received 2016-05-15
Author's address: ijzeren.jan@gmail.com

Slawische Sprachplanung im 21. Jahrhundert (Knapptext)

Am Anfang der Internet-Epoche, d. h. in den neunziger Jahren des 20. Jahrhunderts, hat die Menge der neuen künstlichen Sprachen (sog. Conlangs), die auch der Öffentlichkeit bekannt wurden, exponentiell zugenommen. Darunter befanden sich auch Dutzende von slawischen Projekten. Eine Kategorie innerhalb dieser Gruppe bilden Projekte für künstlerische Zwecke, vor allem fiktive Nordslawische Sprachen (wie *Sievrøsku, Nasika, Vŭozgašchai, Novegradeske*), eine andere wichtige Gruppe sind Hilfssprachen für zwischen-slawische Kommunikation (besonders *Slovio* und *Interslavic/ Medžuslovjanski*). Der Artikel gibt einen Überblick über die slawische Sprachgestaltung im 21. Jahrhundert und befasst sich mit Fragen wie z. B.: Was haben diese Sprachen gemeinsam und wie unterscheiden sie sich untereinander? Welche Probleme gibt es bei Gestaltung der zwischen-slawischen Sprache? Und welche sind die Perspektiven einer solchen Sprache für die Zukunft?

Appendix 1: Overview of auxiliary Pan-Slavic languages after 1999

#	**Name of the project**	**Author**	**Active**	**Type**	**+/–**
1	Meždunarodski jazik	Hans Kamp (NL)	± 1999	?	–
2	Slovo (Slověnskyj jezyk, Slověnščina)	Štefan Vítězslav Pilát (CZ), Piotr Mazur (PL), Georgi Ogneslav Michov (BG)	2001-02	N	±
3	Slovio				
3a	Slovio (Slavsk)	Mark Hučko (SK)	1999-2011	S	+
3b	Ruslavsk, Medzxuslavske	Lorenzo Manasci (IT)	2003-05		
3c	Ruskio	Mark Hučko (SK)	2007		
3d	Rozumio	“Hellerick” (RU)	2008		
3e	Slavju Slovio (→ Slovioski)		2009		
3f	Novo-Slovianski	Mark Hučko (SK)	2010		
3g	Inter-Slavju Pidzxin	Eugeniusz Słowik (PL/DE)	2011		
3h	Interslovio	Dorothea Winkelhofer (DE)	2011		
4	Proslava	Juraj Doudi (UK)	2002	P	–
5	Glagolica	Richard Ruibar (CZ)	2002	N	±
6	Jezik Slovjanaja	Paweł Ciupak (PL)	2004	S	–
7	Medjazik (Slavonske jazik)	Ingmar Roerdinkholder (NL)	2005	?	–
8	Panslavien	Anton Antonov (RU)	2005	S	±
9	Sojaz	“Hellerick” (RU)	2005	S	–
10	Panslavensk	“Flamma Aeterna” (RU)	2005	S/P	–
11	Občoslavenski jezik	Sergei Lazarev (RU)	2005	N	–
12	Slavenskej jezyk	“Marina” (RU), “Wolliger Mensch” (RU)	2005-06	S	±
13	Slavido → Sloveno → S-lingva → Vse slovien rec’ → Sloviensk	“I.S.”, “Ioan”, “Iohannes” (SK)	2005-08	S	±
14	Slovianski				+
14a	Slovianski-N → Slovianski	Jan van Steenbergen (NL), Igor Polyakov (RU/US)	2006-11	N	
14b	Slovianski-P	Ondrej Rečnik (SK), Gabriel Svoboda (CZ)	2006-09	P	
14c	Slovianski-S (GS-Slovianski)	Gabriel Svoboda (CZ)	2006	S	
14d	Slovianski-S (Slovjanskaj)	Igor Polyakov (RU/US)	2006	S	
14e	Prostoslovjanski	“Cxiril Slavjanski”	2010	N	
15	Slovo	Igor Garšin (RU)	2006	S	–
16	Slava	Igor Garšin (RU)	?	?	–
17	Noven Slovio → Slavenen	“Hochlander” (RU?)	2006-10	S	±
18	Medzıslavǎnskij ǎzyk	Daniel Gromada (Jack O'Neill)	2008	N	–
19	Slovioski				+
19a	Polnij Slovioski	Andrej Moraczewski (RU)	2009-11	N	
19b	Srednij Slovioski	Michal Borovička (SK)	2009-10	P	
19c	Prostij Slovioski	Steeven Radzikowski (PL/US)	2009-11	P	
20	Slavski jezik	Jukka Hintsala (FI)	2009-10	N	±

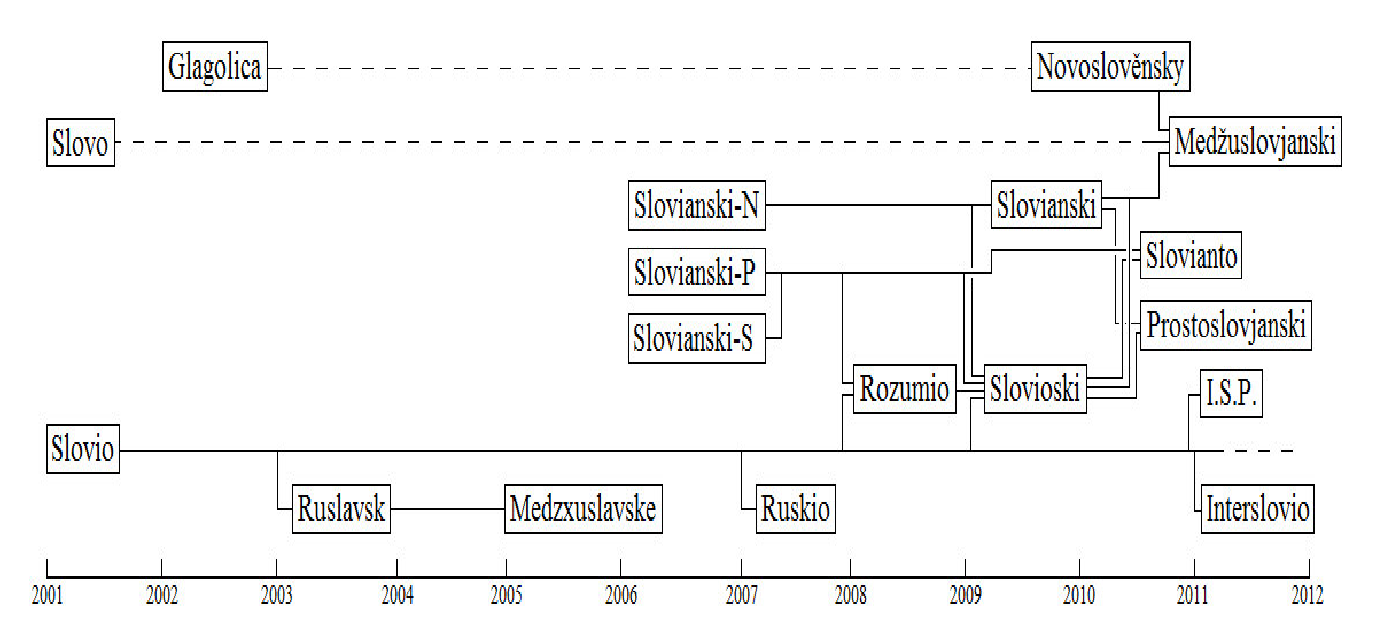
21	Pidžinoslovianski jazik → Polugarske jezik	Paweł Ciupak (PL)	2009-13	P	–
22	Sveslavenski jezik	"Sergeysleep" (RU)	2009	N	–
23	Novoslovienskij jazyk → Novoslověnsky jezyk	Vojtěch Merunka (CZ)	2008-	N	+
24	Vseslavjanski	"Blizbor87" (PL)	2010	P	–
25	*[Prosty pomocniczy język słowiański]*	"Cyryl i Metody" (PL)	2010	S	–
26	Slovianto	Jan van Steenbergen (NL)	2010-	P	+
27	Rusich	Nikolaj Mihajlenko (RU)	2010	N	–
28	Rusanto	Mark Hučko (SK)	2011	S	±
29	Slovko	Oleg Zvonkov (RU)	2011	S	±
30	Medžuslovjanski (Interslavic)	(← Slovianski + Novoslověnsky)	2011-	N	+
31	Vsislavski jazyk → Vseslověnski jazyk → Venedčina (Venedovy jezyk)	Nikolaj Kuznetsov (RU)	2012	N	±
32	Novoslovnica	Egor A. Karpov (RU)	2014-	N	+

Legend:

N: Naturalistic project
P: Naturalistic project with minimalist/pidginesque grammar
S: Schematic project

\+ Projects with complete grammar and substantial amount vocabulary
± Project with incomplete grammar and small amount of vocabulary
– Sketches (only a few samples, very incomplete grammar)

Appendix 2: Timeline of Slovio, Slovianski, Slovioski and Interslavic

grkg / Humankybernetik
Band 57 · Heft 2 (2016)
Akademia Libroservo / IfK

Vojtěch MERUNKA

Originally a master in computer engineering, he became a Ph.D. in data processing and mathematical modeling and an associate professor in information management at the Czech University of Life Sciences, Faculty of Economics and Management and the Czech University of Technology in Prague, Faculty of Nuclear Sciences and Physical Engineering. He is professionally interested in object-based programming languages and object-oriented methods and tools for modeling and simulation. He is primarily interested in the pure object-oriented programming in Smalltalk, Apple technology and is an co-author of the BORM method on the FSM-based object-oriented analysis and simulation of organizational and business systems. Since 2015, he is a president of the Slavic Union in the Czech Republic.

Emil HERŠAK

He graduated in Italian and anthropology at the University of York in Toronto, and in addition studied French, Russian and Old Church Slavonic. He received his master's degree at the Faculty of Social Sciences of the University of Ljubljana, and his doctoral degree in social history combined with anthropological and linguistic themes at the Faculty of Philosophy of the University of Zagreb. In the last decades he conducted various courses at the University of Dubrovnik, the Zagreb School of Economics and Management and at the Faculty of Philosophy in Zagreb, where he received the position of a professor at the Department of Anthropology. He has published a large number of scientific articles, as well as several books and extensive course scripts.

Martin MOLHANEC

He graduated in electrical engineering at the Czech Technical University in Prague and received his doctoral degree in electrical technology in 1995 with Design Methodology of Large Technological Systems at the Czech University of Technology in Prague. Over time, he gives lessons on database systems, software engineering, project management and conceptual modeling of web based systems. His research interests include the conceptual modeling, ontology, knowledge and language modeling, and simulation. He is an originator of the ontological model of human languages that uses the graph transformations for his linearization. He published over 60 papers on local or international conferences. Also, in 2014 year he has published a book dealing with the web methodologies.

Neoslavonic Language

Construction of zonal languages: Challenge, experience, opportunity for the 21st century.

by Vojtěch MERUNKA & Martin MOLHANEC, Prague (CZ)
and Emil HERŠAK, Zagreb (HR)

Introduction

Our European civilization derives from a very diverse mixture of peoples, among which the largest group are Slavic nations (around 250 million, or about 32% of the European population), Romanic nations (approximately 242 million, or about 31% of the European population) and Germanic peoples (around 212 million, about 27% of the European population). These three language groups make up more than 90% of the total population of Europe. It should also be noted that a very high number of people, hundreds of millions who live on other continents, are also closely linked to European culture and civilization due to their use of European languages. This language percentage relates to about 1/4 of the total population on Earth. In this framework speakers of Slavic languages (as a first or second language) number about 400 million.

In European history, many local (i. e. vernacular) languages were used in daily life, but there was often attempts to combine these languages or else to standardize them. Yet there were also tendencies to expand particular languages. In antiquity the

Greek koiné from the Hellenistic period was used in numerous regions. Later Latin followed this model in certain parts of the Roman empire and afterward became a general language in the Medieval western Christianity. Today English is attaining world dominance. However, it seems that in all three of these mentioned cases ideological factors, connected with national-political dominance, were used.

Zonal Constructed Languages

Zonal constructed languages are artificially constructed languages made to facilitate communication between speakers of a certain group of closely related languages. Since all Slavic languages derive from a common Proto-Slavic linguistic form, knowledge of one Slavic language will allow one to have a rough understanding of a text written in another Slavic language - yet not sufficiently enough to achieve a strong comprehension (Derksen, 2008). This fact has inspired linguists and others over the centuries to create a universal zonal Slavic language that would be more understandable to all Slavs (van Steenbergen, 2011). Old Church Slavonic (OCS in short) can be considered the first such attempt. It was initiated in the 9th century by two Byzantine missionaries, Constantine the Philosopher (Cyril) and his brother Methodius, Greeks born in Thessaloniki (Tachiaos, 2001). Although, the basis for this standard was the Slavic dialect around their hometown, OCS was designed for the Slavic population in Moravia.

Yet, when this language was created, the time-period that had passed from the end of the common Proto-Slavic phase was only a few centuries, so that general level of understanding between Slavic speakers was still very high. Later there would be other projects, until this present day. What they have in common is that they are all based on the assumption that the Slavic languages are similar enough to make such an auxiliary language possible at all.

The oldest known example in the modern period (of course, after Old Church Slavonic in the 9th century) was the so-called "Russian language" (ruski jezik) initiated 1665 by the Croatian priest Juraj Križanić, who is often regarded as the first recorded Pan-Slavist. Križanić used the term "Russian" as an alternative to "Slavic" in general, i. e. not only as reference to the Russian people, and his linguistic model included words and structures from other Slavic languages (including his native Croatian). Other notable works within early Pan-Slavic language projects were Universalis Lingua Slavica by Ján Herkeľ (1826), Uzajemni Pravopis Slavjanski by the Slovene Matija Majar (1865), and the project by the Czech translator and writer Václav (Vyacheslav) Bambas (1861). In the past, the authors were motivated by the belief that all Slavic languages were dialects of only one single Slavic language, rather than separate languages (van Steenbergen, 2011).

There were also some similar projects from the Germanic area (Volapük, for example, later Euronord Folkspraak, etc.) and for the Romanic language zone (Interlingua, for example). Some scientists also argue that the Sanskrit language had been designed on the zonal principles.

Zonal constructed languages are based on a concept that is different from that which has led to the creation of prevalently artificial languages, such as Esperanto. Native speakers from the linguistic areas (i. e. zones) in question often are quite able to passively understand zonal constructed languages, even to a very high level, without the need of prior learning. This means that zonal constructed languages seem to resemble the existing spoken languages. Thus, if people from a given language zone hear a zonal language, they understand it and very often feel that this artificial language represents is an unknown dialect of their native language. This is why, in our opinion, reduction of grammar and vocabulary ad absurdum is not the right way. And this brings us also to the topic of universal constructed languages.

How do zonal constructed languages differ from universal language structures?

In theory, it would be ideal if a universal language would have a logical general structure – a clear, understandable, but morphologically rich set of rules with minimum exceptions and idioms. It is not valid here for unnatural structures to be made from a non-linguistic combination of random consonants and vowels. A general universal language should not even have too many abbreviated words and unnatural grammatical building blocks. This means that it should for better clarity prefer the use of "natural words", full and euphonic forms. In our opinion, Esperanto – even though it has been so far the most successful constructed universal language, has failed in this regard to achieve its goal (e. g. Esperanto includes an artificial system of pronouns and adverbs, mutually differing in only one vowel or consonant without straight analogy to some real language).

Of course, regardless of this problem, Esperanto's ideal was certainly positive, although its constructed structure was not. Namely, the goal of Esperanto was to eliminate the aggressive imposition of imperial national languages on other peoples, and to produce a neutral means of communication, not linked to such dominance. One can assume that these languages, at the time when Esperanto was produced, were French (on the world level), and German (in Central-Eastern Europe), whereas after WWII – and especially after the Cold War, English became an "international" mode of communication in Europe and in the world.

Was English forced onto the world? Some people today will say that this was not that case, that English just became popular due to its effect on people. However, author Robert Phillipson (Phillipson 1992), who worked for many years in the British Council, explained in various details that English linguistic imperialism was a policy adopted for political, economic and other goals by Great Britain and the USA. Imposing English, especially via forms seen as "popular culture", became a mode of domination, and as Phillipson explained, English did not have any details in it that could be compared to a lingua franca.

Strangely enough, some people today think that English is simple and hence a lingua franca, but as the American founder of linguistic anthropology, Edward Sapir, wrote

– English is a "hornet's nest" of problems. Although this language does not have many cases (except for the "Saxon genetic"), it is highly complex in its phraseology and vocabulary, let alone in its problems with spelling. On top of this, an extremely high level of homophone tendencies produces problems both in learning English and, especially, in using it in computer translations.

Yet going back to the topic of universal languages, one key question would be to ask how can any widespread universal language be produced, with only one form, such as Esperanto. Can we tie together all the linguistic details of Indoeuropean, Sino-Tibetan, Austronesian, Bantu, etc. languages. There are, of course, many linguistic researchers today who will claim that there are joint structures for all the languages of the world. And, of course, the name "cat" has quite a general distribution: "gatto" in Italian ("gato" in Spanish), "kot" (= кот) in Russian, "kta" (قطة) in Arabic, "kedi" in Turkish, and other alternatives, as in Chinese, "mao" (close to meow) and something similar even in Ancient Egyptian.

Constructing a general universal vocabulary and grammar, would be a nice and morally very correct effort, but the way in which such a universal language could be understood today in any given language zone would be minimal. Yet there is today a solution. Zonal constructed languages can encourage contacts and enable precise computer translations among various related languages, and in the second phase, diverse zonal constructed languages can be connected on a second level, and the "parser" effects by way of computers would help assure direct and also precise contacts between languages.

Neoslavonic Language

Neoslavonic has been created as an auxiliary language that appears to be almost the same as a real spoken language. As such, it is ideal for being used for the following purposes:

1. To share grammar codes and a common vocabulary with modern spoken Slavic languages, in order to build a general language structure that Slavic speakers could understand without any – or with very minimal – prior learning.
2. To be an easily-learned language for those who want to use it actively. People who at first did not speak any Slavic language could use this language as the door to the "big Slavic world". We believe that knowledge of Neoslavonic enables both Slavic and non-Slavic people a greater passive (e. g. receptive) understanding and a better learning of the living Slavic languages.
3. To be a basic conversation platform for Slavic speakers and at first non-Slavic speakers, who would not have to learn a specific real Slavic language.
4. Neoslavonic continues the tradition of OCS. It is designed as a modernized and simplified – but still sufficiently compatible – version of Old Church Slavonic.

In this perspective we cannot ignore a comment on the Russian language. Russian is the largest spoken Slavic language. The amount of its users (as a first and second language) exceeds the total number of speakers of any other Slavic language. Russian also

has an important international status. It is the language of the UN, the language of the astronauts, etc.; it is taught in the USA, China, India, Iran and Arabic countries, and is often preferred as the only Slavic language under “Slavic Studies” programs at foreign universities. Also, we must acknowledge the past and present performances of Russian science, technology, culture and sport. Moreover, we know that about one half (maybe more) of the total number of Slavic-speaking people use the Russian language. If the Russian language was sufficiently simple and understandable to other Slavs without learning, our project might be unnecessary. However, this is not so. Linguistically, Russian is specific and distanced from the imaginary linguistic balanced center of Slavic languages. It has a specific alphabet (yet more close to the general Cyrillic than the Serbian and Macedonian alphabet), more importantly Russian has specific phonetics, grammar structures and a significant portion of its vocabulary (due to loan-words) is different than in other Slavic languages. Of course, the same holds true in varying instances for all of our modern national Slavic languages (Polish with is very specific in its nasal and other structures, Serbian with a specific alphabet and many Turkish loan-words, Czech, etc.).

Yet the key problem, real or imagined, as in the case of all other languages, and mainly today for English, is that Russian is a national and state language. Of course, this is good for the language itself, but national-state languages, although they may be imagined as neutral on a purely linguistic level, in the real world may bring about political and other problems. Today this is the case with English, since news and other key information, due to English dominance (imperial dominance, as Phillipson wrote) derives for the most part from the US and Great Britain, and regardless of claims of objectivity, it is also directed to the national goals and ethnics of the US and Great Britain, which do not have to be the same as in other countries.

In short, Russian is a national-state language (as is English) and regardless of the real value of Russian (due to its excellent literature, scientific literature, etc.), such languages are always problematic. And of course, we should add that for Russian speakers as well, Neoslavonic would increase very simply their contacts with other Slavic speakers, and one could imagine also a more realistic and positive impression of Russian culture and ties, on the part of other Slavic populations.

Neoslavonic Construction Principles

Neoslavonic language can be considered a dialect deriving from OCS, which has evolved into a modern Slavic standard. Therefore Neoslavonic can serve also as a modern substitute for OCS. The biggest differences between "Old" and "New" Slavonic are in some grammatical endings, vocalization and the presence of words from current Slavic languages. It should be noted that the "Old" Slavonic/Slavic also had its own dialects in certain Churches (e. g. in Russian, Ukrainian, Czech, Croatian, Serbian, Bulgarian, ...) which mutually differ in pronunciation and details of grammar. Neoslavonic

is not so far from all of them, as it has been approved in Eastern Orthodox monasteries in the south-eastern Europe. The main characteristics of Neoslavonic are:

1. Neoslavonic is better balanced between Western, Southern and Eastern Slavic languages. Therefore, it may sometimes appear surprisingly similar to "Old-Serbian" for Serbian speakers, to "Old-Czech" for Czech speakers, to "Old-Slovenian" for Slovenian speakers etc.
2. Neoslavonic follows phonetic changes which have occurred in the evolution of most modern Slavic languages. This is, for example, in the loss of nasal vowels (preserved today only in Polish).
3. Neoslavonic replaces the reduced OCS vowels ь and ъ by the standard or loosing vowels e and o.
4. Neoslavonic uses semivowels (e. g. syllabic consonants) "l" and "r" as they are known in Sanskrit, OCS, and some modern Slavic languages (Bulgarian, Serbian, Croatian, Slovenian, Czech, Slovak, and Sorbian).
5. Neoslavonic has a limited and regularized collection of declension and conjugation patterns. Moreover, it has numerous symmetries within its grammatical rules – i. e. the same or analogous element shares the same rule in all its occurrences. For example, there are three noun genders of seven cases, each of two patterns (soft and hard) plus some additional exceptional patterns and palatalization rules for euphonic reasons. In total, the overall level of irregularity and complexity of Neoslavonic is significantly much lower than that of standard Slavic national languages.
6. Pronoun and adjective declination is united into the same reduced two declension patterns: soft and hard.
7. Neoslavonic unites the concept of verb conjugation to only two regular patterns. All verbs – except for merely three irregular verbs: *byti* (to be), *iti* (to go), and *jasti* (to eat) belong to either a hard or soft pattern.
8. There is active-passive voice symmetry between the verb *byti* (to be) and the verb iměti (to have). These two verbs create two voice forms of the same ontological concept. The lost-less voice transformation is formally defined.
9. There are 6 symmetrical verb tenses in three levels of time: two past, two present and two future time tenses. There is defined as a lost-less clause transformation among these levels.
10. There are both adjective and adverb verbal participles. The total number of participle species is four: active present, passive present, active past and passive past. There is defined lost-less clause transformation from elements of a complex sentence into these participles.
11. Neoslavonic can be written in several types of alphabets and orthographies. The most important orthographies are accented Latin (e. g. člověk / a man), non-accented Latin (e. g. czloviek / a man), OCS-based Cyrillic (e. g. чловѣк / a man)

and simplified Cyrillic (e. g. чловек / a man). Of course, the pronunciation is the same in all orthographies.

12. Furthermore, some extra orthographies have been designed for the Glagolitic, Greek, Hebrew, Arabic, and Persian alphabets. They are also proposals for a universal standard of writing Slavic words and names in these exotic alphabets.

Thus, although Neoslavonic is an artificially constructed language and is much more regular than contemporary spoken Slavic languages, it has not been reduced to an unnatural level as was Esperanto or even Slovio (a Slavic clone of Esperanto). Neoslavonic contains only natural grammatical forms which must be the same or very similar to those in contemporary Slavic languages. As in the case of natural Slavic languages, since Neoslavonic does not reduce its grammar and phonetics to an Esperanto-like style, Slavic speakers using Neoslavonic can make, without problems, the same errors in conjugation patterns (different vowels or accent, for example) as people of various Slavic nations make today, often, when they speak with each other in non-native Slavic languages (for example, when a Czech speaks Russian, or a Pole speaks Croatian, etc.)

Sources of Neoslavonic

There are three main sources of Neoslavonic:

A. The Old Church Slavonic (OCS) Corpus

This is a grammar and a vocabulary of about 6,000 words from the OCS corpus, dating from the period between the 8th and 12th century (Vondrák, Bartoň, 2008).

The main construction principle from this source is the regularization and transformation of the original language.

B. Interslavic Lexicon and the Interslavic Project

The Interslavic Lexicon is a project managed by Steeven Razdikowski in San Diego, USA. This lexicon of modern words (which are not included in the medieval corpus of the OCS) has about 27,000 words (Interslavic project).

Modern Slavic conlang (an artificial language construction) projects, such as Neoslavonic and Slovianski, have joined today into one collaborative community called Interslavic. Our project members write and read in both language forms; carry out their discussions on the same Internet forums; they share the same vocabulary, the same Internet newspaper, as well as several other sites. Interslavic is a common denominator for this collaborative community.

The main construction principle of the lexicon is the Voting Machine, the statistical algorithm used for finding balanced Interslavic words from the modern Slavic languages (Russian, Belorussian, Ukrainian, Polish, Czech, Slovak, Slovenian, Croat, Serbian, Macedonian, and Bulgarian). Each of these languages has its own importance and a comprehensibility of the other languages expressed by a different mathematical coefficient (van Steenbergen).

C. False Friends

This is only one corrective tool for resolving problems in situations where the same word has different meanings in different modern Slavic languages. It is a table-based document of shared word forms which have different meanings between languages, and these similar or identical words with different meanings are known as "false friends". The author of this free document is Daniel Bunčić who made this document under GNU Free Documentation License (GNU, Wikimedia).

If the voting machine finds a word that is in the "false friends table", it must be eliminated and the voting machine should be restarted. We may add, especially for non-Slavic readers, that the Slavic languages are not the only group with "false friend" words. Just compare, in any dictionary, the meanings of the English word "gift" and the German word Gift.

A. Language Example 1 – Hotel Information Leaflet

This Neoslavonic text (here it is shortened at about 1/3 of the original text) has been made for our Interslavic project in the hotel OASIS at the Dead See coast for hotel guests coming from the Slavic countries. This real and successful project was organized with the kind assistance of our Israeli colleagues Ms Viktorija Ajziković from the hotel management and Mr Andrej Teterevov from Ben Gurion University in Be'er Sheva, Israel.

A English text

Dear Guests! Check in time after 15:00. Check out time by 11:00.
Breakfast: 07:00–10:30 Dinner: 18:00–20:30.
The lobby bar is open daily from 11:00 until 22:30. Lobby bar offers light snacks meals all day with live entertainment in the evening. Free entrance in the external swimming pool hours are 08:00–18:00. In addition, our hotel has a private beach. The beach hours are 07:30 – 18:00. Hotel transport to the beach goes each 15 minutes from the central entrance. Sincerely, the hotel management.

B Neoslavonic text

Dragi gosti! Do hotela se možete priglasiti ot 15:00. Iz hotela jest trěba se otglasiti do 11:00.
Jutrenica: 07:00 – 10:30 Večerja: 18:00 – 20:30.
Lobby-Bar jest otvoreny vsekaky den ot 11:00 do 22:30. Lobby-Bar Vam vsej den predlagaje male jadenija. Večerom Vas priglašajemo na veseljenije s živoju muzikoju. Bezplatny vstup na otkryty hotelovy bazen jest ot 8:00 do 18:00.
Hotel takože imaje svoju privatnu plažu. Hotelova plaž jest otvorena ot 7:30 do 18:00. Na plaž ide hotelovy transport vsekakih 15 minut ot centralnogo vhoda.
S uvaženijem, personal hotela.

B. Language example 2 – Naše Sělo (Our Village)

Here is the original English text by Mary Russel Mitford, written in the first half of the XIX century. This text is frequently used by "conlangers" to test the quality of their constructed languages.

A English text

Of all situations for a constant residence, that which appears to me most delightful, is a little village far in the country, a small neighbourhood, not of fine mansions finely peopled, but of cottages and cottage-like house, such ignoble and non-descript dwellings, with inhabitants whose faces are as familiar to us as the flowers in our garden; a little world of our own, close-packed and insulated like ants in an ant-hill, or bees in a hive, or sheep in a fold, or nuns in a convent, or sailors in a ship; where we know every one, are known to every one, interested in every one, and authorized to hope that every one feels an interest in. How pleasant it is to slide into these true-hearted feelings from the kindly and unconscious influence of habit, and to learn to know and to love people about us, with all their peculiarities, just as we learn to know and to love the nooks and turns of the shady lanes and sunny commons that we pass every day. And a small neighbourhood is as good in sober waking reality as in poetry or prose; a village neighbourhood, a long winding street at the bottom of a fine eminence, with a road through it, always abounding in carts, horsemen, and carriages. Will you walk with me through our village, dear reader? The journey is not long. We will begin at the lower end, and proceed up the hill.

B Neoslavonic text (Latin accented orthography)

Iz vsih možnih idealnih měst, v ktorih žijut ljudi, najbolše ljubju male sělo, daleko ot šumnogo grada, s jego maloju občinoju. Ono ne imaje preplnjeni bloky, samo male d'rvene budniky. Jest to proste i slične město do života, s žitelami, ktorih lica sut rovno znajemi kako cvěty v našem sadu. To jest zatvoreny svět s nemnogo ljudimi, blizko ujednjenimi kako mravky v mravkovoj kupě, pčely v pčelniku, ovce v ovčej štalě, monaški v monastiru ili morjaki na korabu, kdě vsej znaje vsego i vse jest znane ot vsego, kdě vsej se interesuje v vsim i vsej može imati naděju, že někto se v njem interesuje. Kako drago by bylo zanoriti se v to srdečne čuvstvo ljubenija i neznamih potrěb, dvignuti se i byti kolegami s těmi vsimi jedinstvenimi ljudimi okolo nas! Tako, že my budemo znati i ljubiti vsi zakuty i povraty tenkih ulic i slncem pokryte poljany, črez ktore budemo hoditi vsej den ot jutra do večera. Mala socialna grupa, iže jest sělska občina, jest to, čemu poezija i proza blagodari najbolšě. Ide tamo uzka droga, iže v lěpom teplom dni prěhodi veliku široku drogu plnu aut i tirov. Ne hočeš li putovati s mnoju, dragy čitateli? Put ne bude dlga. My budemo putovati ot počatku doliny i ottamo idemo nagoru.

C Neoslavonic text (Cyrillic full orthography)

Из всих можних идеалних мѣст, в кторих жиют люди, найболше любю мале сѣло, далеко от шумного града, с ıего малою обчиною. Оно не имаıе препълньени блокы, само мале дървене будникы. Ιест то просте и сличне мѣсто до живота, с жителами, кторих лица сут ровно знаıеми како цвѣты в нашем саду. То ıест затворены свѣт с немного людими, близко уıедньеними како мравкы в мравковой купѣ, пчелы в пчелнику, овце в овчей шталѣ, монашки в монастиру или морıаки на корабу, кдѣ всей знаıе всего и все ıест знане от всего, кдѣ всей се интересуıе в всим и всей може имати надѣю, же нѣкто се в ньем интересуıе. Како драго бы было занорити се в то сърдечне чувство любениıа и незнамих потрѣб, двигнути се и быти колегами с тѣми всими ıединственими людими около нас! Тако, же мы будемо знати и любити вси закуты и повраты тенких улиц и сълнцем покрыте полıаны, чрез кторе будемо ходити всей ден от ютра до вечера. Мала социална група, иже ıест сѣлска обчина, ıест то, чему поезиıа и проза благодари найболшѣ. Иде тамо узка дрога, иже в лѣпом теплом дни прѣходи велику широку дрогу пълну аут и тиров. Не хочеш ли путовати с мною, драгы читатели? Пут не буде дълга. Мы будемо путовати от початку долины и оттамо идемо нагору.

Issue of the Machine Processing

In the Neoslavonic language (as well as in all Slavic languages), the word order in a sentence is rather flexible. In English, the position of words in sentences is neces-

sary to inform whether it is a noun, adjective, verb, subject, object or something else. Neoslavonic words have their own endings (declension and conjugation), in which the complete information about their grammatical category is stored, so there is no need for any word to respect a specific position in the sentence. This system of endings is specific for the family of fusional (or inflecting) languages.

Fusional (or alt. "flective") languages do not need to use the position of words for expressing grammatical categories. Apart from most Slavic languages, other examples of fusional Indo-European languages include Sanskrit (and many of the modern Indo-Aryan languages), Greek (both classical and modern), Latin, Lithuanian, Latvian and Albanian. Italian, German and especially Icelandic are also often placed in this Indo-European list. Another notable group of fusional languages is the Semitic language group (Hebrew, Arabic, Aramaic, etc.). Some degree of fusion is likewise found in many other languages throughout the world.

We can say that Neoslavonic does not need to use the fixed position of words in sentences in order to express information about whether a word is subject, object, verb or something else. It is obvious that fusional languages operate with words containing unambiguous grammatical information without the need to use fixed positions. Free word order can then be used to express the finer details of communication in these languages. Of course this does not mean that Neoslavonic words can be mixed in any haphazard way. For example, if adjectives belong to a specific noun, they must be positioned either in front of or behind that corresponding noun, and other elements of the sentence cannot intervene between them.

Metaphorically, a Neoslavonic sentence is like a branched tree, whose branches represent particular sentence components. Mutually branches may have flexible order, but elements within each branch must not be mixed with elements of another branch. From the theoretical perspective, the Neoslavonic sentence is a multidimensional oriented graph rather than a linear sequence of words. (see Fig. 1 and Fig. 2)

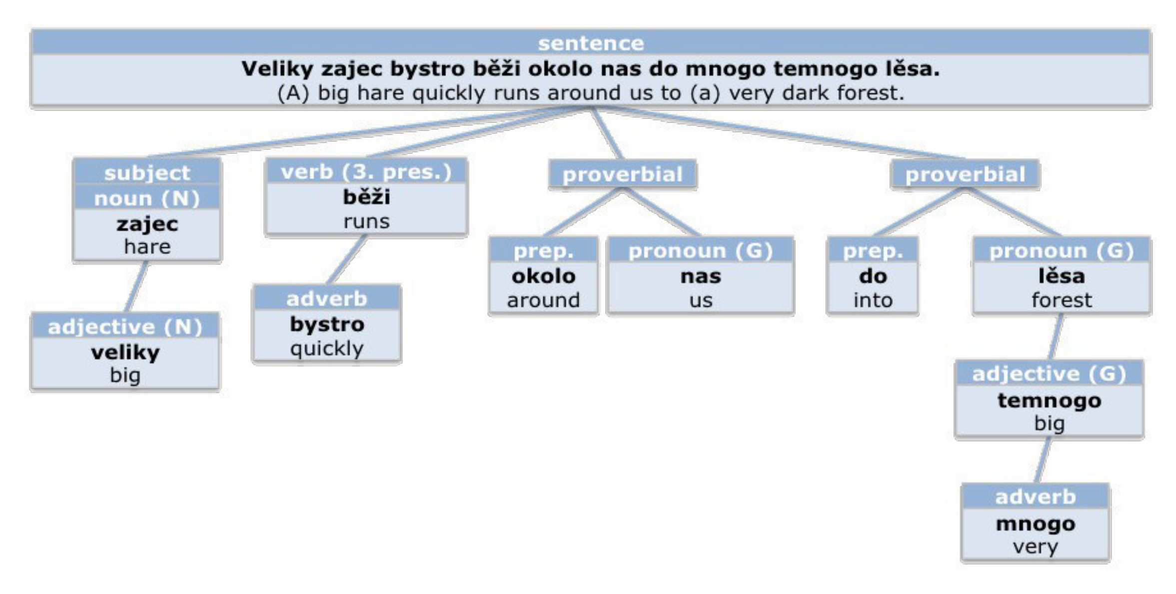

Fig. 1. **First example - the sentence linearized by the S-V-O order.**

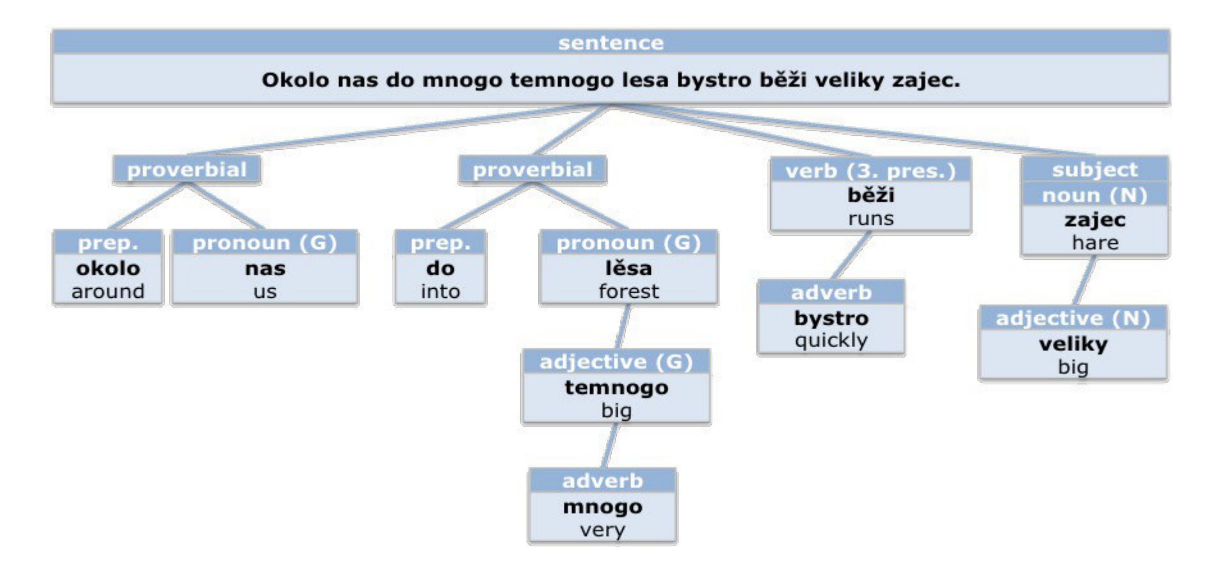

Fig. 2. **Second example – the same sentence linearized by a different word order.**

Language Model of Translation

We believe that Neoslavonic language is a very useful intermediary tool for the translation between various Slavic languages. Therefore, it is necessary to create a correct model of the language as a parser, i. e. for translation purposes. In our case, this means to create three formal models: a model of the source language, a reference model, and a model of the target language.

The reference model is de facto an ontological model of the real world around us, as seen in general. In the Slavic world, the Neoslavonic language can be used as a common standard of this reference model for translation of all Slavic languages.

Unlike more conventional approaches in linguistics, we do not use the standard language model of a linear sequence of words. The author of the standard model is the very famous contemporary linguist Noah Chomsky (Chomsky, 2002) but his scheme is not suitable for Slavic free-word-order languages. That's why we propose to use a different language model based on a conceptual model of linguistic ontology expressed by a directed graph (Davis, Weyuker, 1983).

Our new language model expresses the content of a sentence independently of a word order, because it is based on a form of a multidimensional graph. Of course, there does exist a way in which to linearize this graph into a sequence of words. We describe it later in the text. First, we describe a language-independent language model. Metamodel of our model is shown in Fig. 3. Our language-independent language model for a certain class of sentences is then shown in Fig. 4.

All elements of our model are derived from the root element of our metamodel – Universalia, which represents whatever. There are two major from it derived classes: (1) class Fact, which represents the facts in the world around us, such as persons, things, seeing, running, etc., and (2) class Attribute that represents the properties of these facts. Next, there are two subclasses oft he class Fact, there are class Thing, which represents real or abstract object from the real words as for example cars, persons, ideas, and so on,

and class Relationship, which represents the relationships between Things. A multiplication between Thing and Relationship is many to many. This metamodel is very simple but sufficient for our aim.

A language-independent language model for the class of sentences of type SV2O (Subject-Verb-Two Objects) is shown in Fig. 4. Subject and Objects are Things, Verb is a Relationship. Adj is an Attribute of Thing, thus Subject or Object. Adv is an Attribute of Relationship, thus Verb. A model of particular sentence is shown in Fig. 5, the sentence is annotated in English, individual elements of the model are expressed in its basic form, nouns and adjectives are in nominative, the verb is in infinitive. This form, however is not essential in terms of the model, a model could be annotated in another language as well. The model itself is still the language-independent. The model express a sentence but only in conceptual level, not as a sequence of words in any particular language.

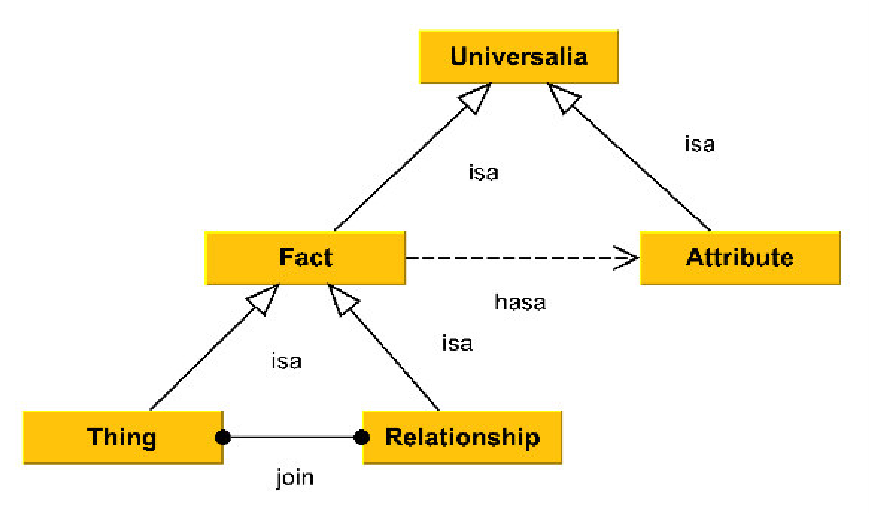

Fig. 3. **Metamodel of language-independent language model.**

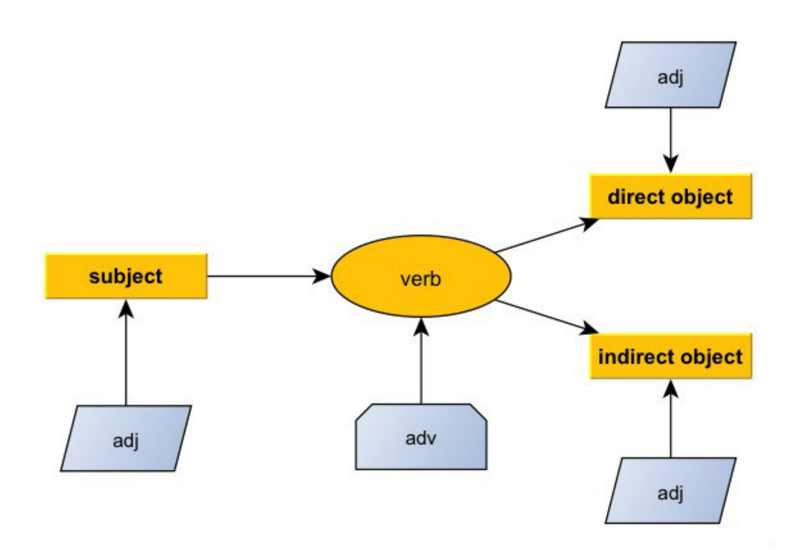

Fig. 4. **Language-independent language model for certain class of sentences.**

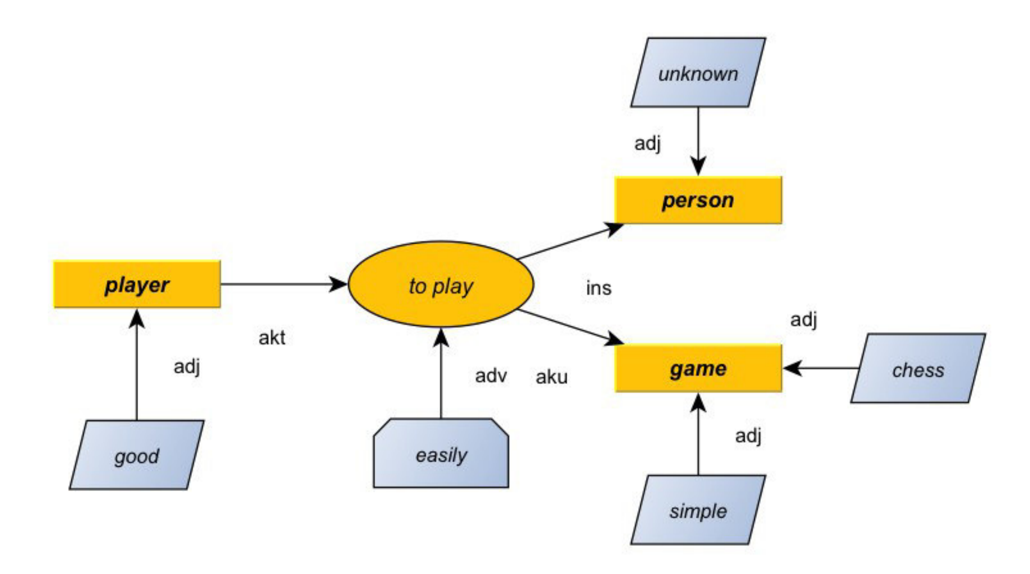

Fig. 5. **Language-independent language model of a given sentence.**

The basic norm of language interpretation and translation is very simple. It is based on graph transformations. In the source model expressed as a graph, we are looking for a subgraph that corresponds to the transformation rule. If we find such a subgraph in the source model, we replace it with another subgraph by this rule. Step-by-step, we apply sequentially all the transformation rules to the source model. The whole process will end if there is no rule to apply. Finally, we obtain a new graph that represents our target model. The graph transformations are more general than transformations of linear sequences to other linear sequences. We can demonstrate our method on an example of a simple sentence. A conceptual model of this sentence is shown in Fig. 5. This model corresponds to linear models of the same sentence, in different languages, see Fig. 6 to Fig. 8. To create these linear representations (or translations), we use a graph based algorithm, mentioned above. A more detailed description of this algorithm is a subject of the following author's article.

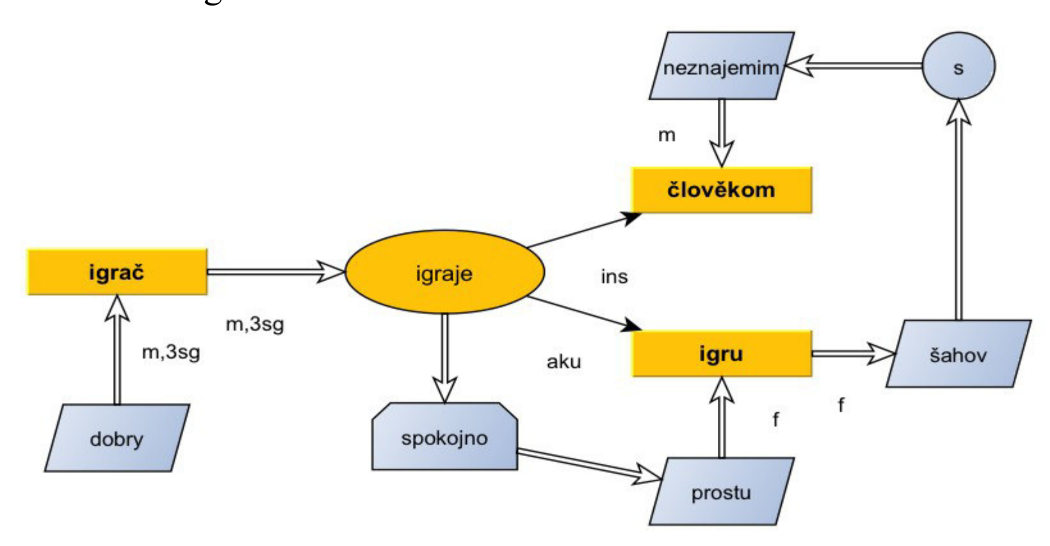

Fig. 6. **Model of the given sentence in the Neoslavonic language.**

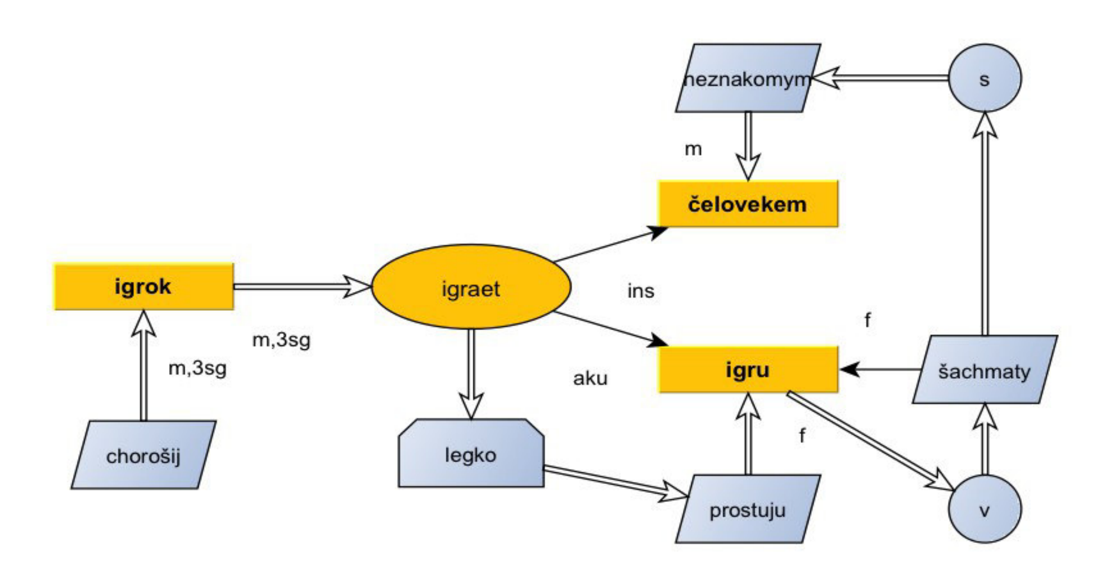

Fig. 7. **Model of the given sentence in the Russian language.**

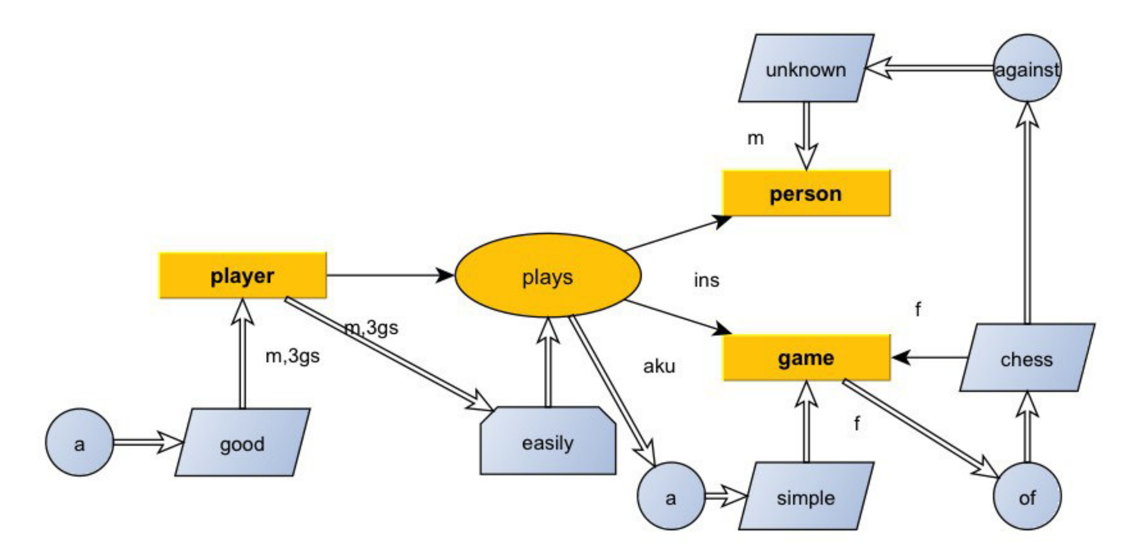

Fig. 8. **Model of the given sentence in the English language.**

Results

- *internet news – http://IZVIESTIJA.info*

During the first year of operation since October 2011, these news have had ¼ million article readings by 14,000 specific Internet readers, from 93 countries. Today, there are readers from 130 countries and 53 readers going through an Internet satellite connection (e. g. astronauts and polar explorers).

Articles are written by more authors in various dialects of the Slavic "conlang". Interslavic news are operated by the Interslavic Community (IZVESTIJA.info).

- *Neoslavonic in film and video*

The Czech screenwriter, producer and director Václav Marhoul signed three preliminary coproduction agreements in the International Film Festival in Cannes for the adaptation of Jerzy Kosiński's Second-World-War novel, "The Painted Bird" published

in 1965. This featured film, with a budget of some 5 million €, will be shot beginning in March 2016 and ending in June 2017. The Neoslavonic language will be used as an unspecified Slavic language by some of the film characters in this story.

Neoslavonic was also used for movie subtitles: e. g., for the Russian film "the Island" (= Ostrov) from 2006, the Czech film Stolen Kosovo (= Ukradene Kosovo) from 2012, in the series of about twenty Polish TV cabaret show from 2015, and similarly yet also in miscellaneous amateur YouTube video channels.

- *Neoslavonic on the Internet*

There are two main Facebook groups directly managed by the collaborative Interslavic community: Neoslavonic and Interslavic. Together, they include about 1,200 members.

Likewise, Interslavic zonal conlangs are occasionally used by members of other groups in Facebook and VKontakte.

- *Neoslavonic in the public life*

The Slovanská unie (Slavic Union) is one of the oldest Slavic societies operating in the Czech Republic. It was founded in 1992, by the Czech writer Alexej Pludek and derives its tradition from the first Slavic Congress in 1848, in Prague. It has a separate legal entity #48133396 and operates in the Czech Republic under the Czech law. The purpose of the Slavic Union is to develop cultural, educational, and training activities. Based on the statutes of the Slavic Union, the official languages of all written documents are in Czech or in Slovak or in Neoslavonic, written in the Latin alphabet. Documents in any other languages, including Russian and English, must be accompanied by a translation into one of these official languages. The website of the Slavic Union is regularly achieved by the National Library of the Czech Republic for its cultural, educational, scientific, research or other values, with the aim of documenting an authentic example from the Czech Internet sphere. It is part of a collection of Czech websites, which are to be preserved by the National Library and made available for posterity. Its record is included in the Czech National Bibliography and the National Library catalogue.

A few years ago, prof. Emil Heršak from the University of Zagreb in Croatia (Department of Anthropology, Faculty of Humanities and Social Sciences), together with his students started to analyze the linguistic aspects of Neoslavonic and the advantage that this language would have in Croatia (also in the tourist industry, and as a "parser" through the Internet). Also, in direct co-operation with the Zagreb School of Economics and Management (a university-level private college), a course in Neoslavonic is planned to begin in February 2016.

Survey

Our international survey on the passive intelligibility of the neoslavonic zonal constructed language was running in all Slavic countries from November 2015 to January 2016. This survey is still available at the web-site in the Slavic Union. The results were taken in RSForms! for Joomla CMS and processed in Matlab R2015b for MacOS.

The survey consists of 5 pages and takes only a few of minutes to respond. Information about the survey is spread through advertising in social networks Facebook and VKontakte. The target group of the whole Slavic population was aged from 16 to 80 years who identified themself by knowledge of any Slavic language.

Our statistical hypothesis was whether Slavic population passively understand the language at a level corresponding to a slightly advanced speaker, which means concretely to be able to understand written text and to recognize at least 5 of 7 missing words. It was inspired by the MICReLa research group, based at the University of Groningen, University of Erlangen, Syddansk University in Odense, University of Copenhagen, University of Ljubljana, and Constantine the Philosopher University in Nitra who developed a similar online game to investigate the matter of passive intelligibility of various national languages of the Member States of the European Union compared to the desirability of English.

1. The first page of our questionnaire focuses on the respondent's personal data (e.g. sex, age, education) and self-assessment of their knowledge of all 15 national Slavic languages in ordinal scale: my native language, no problem, good, poorly, not at all.
2. The second page of our questionnaire was also self-assessment how respondents understand the text information leaflet from the hotel. Ordinal scale was similar: As my native language, no problem, good, poorly, not at all.
3. The third page was a make-up test, in which respondents were asked to understand the written text and fill in the missing seven words from the menu of prepared options. This was a major part of the entire questionnaire. Here is the English version of this make-up test (missing words are in square brackets):
   Beer is one of the most popular beverages in the [world]. Beer is an old Slavic [word] that denotes the most ordinary [drink]. Already the ancient [nations] Sumerians, Egyptians, and Celts knew brewing. The most frequent kind of [grain] from which the beer is made is barley, but we can also use [wheat], maize, or rice. In the past, beer was transported in wooden barrels from breweries to pubs, but nowadays it is [filled] into aluminium barrels.
4. The fourth page was the aesthetic assessment. Respondents rated the individual parts of the text "Our village" in ordinal scale: Very nice, nice, normal, unsightly, very unsightly.
5. The last page was about what alphabet and orthography respondents want. There were options of various Latin, Cyrillic and Glagolitic orthographies. The winner (68%) was Latin alphabet based on mixture of the Slovenian/Croatian and Czech orthographies (e. g. sounds **č** [ʧ], **š** [ʃ], **ž** [ʒ], **ě** [ʲɛ], **dj** [ɟ], **tj** [c], **nj** [ɲ], **lj** [ʎ]). The second option (30%) was the Russian orthography in Cyrillic. All other options have proven to be minor.

We received 1,650 valid responses in total. Answering men outnumbered answering women in the ratio of about 5:1, but the gender differences were only minimal, because their results differ far below the value of only statistical error. Our respondents from different Slavic nations answered in different willingness and frequency (for example, there were more respondents from the small Slovenian nation than from the Rus-

sian nation), this is why we did recalculate (by weighted averages) our results according to the size of the population in particular Slavic nations, in order to get correct representation of the whole Slavic population. We also obtained 51 responses from people who have no native Slavic language, but they understand some Slavic language from their surroundings (e. g. learning in school or from friends ...). These results in detail are published on the website of the Slavic Union.

Our hypothesis was confirmed with a sufficient degree of probability 0.81. The mean values of all respondents are in interval from 79% to 93%. (these results are in rescaled values, where 100% equals to 7 correct words from 7 words in total, 86% equals to 6 correct words from 7 words in total, 71% equals to 5 correct words from 7 words in total, 57% equals to 4 correct words from 7 words in total, and so on) Only 19% respondents (313 from 1,650) answered worse result than expected hypothesis of 5 correct words from total of 7 unknown words. Also, our hypothesis met the people who answered no Slavic language as their mother tongue but only a learned language.

The total mean value was 84% which almost equals to 6 correct words from 7 words in total. Partial results from this survey are also very interesting:

a) There is no dependency on age. The results differences are under to the statistical error which is about 4%.
b) There is a group of nations having the best results: Ruthenians, Czechs, Slovaks, and Belorussians (from 87% to 93%), and the group of all South-Slavic nations having the worst results: (from 79% to 81%).
c) In contrast to the previous result, the group of all South Slavic nations expressed better aesthetic evaluation (value around 60%) of Neoslavonic than the other Slavic nations (value around 55%).
d) All Slavic nations expressed little bit worst values of self-assessment than the real intelligibility. (for example, the total mean value of real intelligibility is 84% but the total mean value of self-assessment is only 70% in comparable rescaled values)
e) There is dependency on education. Slavic people having completed university education have 88% of mean intelligibility, but Slavic people without any university experience have only mean 73% of mean (secondary education only) and 72% of mean (primary education only).
f) Self-assessment showed that members of smaller nations better understand the similar languages of their neighbors than members of the bigger nations. The biggest contrast shows the situation among Belorussians, Ukrainians, and Russians. Ukrainians understand Russian at the level of 80% and Belorussians understand Russian at the level of 71%, but Russians understand Ukrainian at the level of only 46% and Belorussian at the level of only 39%. A similar difference is also visible between smaller Slovenian and bigger Croatian nations.

In conclusion we can say that a passive understanding of Neoslavonic meets the conditions that roughly correspond to the local language-skill requirements for immigrants to obtain citizenship in most European countries.

Also, we daresay that if there were Neoslavonic inscriptions on products and public transport (e. g. bus and railway stations, airports, ...) then it would be better for many people than current inscriptions in English.

Conclusion

Modern people are traveling much more than in the past. Six Slavic languages are official languages of the European Union member states. Except for the long time separation of Slavic nations, Slavic people often still feel their mutual cohesiveness and affinity (despite tendencies towards national states). This is often well manifested during tourism, business and social events, when Slavic people from miscellaneous nations tend to speak together not in English or in another different language, but in some randomly assembled common inter-Slavic language, which is sufficient in many situations. The Neoslavonic language is therefore a professional response to this phenomenon as follows:

1. A universal common auxiliary language usable in business, international transport (information texts and labels in trains, buses, planes, ...), marketing (product manuals and description), tourism (leaflets, news, ...) and social events.
2. An auxiliary language tool to facilitate rapid knowledge acquisition of Slavic languages using a receptive method, by which a person is able to gradually receive some real Slavic language using their own native Slavic language background combined with Neoslavonic. During this learning process, Neoslavonic language is gradually replaced by the knowledge of the newly adopted language.
3. An auxiliary language demonstrating cultural and historical reality for interested people in experimental archeology or cultural anthropology in order to bring together people from various Slavic nations.
4. A practical usable auxiliary language for multinational Slavic groups in touristic destinations, historical and cultural places, exhibitions, and religious communities.
5. A practical tool to demonstrate the similarity of today's Slavic languages for teaching and learning purposes. This covers also historical themes where Neoslavonic imitates the original OCS language (e. g. movies, theater, fine art, artistic literature, ...).
6. A theoretical tool that would enable easier and more accurate machine translation between modern Slavic languages. It would also be an easier and more accurate tool of machine translation between Slavic and other languages.

The theoretical idea, we work with, is the interpretation of a sentence in a form of a multidimensional graph rather than a linear sequence of words. Of course, each spoken language is a linear sequence, but it is not the basic formal structure but only a necessary way of sound-based information transmission. The reference model of many languages can be multidimensional. We believe that our approach can be used not only for

machine processing of spoken free-word-order languages, but also for another multidimensional languages such as sign languages for deaf people, information of road signs, or information stored in various cockpit panels, for example.

Acknowledgment

The authors would like to acknowledge the use of the yED Graph Transformation Tool [yED] and Matlab 2015b, the support of the research grant SGS14/209/OHK4/3T/14, and the support of Slovanská unie z. s. (Slavic Union), which is a voluntary, independent, and non-political association operating as a legal entity #48133396 the Czech and E.U. law.

After all, we would like to thank for the thorough and dedicated work of all our colleagues in the project Interslavic, especially the coordinator Mr Jan van Steenbergen.

References

N. Chomsky (2002): Syntactic Structures. Walter de Gruyter, 2002

M. Davis, E. J. Weyuker (1983): Computability, Complexity and Languages (Fundamentals of Theoretical Computer Science), Academic Press Inc. New York, 1983, 425 pp. ISBN 0-12-206380-5.

R. Derksen, (2008): Etymological Dictionary of the Slavic Inherited Lexicon, Boston, 2008.

GNU Free Documentation License sponsored by the Free Software Foundation, [http://www.gnu.org]

Interslavic project, The Interslavic-English lexicon, Verb Conjugator, Noun Declinator, Transliterator, and Dynamic Dictionary. [http://dict.interslavic.com]

IZVIESTIJA.info: on-line interslavic news. [http://izviestija.info]

V. Merunka (2014): Neoslavonic Zonal Constructed Language, 2nd ed., Nová Forma 2014, ISBN 978-80-7453-291-7. (available in Google Books)

MICReLa research group - Mutual intelligibility of closely related languages, the language game. [http://www.let.rug.nl/gooskens/project/]

R. Phillipson (1992), Linguistic Imperialism, Oxford University Press, ISBN 0-19-437146-8.

Slavic Union: Slovanská unie z. s. [http://slovane.org]

J. van Steenbergen, The voting machine. [http://steen.free.fr/interslavic/voting_machine.html]

J. van Steenbergen, Dynamic dictionary. [http://steen.free.fr/interslavic/dynamic_dictionary.html]

J. van Steenbergen (2011): Towards a Unified Slavic Language: Past, Present and Future of the Interslavic Language(s), the Language Creation Society, the Fourth Language Creation Conference, 2011.

A. E. Tachiaos (2001): Cyril and Methodius of Thessalonica: The Acculturation of the Slavs, Crestwood, New York, St. Vladimir's Seminary, 2001.

V. Vondrák, J. Bartoň (2005): Vocabulary of the classical Old Church Slavonic, Koniash Latin Press, Prague 2005, ISBN 80-85917-60-2.

yEd - Graph Editor. [http://www.yworks.com/ en /products /yfiles /yed]

Wikimedia - False friends of the Slavist. [http://en.wikibooks.org/ wiki/ False_Friends_of_the_Slavist]

Received 2015-01-22

Address of the authors:
Vojtěch MERUNKA, Czech University of Life Sciences, Czech Technical University in Prague, Prague, Czech Republic, vmerunka@gmail.com
Martin MOLHANEC, Czech Technical University in Prague, Prague, Czech Republic, molhanec@fel.cvut.cz
Emil HERŠAK, University of Zagreb, School of Economics and Management, Zagreb, Croatia, ehersak@gmail.com

Neuslawische Sprache. Entwicklung von zonalen Sprachen: Herausforderung, Erfahrung, Gelegenheit für das 21. Jahrhundert (Knapptext)
Dieser Beitrag beschreibt das Projekt der neu-slawischen zonalen Plansprache „Novoslovienskij“ und praktische Erfahrungen mit ihrer Anwendung. Es werden drei Gestaltungsprinzipien dieser Sprache und ihre strukturelle Basis beschrieben: das Altkirchenslawische, das Kooperationsprojekt Interslavic und das Projekt "falsche Freunde in slawischen Sprachen". Darüber hinaus wird ein neuer Ansatz zur Analyse und genauere maschinelle Übersetzung zwischen Fusionssprachen mit freier Wortfolge benutzt. Als praktische Erfahrungen werden vorgestellt und besprochen: das Experiment in Israel für Hotelgäste aus slawischen Ländern, Nachrichten im Internet seit Oktober 2011, die Verwendung von Novoslovienskij in Film und Video-Versionen, im öffentlichen Leben und in slawischen Organisationen. Ein Kurs für Studenten in Kroatien, zum größten Teil in Zusammenarbeit mit der Hochschule für Ökonomik und Management in Zagreb, wird ebenfalls erwähnt. Es werden auch Ergebnisse einer internationalen Umfrage mit 1650 Befragten aus allen slawischen Ländern vorgestellt.

The Faculty of Central European Studies
of Constantine the Philosopher University in Nitra
with cooperation of the Slovak Esperanto Federation

cordially invites you to its international conference

PERSPECTIVES OF LANGUAGE COMMUNICATION IN THE EU
Organised between 28th – 29th July 2016

under the auspices of
JUDr. Miroslav Lajčák,
Minister of Foreign and European Affairs of the Slovak Republic

The aim of the conference, organised under 101st World Esperanto Congress http://www.nitra2016.sk/ is to open an international discussion space for relevant academics, politicians and representatives of civil sphere to express a professional opinion on international communications in the EU as a means not only of language solutions but also inter-ethnic and cross-cultural issues that the EU will have to tackle in the future. In addition to the plenary session, chosen topics will be discussed at panel discussion and round table discussions.
Partners: Adam Mickiewicz University, City of Nitra, Edukácia@Internet, Eötvös Loránd University, International Visegrad Fund, Ministry of Foreign and European Affairs of the Slovak Republic, World Esperanto Association, University of South Bohemia in České Budějovice.

TOPICS:

- Language problems of civic participation (outline of the current state and prospective measures to improve language communication of citizens of different nationalities with public authorities and the EU institutions).
- Economic integration of individual states into the EU based on the principle of the same language and communication opportunities and the use of multiple languages by strategic agreements and specific sectors of the economy.
- State and perspectives of foreign language learning in the EU (measures to promote education and the use of smaller, neighboring languages to encourage the development of European identity and solidarity).

The structure of the conference

Plenary session
Panel dicussions
Round table discussions

Contact
Mgr. Dominika Tekeliová, PhD.
Faculty of Central European Studies, Constantine the Philosopher University in Nitra
Dražovská 4
949 74 Nitra
E-mail: dtekeliova@ukf.sk
Telephone: 00421 37 64 08 877

Fakultato de mezeŭropaj studoj de Universitato de Konstanteno Filozofo en Nitra kunlabore kun Slovakia Esperanto-Federacio

kore invitas vin al internacia konferenco

PERSPEKTIVOJ DE LINGVA KOMUNIKADO EN EŬROPO,
okazontata la 28-an – 29-an de julio 2016

sub la aŭspicio de **D-ro Miroslav Lajčák,**

Ministro de eksterlandaj kaj eŭropaj aferoj de la Slovaka Respubliko

La celo de la konferenco, organizota kadre de la 101-a Universala Kongreso de Esperanto http://www.nitra2016.sk/, estas malfermi internacian diskutan spacon por eminentaj akademianoj, politikistoj kaj reprezentantoj de civitana sfero por esprimo de fakaj opinioj pri internacia komunikado en EU kiel rimedo de la solvo de ne nur lingvaj, sed ankaŭ interetnaj kaj interkulturaj problemoj, kiujn EU en la sekva periodo devos solvi. Krom plentraktado oni laboros en formo de paneldiskutoj kaj diskutoj ĉe rondaj tabloj en la starigitaj temoj.
Kunorganizantoj kaj partneroj: Edukado@Interreto, Sudĉeĥia Universitato en České Budejovice, Urbo Nitra, Ministerio de Ekserlandaj kaj Eŭropaj Aferoj de SR, Slovakia Esperanta Federacio, Universala Esperanto/Asocio, Universitato Adama Mickiewicza en Poznaň, Universitato Eötvös Loránd en Budapeŝto, Viŝegrada Fonduso.

TEMARO:

- Lingvaj problrmoj de civitana partopreno (skizo de la nuntempa stato kaj perspektivaj paŝoj por plibonigo de lingva komunikado de civitanoj de diversaj naciecoj kun ŝtataj organoj kaj organoj de EU).
- Ekonomia integrado de unuopaj ŝtatoj al EU eliranta el la principo de egalaj lingvo-komunikadaj ŝancoj kaj uzado de pluraj lingvoj laŭ strategiaj interkonsentoj kaj konkretaj branĉoj de la ekonomio.
- Stato kaj perspektivoj de fremdlingva klerigado en EU (paŝoj al subteno de klerigado kaj eluzado de malpli grandaj kaj najbaraj lingvoj kun la subtenado de la evoluado de eŭropa identeco kaj solidareco).

Strukturo de la konferenco

Plenkunsidaj prelegoj
Diskuto en sekcioj
Diskutoj ĉe ronda tablo

Kontakto:
Mgr. Dominika Tekeliová, PhD.
Fakultato de mezeŭropaj studoj
Universitato de Konstanteno Filozofo en Nitra
Dražovská 4, SK-949 74 Nitra
Slovakia Respubliko
retpoŝto: dtekeliova@ukf.sk
telefono:00421 37 64 08 877